

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
FINANS TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE’DE MİKRO FİNANSLAMA

HAISSAM MOHAMMED MAHMOOD

2501131353

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. BENGÜ VURAN

İSTANBUL - 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : HAISSAM MAHMOOD Numarası : 2501131353
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : FİNANS Danışmanı : DOÇ.DR.BENGÜ VURAN
Tez Savunma Tarihi : 11.09.2019 Saati : 11.00
Tez Başlığı : TÜRKİYE'DE MİKRO FİNANSLAMA

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
PROF.DR.ALİ HEPŞEN		KABUL
DOÇ.DR.BENGÜ VURAN		KABUL
DOÇ.DR.SİBEL YILMAZ TÜRKMEN		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
DOÇ.DR.BİLGE ACAR BOLAT		
DOÇ.DR.GÜÇLÜ OKAY		

ÖZ

TÜRKİYE’DE MİKROFİNANSLAMA

Haissam Mohammed MAHMOOD

Mikrofinans, yoksul kesimin finans hizmetlerine ulaşımı için tasarlanmış bir finansman yöntemidir. Yoksulluğun azaltılmasının bir formu olarak mikrofinans kaynak sağlamanın yanı sıra borcun hafifletmesi ve hibe temelli girişimlere bir alternatif olarak tanıtılmaktadır.

Türkiye’de ilk kez Diyarbakır’da 2003 yılında uygulanmaya başlayan Grameen Mikrofinans Programı, bugün itibariyle toplam 68 ilde yürütülmektedir. Bu tez çalışması, mikrofinans ile ilgili genel bilgi vermeyi ve Türkiye’de mikrofinans sektörü ile ilgili ampirik çalışma yapmayı amaçlar. TGMP’den (Türkiye Grameen Mikrofinans Programı) elde edilen yaş, medeni durum, coğrafi bölge, tarım kredisi kullanımı, hanehalkı büyüklüğü, geçmiş iş tecrübesi, ödenmemiş kredi tutarı ve daha önceden borç kullanıp şu an kullanmıyor olma durumu (pasif durum), toplam borç tutarı ve toplam kredinin kullanılmayan kısmı verileri kullanılarak mikrofinans kredilerini temerrüt olasılığı öngörülmüştür. Model oluşturmak için 345 gözlem kullanılmış, temerrüt olasılığını tahmin etmek için lojistik regresyon analizi uygulanmıştır. Çalışma sonucunda, mikrofinans kredisi kullanan borçlunun Güneydoğu Anadolu, Doğu Anadolu, İç Anadolu veya Marmara Bölgesi’nde yaşıyor olması, ödenmemiş mikrofinans kredilerinin bulunması, kullandığı kredi tutarının yüksekliği, toplam kredinin iş için kullanılmayan kısmı, kredi kullanımı öncesinde bir iş kurmuş olması değişkenleri borçlunun temerrüde düşmesinde etkili olan değişkenler olarak bulunmuştur.

Bu tez çalışması, Türkiye’de yapılan birkaç nicel mikrofinans çalışmalardan biri olduğundan Türk politika yapıcılar için ilgi çekicidir. Bu çalışma, mikrofinansı resmi Türk bankacılık sektörüne entegre etme yollarına ilişkin ampirik sonuçlar ve politika önerileri sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: TGMP(Türkiye Grameen Mikrofinans Programı), Mikrofinans Kredisi, Yoksulluk, Kredi Temerrüdü.

ABSTRACT

Microfinance in Turkey

Haissam Mohammed MAHMOOD

Microfinance is a financing method which is designed for the poor population to access financial services. As a form of poverty reduction, microfinance is introduced as an alternative to debt mitigation and grant-based initiatives.

Turkey Grameen Microfinance Program (TGMP) was firstly implemented in the Diyarbakir city of Turkey in 2003 and its operations are carried out in a total of 68 provinces as of today. This study is to provide general information about microfinancing and aims to test the development of the microfinance sector in Turkey. To estimate the probability of default on microfinance loans, the data is obtained from TGMP (Turkey Grameen Microfinance Program) are used, these variables are: the seven regions of Turkey, borrower's uninvested loan, established business experiences, outstanding loans of the borrowers, total loan amount, age of the borrowers, marital status, passive status of the borrowers, household size and loan's classifications: Agricultural loan. To form the statistical model, a total of 345 observations were used and Binary Logistic Regression Analysis was implemented to estimate the probability of default. At the end of the study it is found that if a borrower is from the Southeast Anatolia, Eastern Anatolia, Central Anatolia or Marmara region; is having outstanding loans; bigger loan amounts, uninvested loan; has established a business prior taking a loan and is no longer involved in the organization, it is more likely that the loan will default.

This thesis is one of the few quantitative microfinance studies in Turkey which may be interesting for Turkish policy makers. This study presents empirical results and policy recommendations on ways to integrate microfinance into the official Turkish banking sector.

Key Words: TGMP(Türkiye Grameen Mikrofinans Programı), Microfinance Loan, Poverty, Default Loan.

ÖNSÖZ

Türkiye'de kırsal nüfusun büyük bir kısmı finansal hizmetlere ulaşamamaktadır. Bu tez çalışması, Türkiye'de finans sektörüne olumlu katkı yapması beklenen mikrofinanslamanın başarı şansı değerlendirilmektedir. Çalışma ilk olarak dünyada ve Türkiye’de mikrofinanslamayı incelemekte ardından bu konuda daha önceden yapılmış çalışmaları özetlemekte ve son bölümde Türkiye’de kullanılan mikrofinans kredilerinin temerrüde düşmesine neden olan faktörleri araştırmaktadır.

Bu tez sevgili ebeveynlerime ve mikrofinansın babası 2006 Nobel Barış Ödülü adayı Dr. Muhammed Yunus’a adanmıştır. Projem için bana yardımcı olan tüm kurumlara, başarmam için bana ilham veren anneme, babama, erkek kardeşlerime ve arkadaşlarıma teşekkür ederim. Onlar olmadan bu hedefe erişmek mümkün olamazdı.

Bu tez projesi üzerinde çalışmak benim için büyük bir onurdur ve başarmaktan büyük mutluluk duyuyorum.

Saygıdeğer Hocam Doç. Dr. Bengü VURAN'a bu tez sürecindeki gözetim, rehberlik ve değerli tavsiyeleri için teşekkür ederim. Bana bu tezi yazabilmek için gerekli eğitimi veren İstanbul Üniversitesi’nin iyi eğitim almış ve anlayışlı üyeleri ile birlikte olmak benim için büyük bir zevkti.

Haissam Mohammed Mahmood

İstanbul 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ.....	iii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM DÜNYADA MİKROFİNANSLAMA

1.1.	Dünya Mikrofinans Tarihine Kısa Bakış	5
1.2.	Mikrofinansın Temel Özellikleri.....	8
1.3.	Bangladeş'te Yunusun İlk Mikrofinansman Ve Grameen'in Modeli	11
1.3.1.	Bangladeş'teki Zor Durumu.....	11
1.3.2.	Küçük Ekonomiler'de Yunus'un Gayri Mikrofinansmanı	12
1.3.3.	Yunus'un Kurumsal Mikrofinansman İcadı-Grameen Modeli..	13
1.4.	Mikrofinansın Başlıca Metodolojileri	15
1.4.1.	Grup Kredi Yaklaşımı	15
1.4.2.	Bireysel Kredi	18
1.4.3.	Kredi Birlikleri	20
1.4.4.	Köy Bankacılığı	21
1.4.5.	Yardımlaşma Grupları.....	22
1.4.6.	Esnek Kredinin Geri Ödemesi	23

1.5.	Tasarruf Seferberliği	25
1.6.	İnsan Gelişimi	28
1.6.1.	Sağlık Programı	29
1.6.2.	Eğitim Programı	29
1.6.3.	Gıda Güvenliği Programı	29
1.7.	Dayanışma.....	29
1.8.	Likidite	30
1.9.	Mikrofinans Programların Kurumsal Çerçevesi	31

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE MİKROFİNANSLAMA

2.1.	Türkiye'de Yoksulluk ve Avrupa Birliği.....	34
2.2.	Türkiye'nin Bankacılık Sektörünün Gelişimi.....	36
2.2.1.	Türkiye Cumhuriyeti ve Devlet Kontrolü Ekonomi	37
2.2.2.	Bankacılık Sektöründe Reformlar.....	38
2.3.	Türkiye'de Mikrokredi	41
2.4.	Türkiye'nin Mikrofinans Sektörü	42
2.4.1.	Türkiye Grameen Mikrofinans Programı.....	44
2.4.2.	TGMP Borç Bilgi.....	46
2.5.	Finansal Aracı Olarak TGMP	46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LİTERATÜR İNCELEMESİ

3.1. Mikrofinansın Sürdürülebilirliği	48
3.2. Yoksullukla Mücadele	48
3.3. Mikrofinans ve Eşitsizlik Arasındaki İlişki	49
3.4. Mikrofinans Borçlusunun Yükümlülükleri	49
3.5. Mikrofinansın Faaliyet Alanları	50
3.6. Mikrofinans Kurumunun Performansı	50
3.7. Mikrofinans Kuruluşlarının Fon Kaynakları.....	51
3.8. Mikrofinansman Sisteminin Etkileri.....	51
3.9. Mikrofinansta Toplumsal Cinsiyet Roller.....	54
3.10. Mülteciler için Kaynak Finansmanı	55
3.11. Mikrofinans Sisteminde Kredi Temerrütleri.....	55
3.12. Mikrofinans Etki Çalışmaları: Güney Asya'ya Odaklanma	56

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE MİKROFİNANSLAMA ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

4.1.	Araştırmanın Amacı	61
4.2.	Araştırmanın Değişkenleri	61
4.3.	Araştırmanın Kısıtları	63
4.4.	Araştırmanın Veri Seti	63
4.5.	Araştırmanın Modeli	66
4.6.	Araştırmanın Veri Bulguları	69
SONUÇ.....		70
KAYNAKÇA		74
EKLER.....		84

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 2.1. Makroekonomik Göstergeleri Türkiye'nin Makroekonomik Ortamı ..	41
Tablo 2.2. Türkiye Grameen Mikrofinans Programı	45
Tablo 3.1. Asya'daki Yoksulluk, Gelir ve Giderler Üzerindeki Mikrofinans Etkilerinin Kanıtlarının Sentezi.....	60
Tablo 4.1. Araştırmanın Değişkenleri.....	62
Tablo 4.2. Mikrofinans Kredisi Kullanların Yaş Dağılımı	64
Tablo 4.3. Mikrofinans Kredisi Kullanların Bölgelere Göre Dağılımı	64
Tablo 4.4. Mikrofinans Kredisi Kullanların Medeni Duruma Göre Dağılımı....	65
Tablo 4.5. Mikrofinans Kredisi Kullanların Kurulu İşli olup olmamasına Göre Dağılımı	65
Tablo 4.6. Mikrofinans Kredisi Kullanların Kredi Özelliklerine Göre Dağılımı ..	65
Tablo 4.7. Temerrüde Düşme ve Bağımsız Değişkenler (X_i) Arasındaki Lojistik Regresyonun Analizi Sonuçlar	68
Tablo 4.8. Model Özet	69
Tablo 4.9. Hosmer and Lemeshow Testi	69

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Mikrofinans ve Yoksulluk Etkileri: Değişim Akış Şeması Teorisi.....10

KISALTMALAR LİSTESİ

Kısaltma	Açıklama
TGMP	: Türkiye Grameen Mikrofinans programı
AB	: Avrupa Birliği
G20	: 20 Maliye Bakanı ve Merkez Bankası Başkanı Grubu.
WOCCU	: Kredi Birlikleri Dünya Konseyi
FINCA	: Uluslararası Toplum Yardımlaşma Vakfı
BDDA	: Bankacılık Düzenleme ve Denetim Ajansı
SASF	: Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu
KOSGEB	: Türkiye Küçük ve Orta ölçekli İşletme ve Gelişme Kurumu
MFSF	: Microfinance Sans Frontières
KEDV	: Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı
BRDB	: Bangladeş Kırsal Kalkınma Kurulu
OLS	: En Küçük Kareler Yöntemi
BIDS	: Bangladeş Kalkınma Araştırmaları Enstitüsü
IGA	: Gelir Getirici Faaliyetler
MFI	: Mikrofinans Kurumu

GİRİŞ

Türkiye yıllar boyunca gelişmiş ülkelerin ekonomik gelişmişlik seviyesine ulaşmak için büyük çaba harcamış ve bugün dünyanın büyük ekonomiler arasında yerini almıştır.

Ülke finansal sektörün çeşitliliği açısından ekonomik politikalarını iyileştirmeye ve küresel rekabet gücü kazanmaya devam ederken en fakir vatandaşlarının ve mültecilerin üretken potansiyelini ele alarak ekonomik tabanını genişletmeyi hedeflemektedir. Bunu yapmak, yüksek işsizliği azaltmaya yardımcı olacak ve AB üyelik şartlarını yerine getirme kabiliyetini artıracaktır. Türkiye'nin mücadelesi, en düşük gelirli kesimlerin orta ve üst ekonomik kesimlerin büyümesinden ve refahından faydalanmasını sağlayan sürdürülebilir uygulamalar geliştirmek üzerinedir.

Mikrofinans küresel olarak, ülkelerin yurt dışından destek almadan en düşük gelirli kesimlerini geliştirmeleri için bir yol sunmaktadır. Türkiye'nin sadece iki kuruluştan oluşan mikrofinans sektörü büyüme potansiyeli barındırmaktadır. Bu sektör gerçekten de yoksulluğun azaltılmasına yardımcı olabilirse, kamunun mikrofinans kuruluşlarının gelişmesine yardım etmesi için bir temel oluşturacaktır.

Bir ekonomide yoksulluğun asıl sebepleri arasında kaynakların fazlasıyla adaletsiz dağıtılması, ekonomik ve insan sermayesi üretkenliğinin düşüklüğü, doğum oranındaki hızlı artış, okuma yazma bilmeyenlerin çokluğu, beslenme, işsizlik oranının yüksekliği, kırsal kesimde yaşayanların çok olması gelmektedir. Bunlara ilaveten ülkelerinin sosyoekonomik gelişmelerinden yararlanamayan kadınların bulunmasıdır. Profesör Dr. Muhammed Yunus Bangladeş'in Chittagong, Jobra köyünde 1976'da bir sistem başlatmış ve bu sistem daha sonra "Mikrofinans" olarak adlandırılmış ve Dr. Muhammed Yunus'a mikrofinansın babası unvanı verilmiştir. Muhammed Yunus Bangladeş'i zayıf durumundan nasıl kurtulacağına dair bir yol göstermiştir. Bu çalışmada gösterilen bu yollar hakkında bilgi verilecektir.

Bu tez çalışmasında Türkiye'nin ekonomik durumu, mikrofinans hizmetinin önemi, temel ekonomik ilerleme göstergelerine mikrofinans hizmetinin katkıları, mikrofinansın sosyoekonomik etkileri, mikrofinans metodolojileri, mikrofinans düzenleyici otoritelerinin gerekliliği, mikrofinans kurumlarının temel başarıları ve zorlukları hakkında bilgi verilmesi amaçlanmıştır.

Birinci bölümde, küresel mikrofinansman modelleri, etkileri ve sonuçları hakkında bilgi verilmekte, küresel “bankasız” nüfusun mikrofinans sisteminden nasıl yararlandığı ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

İkinci bölümde, Türkiye'nin ekonomik ve finansal kalkınma alanlarındaki faaliyetleri açıklanmaya çalışılacaktır. Bu bölüm, Avrupa Birliği'ne katılmak için Türkiye'nin uyguladığı kalkınma ve bankacılık sektörü politikalarına tarihsel bir bakış niteliğinde olacak ve Türkiye'deki mikrofinans faaliyetlerinin mevcut durumunu tanımlayacaktır.

Literatüre göre, finansal araçlar bireysel tasarrufları bir araya getirerek ve üretken yatırımlar yaparak ekonomik büyümeye neden olmaktadır. Bu amaçla çalışmanın üçüncü bölümde, kısaca mikrofinansın ana hatları çizilecek, finansal aracılığın hangi sebeplerle büyümeye neden olduğu konusunda ekonomik literatüre dayanan teorik bir argüman sunulacaktır.

Dördüncü bölümde, Türkiye'nin en büyük mikrofinans kurumu olan TGMP'den (Türkiye Grameen Mikrofinans Programı) alınan veriler kullanılarak mikrofinans kredilerinde temerrüt olasılığı lojistik regresyon modeli incelenecektir. Türkiye'de kullanılan mikrofinans kredilerinin temerrüde düşme veya düşmemesine etki eden nedenler saptanmaya çalışılacaktır.

Bu çalışmanın kapsamı sadece finansal veriler kullanılarak yapılan analizin sonuçlarıyla sınırlı olup, mikrofinans kredi piyasasının kuruluşu ve performansı üzerinde etkisi daha fazla olan sosyal kültürel ve politik faktörler ele alınmamaktadır.

Türkiye’de mikrofinans konusunda yapılan ilk ampirik çalışmalardan biri olma özelliği taşıyan bu çalışmanın literatüre katkı sağlanması beklenmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA MİKROFİNANSLAMA

Dünya Bankası'na göre yaklaşık 2,5 milyar kişinin resmi banka hesabı bulunmamaktadır ve bu rakam dünyanın yoksul nüfusunu temsil etmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde yaklaşık yetişkinlerin % 65'u "bankasız" olarak tabir edilerken bu rakam gelişmiş olan ülkelerde yaklaşık % 11'dir (Demirguc-Kunt, Asli: Klapper, Leora,2012). Özellikle gelişmekte olan ülkeler, resmi finansal piyasaya erişemeye bireylerin finans taleplerini karşılamalıdır. Dünya çapında düşük gelirli bireyler, ailelerinin yanı sıra arkadaşlarından borç almakta ancak büyük tutar borç bulma açısından bu kaynaklar yetersiz kalmaktadır. Buna ek olarak resmi olmayan borç verenler olağanüstü faiz oranı uygulama eğilimindedir. Bu oran % 50-% 200'e kadar ulaşmaktadır (Collins, Morduch, Rutherford, & Ruthven, 2009).

Dünyanın yoksul kısmı, düzensiz gelir akışına sahip olmanın yanı sıra gelirlerinin az olması nedeniyle ticari bankalardan borç alma konusunda hayli sıkıntı çekmektedirler. Bunun sonucu olarak yoksullar "tuzağa sıkışmış" olarak görünmektedir (Sachs, 2008).

Dünyanın en yoksul kısmının çoğunluğunun "bankasız" olması (resmi banka sektörü aracılığıyla geleneksel finanstan yoksun olması) durumunda mikrofinans, mikro işletme ve bireylerin gelirini arttırmada ve düzensiz gelir akışlarını yönetmede bir finansman alternatifi olarak yer almaktadır. Muhammad Yunus, mikrofinansın küresel öncüsü, 1976 yılında memleketi Bangladeş'te Grameen Bankası'nın temellerini atmıştır. Grameen Bankası'nın kurulma nedenlerinden bazıları bankacılık hizmetlerinin yoksul kesime genişletilmesi, serbest çalışma imkânlarını arttırmak ve kadınlara yönelik mali bağımsızlık sağlayacak olan araçları sunmaktır.

2006 yılında Nobel Barış Ödülü alan Yunus her bireyin girişimci olarak doğduğunu iddia etmektedir (Yunus,2011). Grameen Bankası örneği takip edilerek mikrofinanslama dünya çapında bir modele dönüştürülmüştür.

Uluslararası ACCION (Venezuela'nın Mikrofinans Bankası), Hindistan'da SEWAB (Serbest Meslek Sahibi Kadınlar Derneği Bankası), Endonezya'da BRI (Bank Rakayat) ve Fas'ın FONDEP (Fondation pour le Développement Local et le Partenariat), dünya çapında faaliyet gösteren binlerce mikrofinans programından sadece birkaç tanesidir. Mikrofinans kurumların çoğu kar amacı gütmeyen kurumlar olarak başlamış sadece işlem masraflarını karşılayacak kadar faiz oranı uygulamışlardır. 90'lı yıllarda mikrofinans kurumların bir çoğu ticari bankalara dönüşmüştür ve bunun bir örneği olarak Peru'daki BancoSol verilmektedir. Buna ek olarak, ticari bankacılık sektöründe, özellikle devlet bankalarından bazıları düşük gelirli borçlular hizmet vermek üzere küçülmeye gitmiştir. Özel bireysel bankalar da mikrofinans modelini uygulamışlardır (Drake nad Rhyne, 2002).

Bugünlerde kapsayıcı kurumsal finansal sistemler, başta Dünya Bankası olmak üzere hükümet kalkınma ajansları, G-20 ve Basel Bankacılık Denetleme Komitesi gibi kurumlarla desteklenmektedir (CGAP, 2017).

Mikrofinans, düşük gelirli müşterilerin taleplerini birkaç yol ile karşılamaktadır. Örneğin Grameen Bankası modeli, bireysel borçları beş üyeli borçlu gruba ayrılmaktadır. Bir grubun içinde bulunan borçlular diğer üyelerin borçlarının ödemesini garanti etmektedir. İyi yönetilen mikrofinans kurumları oldukça yüksek ödeme oranı kaydetmektedir. Grameen Bankası'nın kredi geri dönüş oranı %96,6'dır (Grameen Bank, 2017).

Ayrıca mikrofinans kurumları çoğu geleneksel bankadan farklı olarak kredi veren çalışanlarını doğrudan doğruya müşterilerin çevrelerine ve evlerine göndermektedir. Aynı zamanda mikrofinans kurumların birçoğu yarı okuryazar kısmında herhangi bir korku yaratmamak için borç alan kimselerden yasal sözleşme imzalamasını talep etmemektedir. Aynı zamanda borçlu olanların ve ailelerin maddi durumları mikrofinans kurumları tarafından takip edilmektedir. Bazı programlar borçlu olanlara iş eğitimi kursları da sunmaktadır. Günümüzde mikrofinans sektörünün dünya çapındaki büyüklüğünü 70 milyar dolar ve müşterinin sayısı 200 milyon olduğu tahmin edilmektedir.

Mikrofinans kurumların birçoğu Güney Asya'da kurulmuştur, özellikle Hindistan'da çok sayıda mikrofinans kurumu mevcuttur. Aynı zamanda Latin Amerika'da ve Sahra-altı Afrika'da fazla sayıda mikrofinans kurumu bulunmaktadır (Gonzales 2009)

Mikrofinans, Ortadoğu, Doğu Avrupa ve Orta Asya'da henüz gelişmiş değildir. Türkiye'de yalnız iki mikrofinans kurumu mevcuttur. Türkiye nüfusuna bakıldığında milyonlarca düşük gelirli insan olmasına rağmen bu iki mikrofinans kurumunun müşteri sayısı 65.000'i geçmediği görülmektedir. Yeni oluşmaya başlayan bu sektör kayda değer büyüme potansiyeli teşkil etmektedir ve birkaç milyon yoksul Türk'ün durumunun gelişmesinde önemli rol oynayabilecektir. Mikrofinansla ve büyümeyle ilgili mekanizmaları anlayabilmek için finansal aracılığı daha kapsamlı bir şekilde anlamak gerekmektedir. Finansal aracılık ekonominin büyümesini bireysel tasarruflardan fon oluşturulması ve bu fonların yatırıma dönüştürülmesi yoluyla sağlamaktadır. Böylece yatırımlar ekonominin büyümesine ve kişi başına düşen gelirin artmasına neden olmaktadır.

1.1. DÜNYA MİKROFİNANS TARİHİNE KISA BAKIŞ

Onsekizinci ve ondokuzuncu yüzyıllarda birçok Avrupa ülkesinde mikrofinansman, yoksullar için gayri resmi bankacılık türü olarak gelişmiştir. Gayri resmi finansman ve kendi kendine yardım Avrupa'da mikrofinansın temelini atmıştır. İrlanda'daki mikrofinansın erken tarihi 18. yy a kadar uzanmaktadır. Bu geçmiş, kendi kendine yardımın, finansal yeniliğin, yasal desteğe ve iletken düzenlemeye, büyük bir mikrofinans hareketi başlatmasının bir tarihidir. Ancak ticari bankacılığın sebep olduğu bazı düzenlemeler mikrofinansmanı arka plana atmıştır. Sözde İrlanda kredisi fonları onsekizinci yy. başlarında hayır kurumları olarak ortaya çıkmış, başlangıçta bağışlanan kaynaklardan finanse edilmiş ve faizsiz krediler sunmuştur. Daha sonrasında tasarruf sahipleri ve borçlular arasındaki finansal araçların yerini almıştır. Krediler kısa vadeli olarak verilmiş ve taksitler haftalık olarak planlanmıştır. Geri ödeme sistemini uygulamak için izleme süreci kullanılmıştır (Seibel, 2005).

Her ne kadar Muhammad Yunus ve onun Grameen Bankası “alttan ekonomi ve sosyal gelişmeye” yönelik gösterdiği çabaların bir sonucu olarak yoksul Bangladeşlilere ilk mikrofinans sistemi sunduğu için 2006 yılında Barış Nobel Ödülü olsa da dünya tarihine bakıldığında mikrokrediyle olan bilgilerin geçmişi bundan daha eskiye dayanmaktadır. İlk mikrofinans ve toplum kalkınma bankası Shorebank adı altında 1974 yılında Chicago’da kurulmuştur. 1800’lı yılların ortasında kuramcı Lysander Spooner girişimcilere ve çiftçilere hitap ederek insanların yoksulluktan kurtarmasında küçük kredilerin faydalarından bahsetmekteydi. Böyle bir kavram II. Dünya Savaşı’ndan sonra Marshall Planı ile ivme kazanmıştır. Ünlü ekonomi tarihçisi Timothy Guinnane, Almanya’da Friedrich Wilhelm Raiffeisen’in köy bankası üzerine bir araştırma yürütmüştür. 1864 yılında kurulmuş olan bu bankanın müşteri sayısı 1901 yılına kadar 2 milyona ulaşmıştır. Günümüzde kullanılan mikrofinans kavramının yanı sıra modern mikrofinans sistemin oluşması 70’li yıllarda Muhammad Yunus’un Bangladeş’te gösterdiği çalışmalara ve kurduğu Grameen Bankası’na dayanmaktadır. Mikrofinans konusunda girişimler bu dönemde birçok yenilik sağlamıştır. Birçok deney yoksullara yönelmiştir ve bunların bir sonucu olarak verilen kredilerin geri ödemesinde yoksullara güvenilmesi gerektiği gösterilmiştir. Böylece piyasada yoksullara finans hizmetleri sunulabileceği anlaşılmış ve mikrofinansın 1970’li yıllara dayandığı olması bir defa daha kanıtlanmıştır.

Bangladeş yoksul kesimine yönelik mikrokredi programının gelişimi, deneysel bir projenin bir parçasıdır. Bu deneyi ilk 1976 yılında, Muhammad Yunus yapmıştır. Shahidur R. Khadker’e göre deneyin amacı yoksul kesimin krediyi hak edip etmediğinin yanı sıra, ipotek olmadan mümkün olup olmadığını göstermeyi hedeflemektedir. Daha sonra Muhammed’in projesi, Bangladeş Merkez Bankası ve fon sağlayıcı İFAD (International Fund for Agricultural Development) ile desteklenmiştir. Bu proje başarılı olmuş ve yedi sene sonra yani 1983 yılında Yunus, Grameen Bankası’nı kurmuştur. 1972 yılında BRAC (Building Resources Across Communities) adı altında hayırsever bir organizasyon kurulmuştur. Bu organizasyonun amacı 1971 yılında Pakistan’a karşı yürütülen kurtuluş savaşında evlerinden çıkarılan halkın yeniden yerleştirilmesine yardım

etmekti BRAC'ın kurucu F.H. Abed, kırsal yoksulluğun sebepleri anlaşıldığında çalışmaların yoksulluğun hafifletmesinde yetersiz kaldığını görmüştür. Bundan dolayı yoksulluğun hafifletmesinde bir çerçeve olarak BRAC'ı kurmuştur. Daha sonra Bangladeş hükümeti, Grameen Bankası'nı ve BRAC'ı örnek olarak almıştır. Gelecekte IRDP'in, (Integrated Rural Development Program) daha sonra BRDB (Bangladeş Rural Development Board) adı altında varlığını devam edecek olan bir parçası olarak Comilla programı uygulanmaya başlandı. BRDB 1982 yılından sonra yarı özerk devlet kurumu olarak varlığını devam ettirmiştir. Kırsal yerlerde yaşamakta olan yoksulların gelirinin yanı sıra iş imkânlarını da arttırmayı amaçlayan BRDB, öncelik olarak kadın ve erkeklerin becerilerini geliştirmeye, grup liderliği ve yönetiminde eğitim vermeye, yoksulların kredilere erişimi sağlanmasına yoğunlaşmıştır. 1988 yılında Kanada Uluslararası Gelişme Ajansı'ndan gelen fonlar bu programı güçlendirmiş ve Rural Development Project-12-RD-12- Kırsal Gelişme Projesi adı altında varlığına devam etmiştir. RD-12, Grameen Bankası'nın grup yaklaşımını benimserken, BRAC'tan da yoksulların verimliliğini artıran becerilerin geliştirilmesini örnek almıştır (Khandker 1998).

1.2. MİKROFİNANSIN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Her yoksul insana küçük bir girişimci olarak bakılabilir. Muhammad Yunus yoksul olanların kredilerin geri ödemesinde güvenilir kişiler olduğunu aynı zamanda tasarruf da yapabileceklerini, böylece gelir getirici faaliyetleri de geliştirebileceklerini ifade etmiştir. Bu sayede düşük gelirli kısma finans ve gayri finans hizmetler mikrofinans tarafından sunulmaktadır. Yoksul bireylerin borçları ve tasarrufları her ne kadar küçük olsa da disiplinli mikro finansman oluşturulduğunda düşük gelirli bireylerin finans sektörüne girmesi sağlanmış olur.

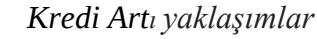
Mikrofinansın özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Borçların ve tasarrufların az olması,
- Kısa vadeli borç kullanımı,
- Ödemelerin sık taksitler halinde gerçekleştirilmesi,

- Taksitlerin hem anapara hem faizden oluşması,
- Krediler için faiz oranlarının yüksek olması (ticari bankaların faiz oranından yüksek, tefecilerden düşüktür) ve yoğun bir çalışmanın yanı sıra, küçük borçların sağlanması, mikrofinansın zamanla sürdürülebilir hale gelmesi için gereklidir.
- Mikrofinans kullanımı müşteri için her zaman maliyet açısından hesaplı olmakla beraber, müşterinin maddi ve sosyal durumuyla ilgili daha güvenilir bilgi sunmaktadır,
- İşlem sürecinin kısa olması (Başvuru tamamlanması ve ödeme yapılması arasındaki süreç),
- Zamanında ödeme yapan müşterilerin daha yüksek miktarda tekrar borç alabilmesinin uygun görülmesi,
- Resmi bankacılık uygulamalarında herhangi bir teminat talep edilmemektedir. Teminat yerine arabulucu olanlar alternatif yöntemler uygulamaktadır. Örneğin, nakit akışlarını analiz ederek müşterinin geri ödeme potansiyelini tahmin etmektedir.

Mikrofinans ve yoksulluk etkileri: değişim akış şeması teorisi

```
graph LR; A[Girdiler] --> B[Çıktılar]; B --> C[Sonuçlar];
```


1.3.BANGLADEŞ'TE YUNUS'UN İLK MİKROFİNANSMAN VE GRAMEEN MODELİ

Muhammet Yunus'un ilk teminatsız mikrokredi deneyi olmasaydı günümüzde küresel mikrofinans modeli olan Grameen modeli olmayacaktı. Yoksul kesimi yalnız Bangladeş'te değil diğer gelişmekte olan ülkelerde de hedef alan Yunus, mikrofinans sisteminin uygulamasıyla dünyayı da yoksulluktan kurtarmayı hedeflemekteydi ve bu gerçek dünya çapında kabul edilmektedir. Bu başarı Bangladeş'in bağımsızlığa kavuşması itibariyle zor durumda bulunmasından kaynaklamaktaydı. Diğer ifadeyle, bu başarı, Yunus'un sahip olduğu bilgileri topluluğa iletmesi ve yeniliklere dönüştürmesi nedeniyledir. Böylece mikrofinans sistemin yanı sıra Grameen modelini anlayabilmek için önce yeniliklerin arkasındaki durumu anlamak gerekir.

1.3.1. BANGLADEŞ'TEKİ ZOR DURUM

Muhammad Yunus'un mikrofinans modelini kurmasının Arşimet'in "Eureka" anısıyla kıyaslanabilecek kadar önemli olduğu söylenebilir. Ekonomi üzerine ABD'de doktora unvanını kazanan ve ABD'deki Orta Tennessee Devlet Üniversitesi'ne yardımcı doçent olarak atanan Yunus, 1972 yılında Bangladeş'in bağımsızlığına kavuşmasından bir sene sonra memleketine dönmüştür. 1972 yılında Hükümet Planlama Komisyonu'nda Başkan Yardımcısı konumuna getirilen Yunus daha sonra 1972-1975 yıllar arasında doçent ve Chittagong Ekonomi Üniversitesi'nde bölüm başkanı olmuştur. Bağımsızlığının üzerinden iki sene geçmesinden sonra Bangladeş, eşi benzeri görülmemiş bir kıtlıkla karşı karşıya gelmiştir. Kıtlığın arkasında en önemli sebeplerden bazıları kurtuluş savaşında ekonominin tamamen çökmesi bunun yanı sıra ulusal entelektüellerin çoğunun savaşta öldürülmesi, kurumsal danışmanlık yardımının olmaması ve Şeikh Mujibin Tek Parti Liderliği adı olan partisinin kötü performansıdır. O dönemde ülkedeki insanlar açlıktan ölmekte ve hükümet kıtlıkla ilgili herhangi bir ulusal bildirge yapmamaktaydı. 1974 yılında nüfusun %80 sefalet içinde yaşamaktaydı.

İnsani prensiplere dayalı hayatı sürdüren Yunus gönüllü başkan yardımcısı olarak Chittagong Ekonomi Üniversitesi'ne gidip kıtlığın yanı sıra ulusal durumla ilgili bilgileri elde ederek gazetelerde bu bilgileri paylaştı. Bu sayede hem ulusal hem uluslararası çapta yoksulların durumu ortaya koymuştur. Daha sonra yoksulların durumunu geliştirmeye yönelik atılması gereken adımlar düşünölmeye başlanmıştır.

1.3.2. KÜÇÜK EKONOMİLERDE YUNUS`UN GAYRİRESMİ MİKROFİNANSMANI

Gayriresmi mikrofinansman sürecinin hiç kolay olmayan bir süreç olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Mikrofinansın fiziksel boyutunun verilmesinde, gayri resmi mikrofinansman sürecinin önemli rol oynadığı apaçık bir gerçektir. Ekonomi profesörü olan Yunus, Jobra Köyü'nde aşırı sefaletle şahit olmuş ve kendisini bir panik hali içinde bulmuştur. Yunus, ekonominin gerçek yüzünü görünce hayal kırıklığına uğramış ve şöyle söylemiştir: “Ekonomik teorilerden öğrendiklerimin bir tanesinin bile gerçekte karşılığı yok. Öğrencilerime gidip de ekonomi adına anlatılan şeylere inanmalarını nasıl söyleyebilirim?” (Yunus 2003).

Yunus, yoksulluğun sebeplerini öğrenebilmek adına üniversite kampüsüne yakın olan Jobra Köyü'nde bir proje üzerine çalışmalara başlamıştır. Yoksulluğu daha yakından değerlendirmek amacıyla köyde keşif gezilerinde bulunan Yunus, bambu sandalyeleri yapan Sufia Khatoon isimli bir kadınla tanışır. Yunus, Sufia Hanım ile yaptığı sohbette acı bir gerçekle yüz yüze gelir. Şöyle ki; Sufia Hanım, sandalye yapabilmek için gerekli olan malzemeleri kredili satışla temin etmektedir. Sonrasında da yaptığı bambu sandalyeleri kendisine borç verene satmak zorunda kalmakta ve böylece kısır bir döngünün içine düşmektedir. Ayrıca, her yaptığı sandalyeden Sufia'nın kârı 2 senti aşmamakta, yani ailesine ekmek parası götürecektir kadar dahi kâr elde edememektedir. (Dowla and Barua, 2006). Bu durumu analiz etmeye çalışan Yunus, Sufia Hanım'ın mevcut halini şöyle açıklamıştır: “Sufia işsiz ya da yeteneksiz olduğundan değil; borç verenden kurtulabilmek için gerekli olan krediye sahip olamadığından dolayı fakirdi.

Üretken bir kişi sadece 22 sentlik borç alamadığı için gayri insani koşullar altında çalışmak zorundaydı.” Mezun olan öğrenci grubuyla hızlı bir araştırma yürüten Yunus, yeni bulgulara ulaşmıştır. Sufia’nın içinde bulunduğu durumu, 41 farklı kadın daha yaşamaktadır. Yunus; resmi bir finans kurumunun, sırf teminatları olmadığı için bu üretken kadınlara 27 dolarlık borç bile vermemesine sinirlenmiştir. Kendi cebinden 27 dolar çıkartan Yunus, 42 kadının borcunu ödemiştir. Kadınlara, borçlarını geri ödemeleri için herhangi bir tarih de belirtmiştir. Sözü edilen bu borcun, daha sonrasında kendisine ödenmesiyle Yunus önemli bir sonuca varmıştır: Yoksullar, borçların geri ödenmesinde hem istekli hem de güvenilir kişilerdir. Yunus’un bu durumu fark ettiği an, problemin çözümünü de bulduğu andı. Yunus, kendi cebindeki parayla borç vermenin geniş çapta yoksulluğu hafifletmek için yetersiz olduğunu anlayınca; mikrofinans sisteminin kurulmasına yönelmiştir.

1.3.3. YUNUS’UN KURUMSAL MİKROFİNANSMAN İCADI - GRAMEEN MODELİ

42 kişiye borç vermesiyle Yunus çok önemli bir tecrübe yaşamıştır. Kendisi bir grup kadına nasıl yardım ettiyse; benzer bir şekilde yoksulların kurumsal sistemlere erişim sağlamasıyla mevcut yoksulluk hallerinin kökten değişebileceğine inanmaktadır. Bu nedenden dolayı kendi çabasıyla, yoksullara ticari banka kredileri verecek kurumlar aramaya başlamıştır. Bu süreçte bankalardan aldığı olumsuz cevaplar Yunus’u hiç yıldırmamış, aksine olumlu cevap alana kadar arayışına devam etmiştir. Üniversitesine yakın bulunan bir tarım bankası yoksullara kredi vermeyi bir şartla kabul etmiştir. O da Yunus’un bu kredi için kefil olması şartıdır. Her ne kadar Yunus, yoksullara kredi vermesi için bir bankayı ikna etmeyi başarmış olsa da yoksullara güven duyulması gerektiğini anlatmakta başarılı olmamıştır. Bankacılar; “Bu stratejik yöntemin üniversitenize yakın olan bir köyde başarılı olması, ülkenin bir diğer ucunda da başarılı olacağı anlamına gelmemektedir.” şeklinde karşı çıkmışlardır. Bunun bir sonucu olarak Yunus; yaşadığı bu tecrübesinin, ülkenin diğer yerlerinde de geçerli olduğunu ispatlamaya yönelmiştir.

Haklı olmasının yanı sıra kredi dağıtım sistemini tamamlamak adına Yunus çalıştığı okuldan izin alıp Tangail Bölgesi'ne gitmiştir. Bu bölgede, Bangladeş Merkez Bankası'nın desteğiyle yürüttüğü pilot projeyle oldukça farklı bir ortamda Jobra başarısını tekrar dile getirmiş ve bu projeden Grameen'in birçok öğeleri çıkmıştır (Dowla and Barua, 2006). Ancak yine de bankacıların fikrini değiştirmeyi başaramamıştır. Bundan sonra Yunus önemli bir sonuca varmıştır: "Resmi bankacılık sistemi yoksullara fayda getiremez ve yoksullara hizmet etme faaliyetiyle görevli bir bankanın açılması gerekmektedir." Yunus, devlet yetkilileri ve merkez bankası resmi yetkilileri yardımıyla bağımsız bir finans kurumu kurmayı başarmıştır. Bu finans kurumu başlangıçta Özel Grameen Banka Yönetmeliği tarafından kurulurken akabinde Bangladeş Meclisi tarafından onaylanmıştır. Böylece yeni kurumun ismi Grameen Bankası olmuştur. Yönetmeliğin ortaya koyduğu kurallar şöyle özetlenebilir: Banka teminatlı ya da teminatsız olarak toprak sahibi olmayan kişilere nakit ya da aynı miktarda kredi verebilecektir. Ayrıca bankanın, depozito almasına ve tahvil vermesine yönelik yönetmelik kabul edilmiştir. Kırsal finans gelişimine dair üç hususta gerçeklerden sapma olduğunu ortaya çıkmıştır. Bu hususlar; (i) kırsal bölgelerde yaşayan küçük girişimcilerin tasarruf yapamayacak kadar fakir olduğu; (ii) kendi durumlarını fark etmekten bile aciz oldukları; (iii) kendi küçük işlerini sürdürmeleri için düşük kredilere ihtiyaçları olduğudur (Harper, M, 2003).

Bu tahminlerden üç finans politikası ortaya çıkmıştır. İlk olarak; tasarruf seferberliğini ihmal eden, kredi odaklı kalkınma bankaları kurulmuş ve özel programlar uygulanmıştır. İkinci olarak; kredi sübvansede edilmiştir. Son olarak da beklenen kayıpları kapatacak olan cömert kredili garanti şeması kurulmuştur. Bu politikalar ne yoksul kesime yeterince fayda sağlamış ne de kırsal finans büyümesine katkıda bulunmuştur. İstatistiklere göre; bankalar ve finans sektörünün diğer dinamikleri, % 25 potansiyel müşteri olasılığı taşıyanlara hizmet sunmaktadır. Aynı zamanda küçük girişimcilerin % 2 banka hizmetlerinden de istifade etmektedir. Yunus tarafından keşfedilen mikrofinans modeli Grameen Bankası'nda uygulanmıştır ve küresel çapta Grameen Modeli olarak bilinmektedir.

Bu model yukarıda sözedilen Harper'in tahminlerinin tamamen ihmal edebileceğini göstermiştir. Mikrofinansman endüstrisinin en başarılı modelinin Grameen Modeli olduğu söylenebilir.

1.4. MİKROFİNANSIN BAŞLICA METODOLOJİLERİ

Mikrofinansın kullandığı ve uyguladığı birçok metodoloji vardır. Bu yöntemlerin birçoğu yoksullara teminatsız krediler sunmaktadır. Bazı mikrofinans kurumları durumlarıyla özdeş olacak şekilde çeşitli metodolojileri uygulamaya başlar zamanla müşterilerin sosyo-ekonomik statüsüne paralel olarak başka bir metodolojiye geçiş yapabilir. Bu kısımda, mikrofinans metodolojileriyle ilgili temel bilgiler sunmak hedeflenmektedir.

1.4.1 GRUP KREDİ YAKLAŞIMI

Küçük miktarda kredi sunmakta önde gelen metodolojilerden biri Grup Kredi Yaklaşımı'dır. Bu yaklaşım, yoksul olanlardan herhangi bir teminat talep etmeden kredi sağlamaktadır. Krediyi alabilmek için grubun beş ile sekiz kişi arasında üyesi olması gerekmektedir. İlk olarak grubun seçilmiş üyelerine kredi verilmekte, bu kişilerin zamanında ödeme yapmasıyla gruptaki diğer üyelere de kredi verilebilmektedir. Mikrofinans kurumlarının çoğu teminatsız çalıştığı için kredi yüzdesi istemektedir. Bu yüzden aslında teminat anlamı taşımakta ve aynı zamanda borç alanların düzenli ödeme yapmasının bir garantisi haline gelmektedir. Grup üyeliği için en önemli kurallar şunlardır: Yarım dönümden fazla araziye sahip olmamak, aynı aileye mensup olmamak, aynı köyde yaşamak ve benzer ekonomik kaynaklara sahip olmaktır. Bu koşulların konulması grubun sorunsuz şekilde işleminde önemli rol oynamaktadır (Khandker,1998). Ödemeleri toplamak adına her hafta grup toplantıları düzenlenmektedir. Her birey başka birinin borcu için sorumluluğu üstüne almakta ve böylece gelecekte talep edilecek olan borç için uygun zemin hazırlanmış olmaktadır. Örneğin; grup üyelerinin kredileri ödediği süreçte, gelecek kredi için verilen süre uzatılmaktadır. Eğer grubun her bir üyesi kredisini ödemezse; gruptaki diğer tüm üyelerin kredi hakkı reddedilmektedir.

Ayrıca Grameen'a borçlu olanlardan oluşan sekiz grup, merkezlerde teşkilatlanmakla ve kamu toplantılarında ödemeleri toplamaktadır. Kamu toplantılarının düzenlenmesiyle şeffaflık sağlanmakta beraber borcun geri ödemesini yapmayan kişiler de köydeki herkes tarafından tanınmış olmaktadır.

Kırsal Bangladeş'teki insanlar için bu sosyal baskı, borçların ödenmemesi noktasında caydırıcı rol oynamaktadır. Genel olarak ilk krediler 100 dolardan yani yıllık bazda % 10'dan az olmakta ve geri ödemede haftalık ödemeler şeklinde talep edilmektedir. Haftalık ödeme sisteminin uygulanmasıyla, hem borçveren hem de borç alan kişiler arasında gerçekleşme ihtimali olan sorunların erken sürede tespit edilmesi sağlanmaktadır (Sengupta and Aubuchon, 2008).

Bunun bir sonucu olarak kredi uygunluğu mikrofinans kurum tarafından değil borç alan kimseler tarafından belirlenmektedir. Yoksullara kredi sağlayan Bangladeş'teki Grameen Bankası, dünya çapında çapta en iyi organize edilen mikrofinans kurumu olarak kabul edilmektedir. Grameen Bankası'nın hedef kitlesi öncelikle yoksul kadınlardan oluşmaktadır. 7.9 milyon müşterisinin % 97'sini kadınlar oluşturmaktadır. Bu kadınların % 98'i aldıkları krediyi geri ödemektedir.

Kredi geri kazanım oranlarına bakıldığında kadınların bu noktada erkeklerden daha başarılı olduğunu söylemek gerekir. Kadınların bu üstünlüğü grup gözlenmesinden kaynaklıdır (Stiglitz, 1990).

Grup Kredi Yaklaşımı; borç alan kişilerin ve projelerin türüyle ilgili bilgilerin toplanmasında maliyeti düşürecek programların kullanılmasını mümkün kılmaktadır. Ayrıca bu yaklaşım gözetlemeye dayalıdır ve borç alanların ödeme yapmasını teşvik etmekte; gruplar içinde borç alanların birbiriyle ters olmamasında önemli rol oynamaktadır (Khandker, 1998). Böylece, kredilerin ödenmeme riskini azaltmakta ve mikrofinans kurumları açısından büyük bir avantaj sağlamaktadır. Bununla beraber ek masraflar çıkmakta ve bu masrafları da bir dezavantaj olarak görmek gerekmektedir. Bu doğrultuda organik grup oluşumuyla, borçların geri ödenmemesi masrafları azaltırken; grup yapısının oluşumu sırasındaki eğitim ve diğer benzer sosyal aracılıklar gibi faaliyetler ek

masraf çıkartmaktadır. Bunlar göz önüne alındığında Grup Kredi Yaklaşımı'nın, bireysel yaklaşımdan daha az maliyetli olup olmadığı kesin değildir.

Grup Kredi Yaklaşımı'nın diğer bir dezavantajı Joanna Ledgerwood (1998) tarafından ortaya koyulmuştur. Bu dezavantajı Bratton (1986) da kanıtlamıştır. Grubun birkaç üyesi ödeme konusunda zorluk çekmesi tüm grubun çökmesine neden olmakta ve böylece domino etkisi yaratılmaktadır. Bu etki özellikle Burkina Faso'da Grup Kredi ödemesinde çok güçlü şekilde önemli bir belirleyici olmuştur (Paxton, 1996). Bu da riskli ortamlarda Grup Kredi'nin doğasında dengesizlik olduğuna işaret etmektedir.

Grup Kredi'sinin avantajlarından bir tanesini de ortaya koymuştur (Sengupta ve Aubuchon 2008). Acentenin yüzleştiği masraf sorunlarının azaltılmasında grup üyelerinin yardımı dokunmaktadır. Dışarıdan borç verenler durumunda bu sözkonusu olamaz. Yani bankalar ve hükümet tarafından desteklenmiş acenteler gibi dış aktörler iktisatçıların tabiriyle “acente masraflarıyla” karşı karşıya kalmaktadır. Örneğin, alınan kredinin en verimli şekilde kullanılıp kullanılamayacağı garanti edilemez (ahlaki tehlike), tasarlanmış olan işin başarısı ya da çöküşü doğrulanamaz (denetleme) ve geri ödemesi yapılamaz. Grup Kredi Yaklaşımı'nda, gelecekte alınacak kredilerin onaylanabilmesi için tüm üyelerin aldıkları krediyi zamanında ödemesi koşulunun bulunması; bu yaklaşımı öne çıkarmaktadır. Ortak sorumlulukta acentenin masraflarını tamamen kredi alan kişiler yüklenmekte ve aynı hizmet daha verimli bir şekilde yerine getirilebilmektedir. Kredi verenlerin karşı karşıya geldiği en önemli sorunlardan biri ters seçim-borç alanın potansiyel risk olup olmadığını belirlemesidir. Piyasa başarısızlığın temel nedenlerinden bir tanesi güvenli olarak görünen borç alanların güvensiz yani riskli borç alanlar sübvansiyon sağlamasından kaynaklanmaktadır. Ortak sorumluluğa gelince bu ters seçimden kaçınılabilir, ekonomik teoriler de bunu göstermeye çalışmaktadır (Ghatak and Guinnane, 1999). Grup Kredi Yaklaşımı'nda kredi kullanıcıları kendi gruplarını seçebilmektedir. Bunun neticesinde, olası bir müşteri bankayı potansiyel müşteriler hakkında doğrudan bilgilendirmiş olmaktadır.

Müşteriler bankayı direkt olarak bilgilendirmedikleri zaman bile banka ters seçim problemlerini hafife indirgeyebilir dolayısıyla kendi gruplarını oluşturabilmektedir (eş düzey seçimi). Yani, güvenilir müşteriler her zaman kendilerine benzer müşterilerle aynı grupta yer alır.

1.4.2. BİREYSEL KREDİ

Günümüzde dünyada düşük gelirli insanlara bireysel krediler sağlayan geleneksel finans kurumlarının sayısı çok azdır. Yani, düşük gelirli insanlara mikrofinans dışında az sayıda kurum hizmet sunmaktadır ve bunun temel sebebi de bu grubun teminatsız olmasıyla beraber küçük kredilerden sağladıkları karlılığın da düşük olmasıdır. Yoksul insanlara verdiği kredilerle başarı kaydedenler arasında Basic Bank (Bangladeş), Bank Rakyaty BRI (Endonezya), ADEMI (Dominik Cumhuriyetinde) bankaları yer almaktadır. Bank Rakyaty BRI teminat ve kredinin ödenmesini garanti eden bir kefil talep ederken; ADEMI ve Basic Bank alabilecekleri en iyi teminatı elde etmeyi tercih etmektedirler (Murray, U, and Boros, R, 2002).

Bireysel kredinin özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Teminatlarla (resmi borç verenlerden daha az sıkı biçimlendirilen) ya da kefil ile kredi borçlarının geri ödenmesinin garanti edilmesi,
- Kredi kontrolleri ve karakter referans uygulamasıyla potansiyel müşterilerinin taranması,
- İş ihtiyaçlarına göre kredi miktarı ve koşulların belirlenmesi,
- Kredi büyüklüğü ve koşullarının zaman içindeki artışı,
- Müşterilerle yakın ilişkilerin kurulması doğrultusunda çalışanların enerji ve emek sarf etmesi.

Mikrofinans kurumları, geleneksel olmayan teminatlar, sık ödeme planları gibi çeşitli dinamik ve yenilikçi teknikler uygulayarak; kredi alamayan yoksul kesimin ihtiyaçlarını karşılamakta ve bu yönde de kredi geri ödemesinde yüksek başarı oranı tutturmayı başarmaktadır (Sengupta and Abuchon, 2008).

Bu mekanizmalar ya bağımsız ya da diğer programlarla birlikte (Grameen gibi) uygulanmaktadır. Finans uzmanları ve kuramcılar Bireysel Kredi Yaklaşımı'nın avantajlarının farkına varmıştır. Yani, Grup Kredi Yaklaşımı'ndan farklı olarak daha iyi geri ödeme sonuçları verebileceğini, bunun yanı sıra bireysel sözleşmelerle işlem yapılabileceğini anlamışlardır(Aghion ve Morduch 2000). .Bireysel Kredi Yaklaşımı'nın başarılarının kanıtlarını ortaya koymuşlardır. Doğru Avrupa ve Rusya'dan elde edilen verilere dayanarak Bireysel Kredi Yaklaşımı'yla % 90'dan fazla geri ödeme oranı sağlanabileceğinin ispatını göstermişlerdir (Rusya'da bu oran % 95'ten fazladır). Sanayide ise borç alanların rekabetle karşı karşıya gelme ihtimali daha yüksektir ve bunun bir sonucu olarak grupların oluşma masrafları artmaktadır. Bu senaryoda, farklı girişimcilerin yanı sıra farklı beklenen kazançlar ve farklı kredi miktarlarından bahsedilir. Grup sözleşmesinin etkisiz yani verimsiz olması ihtimali, ödünç verilebilecek tavan ücretin belirlenmesinden ve bu tavan ücret limitinin, grubun en küçük üyesine verilen borca eşit olmasından kaynaklanmaktadır.

Daha çok sanayileşmiş bölgelerde bireysel kredinin uygulanması, grup kredilerinden daha iyi işlem görmesinin sonucu olarak söylenebilir. Bunun yerine mikrofinans kurumları ilk kredileri düşük tutmakta ve zamanında ödenmesi durumunda kredi miktarının artıracığı sözünü vermektedir. Gelecekte kredi imkânları tanınmasının sözünü vermesiyle, küçük girişimciler iş alanında daha başarılı olmaya teşvik edilmektedir. Bu senaryoda borç alan girişimcinin kredi geri ödemesini yerine getirememesi tek bir şartla, işinden beklediği karı elde edememesi şartıyla olabilir. Başlangıçta bulunan girişimciler ve kredi miktarının düşük olması göz önünde bulundurulursa, böyle bir senaryonun yaşanması pek mümkün görünmemektedir. Geri ödeme oranının yüksek olması için mikrofinans kurumları dinamik kredileri kullanmaktadır. Yani, kredilerin zamanında geri ödenmesi halinde gelecekteki kredi miktar artışı belirlenmektedir. Bu bağlamda, gelecekte kar artışı beklenmesi gerekir.

Mikrofinansın uyguladığı diğer bir mekanizma ise sık olan ödemeler sistemidir ve bu ödemeler bazen kredinin verilmesinden bir hafta sonrasında başlamaktadır.

İş girişimi olgunlaşmasından önce küçük ödemeler talep edilmesiyle; aslında mikrofinans kurumları kredi kullanıcılarından ikinci bir gelir kaynağı olmasını talep etmektedir.

Bu mekanizmanın uygulanmasıyla kredi alanların iş girişimi başarısızlıkla sonuçlansa da mikrofinans kurumları kredi geri ödemelerini temin etmiş olmaktadır. Mikrofinansın uyguladığı son mekanizma da Endonezya'nın Rakyat Bankası tarafından uygulanan geleneksel olmayan teminat mekanizmasıdır. Ticari uygulamadan farklı olan bu teminat mekanizması, satış değerinin kredi miktarına eşit olmasını şart olarak koşmamaktadır. Grup kredi sözleşmesinde teminat rolü olarak ortak sorumluluk üstlenirken BRI(Bank Rakyat Indonesia) 'nominal değeri' uygulayarak yani piyasa değerine bakmadan; ev için önem taşıyan herhangi bir şeyin teminat olarak alımını mümkün kılmaktadır. Örneğin ev sahibine ait bir inek teminat olarak kullanılabilir. Ayrıca teminat gösterilen şeylerin, bankaya olan işlem maliyet ücretleri ödenmeden yüksek kar oranıyla satılması mümkün değildir.

1.4.3. KREDİ BİRLİKLERİ

Tasarruf ile borçlar arasında var olan mali ilişkiler üzerine kurulan kurumlara kredi birlikleri adı verilmektedir. Bu kurumlar tasarrufları kendi üyelerinden biriktirmekte ve kısa vadeli krediler sunmaktadır. Genel olarak kredi talepleri tasarruf miktarlarını aşmaktadır. Birçok kırsal bölgede gayri resmi finans kurumlarının dışında depozito ve kredi hizmetleri sunan tek kurum kredi birlikleridir. Hem sosyal hem ticari amaç güden bir kurum olan kredi birliklerinin, yoksul kesime finans hizmetlerinin sunulmasında anahtar rolüne sahip olduğu iddia edilebilir.

Kredi birlikleri, finans anlamında kendi kendine yetme niteliğini son yirmi yılda elde etmiştir. World Council of Credit Unions'un istatistiklerine göre 1980'li yılların sonlarına doğru gelişmekte olan 67 ülkede kredi birliklerin sayısı 17 bine ulaşmış bulunmaktaydı. Bu kredi birliklerinin üye sayısı 9 milyon civarındadır ve bu üyelerin % 60'ı Afrika ve Karayıp Adası'ndan gelmektedir.

Bu birlikler 2 milyar dolar değerinde depozito ve sermaye kapasitesine sahiptir. Tahminlere göre bu birlikler yaklaşık 1,5 milyon küçük işletmeye toplamda 300 milyon dolar değerinde kredi sağlamaktaydı. Örneğin, tasarruf odaklı Kırsal Kredi Sendikası ziraata yönelerek özellikle pirinç ve bunun yanı sıra buğday, sığır eti, saman, sebze ve ziraat malzemeleri üretimi için uzmanlaşmıştı. Kredi onayı üyelerin kredi geçmişi ve kredi kayıtlarıyla yakından ilgilidir. Ayrıca tasarruf maliyetinin ve kredi kaydının, üretim maliyetlerinin % 50'si ile sınırlı olması ve hasatta ürün satışının potansiyel getirisine hane geliri ve borç yükümlülüğüne bağlı tutulmaktadır. Borç alan her ay faiz derken hasat zamanında da “balon ödemesini” yapmaktadır. Buna ilaveten, PROAGRO adıyla bilinen Brezilya milli mahsul sigortasına SİCREDİ(Instituição financeira cooperativa do Brasil) katılmaktadır. Mahsul başarısızlıkla sonuçlanırsa % 100 borç kaybını PROAGRO demektedir. Diğer bir rnek, CCACN’nın (Central de Cooperativas de Ahorro y CrditoFinancieras de Nicaragua) “Ziraat Maaşı” isimli tasarrufu çiftçileri kapsayarak pazarlama yapmaktadır. Ürünün amacı yıllık ya da alt aylık bazda mahsulden gelen gelirin akışını pürüzsüz sağlamaktır. Her kredi birliği kendine ye olan çiftçilerle çalışarak; bireysel masrafları ve kredi birliğinden çekilecek olan “aylık maaşı” belirlemektedir. İlk doğuş evresinde kredi birlikleri, ziraat odaklı müşterilerden böyle bir tasarruf yönetimi programına ilgi duyduklarını belirlemiştir.

1.4.4. KÖY BANKACILIğI

Yoksul topluma destek sağlayarak bu toplumun kendi kredi ve tasarruf dernekleri ya da köy bankalarının kurulmasını mümkün kılan finans kurumlarına köy bankası denir. Köy bankası, kendi müşterilerine teminatsız kredi vermekle beraber tasarruf ve sosyal dayanışmayı güçlendirecek mekn sağlamaktadır. Sponsor ajanslar köy bankalarına kredi sağlarken buna karşılık olarak köy bankaları kendi müşterilerine kredi vermektedir. Üyeler arasındaki baskı ve destek, kredilerin zamanında ödenmesi için bir garantidir. Üyeler dörder ve altışar aylık süreçlerde ödeme yapmaktadır. Borç alanlar küçük kredilerle başlarken zamanla kredi tavan ücretine ulaşmaktadır.

Kredi miktarı borç alan kişinin biriktirdiği para miktarına bağlıdır. Müşteri tasarrufları, banka yatırımları ya da kredi borçları için kullanılmaktadır. Ticari standartlar uygulanarak faiz oranı ve ücretler belirlenmektedir (Murray And Boros, 2002).

Köy Bankacılığı'nın doğuşu 1980'li yılların ortalarında Uluslararası Toplum Yardım Derneği'nin çalışmasıyla geliştirilmiştir (FINCA). Köy Bankası, 30 ve 50 kişi civarı üyeden meydana gelmekte ve bu üyelerin çoğu kadınlardan oluşmaktadır. Üyelik seçimini kişiler kendi aralarında yapmaktadır. Bankanın maliyetleri, üyelerin fonları ve mikrofinans kredilerden kaynaklanmaktadır.

1.4.5. YARDIMLAŞMA GRUPLARI

ROSCAs (Rotating Savings ve Credit Associations) dünyanın birkaç yerinde farklı isimler altında -Tontines ve Susus-varlığını devam ettirmektedir. Üyelerinin çoğu kadınlardan oluşan bu kurumlar, ortak bir havuzda küçük miktarda bağış toplarlar. Ve üyeler bu havuzdan sırayla olacak şekilde istifade edebilirler. Böyle kurumlar, mikrofinans kurumları tarafından grup kredi durumlarında kullanılabilir.

Joanna Ledgerwood (December, 2008) Nepal'de Yardımlaşma Grubu örneği olarak gösterilmektedir. Hatırlatalım ki; Nepal'de birçok uluslararası sivil toplum örgütü ve hükümet programları, mikrofinans kurumlarının hükmünde faaliyet göstermektedir. Sağlanan hizmetler aşağıda sıralananlardan oluşmaktadır:

- İşletme maliyetleri, personel ve diğer işletme maliyetlerini kapatacak olan hibeler;
- Fonların eşleşmesi, sivil toplum örgütleri ve üyeler tarafından toplanan tasarruf miktarı eşleşmesi;
- Teknik destek, program geliştirme, grupların oluşturulması, personelin ve müşterilerin eğitilmesi, finansal yönetim.

Yardımlaşma Gruplarının özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Üyeleri arasındaki uyumluluğun ve ortak çıkarların oldukça yüksek olması,
- Demokratik yapısı ve aynı zamanda güçlü liderlik ile üyelerin güçlendirilmesi grubun önemli amaçlarından.

1.4.6. ESNEK KREDİNİN GERİ ÖDEMESİ

Mikrofinans, Grameen modelinin kurulmasından itibaren dünya genelinde beş kıtayı ve aynı zamanda birçok ülkeyi kapsayacak şekilde yayıldı. Grameen modeli uygulayan ülkeler arasında ABD, Bolivya, Şile, Çin, Etiyopya, Hindistan, Honduras, Malezya, Mali, Filipin, Tayland, Tanzanya, Sri Lanka, Vietnam, Türkiye yer almaktadır. Sengupta and Aubuchon (2008)'a göre mikrofinans kurumlarının daha etkili ve müşteri tabanının daha geniş olması sunduğu hizmetlerin artmasını sağlamıştır. Örneğin; mikrotasarruflar, esnek kredinin ödenmesi ve sigorta gibi hizmetler sunulmaya başlanmıştır. Kredi hizmetinde zorunlu olarak tasarruf sağlayan ilk mikrofinans kurumu Grameen Bankası olmuştur. Her müşteriden alınan kredinin % 5'ini depozito olarak göstermesi koşul olarak konulmuştur. Bu depozito grup fonuna eklenir, bununla birlikte geri çekilmesi için de en az üç sene geçmesi gerekir. 2001 yılında tasarruf ve kredi politikasını gözden geçiren Grameen Bankası, Grameen II olarak varlığını devam ettirmeye başlamıştır. Bu değişimin özünde daha çok tasarruf imkânları ve daha esnek krediler yatmaktadır.

Grameen II ile gelen yenilik; emeklilik fonu ve bununla birlikte 800 takadan yani 138 dolardan fazla kredi alanlara ayda 50 taka yani 0.86 dolar katkıda bulunmasını sağlanmaktadır. Müşteriler yıllık % 12 bileşik faiz almakta ve on sene zorunlu bekleme döneminden sonra % 187 oranında geri dönüşü elde etmektedir. Bu plan Grameen II'ye daha yüksek kar ile daha geniş hizmetlerin sunulması imkânını verdi. Aynı zamanda, ödemeleri de ertelemeyi sağladı. Grameen II, esnek kredi ödeme yapısıyla; mikrofinansta ikinci nesil yenilenmeyle hizmet veren kuruluşlara en iyi örnek olarak gösterilmektedir.

Grup kredi yaklaşımı hala var olmakta ve işlemin ayrılmaz bir parçasıyken Grameen II müşterilere kredi ödenmesinde birkaç seçenek sunmaktadır. Yunus'un dediği gibi "Arkadaşı üzerine baskı yapmak gibi hoş olmayan işten ziyade grup dayanışmasının kullanılması, geleceğin kurulmasına yönelik ortak eylemle yakından ilgilenmektedir". Esnek kredi ödemesinin temelinde; müşterinin her zaman krediyi ödemesi yalnız bu ödemeyi ertelemeye ihtiyaç duyduğu zor zamanlarda ödeme yapaktan uzaklaşması yatmaktadır.

Borç alan krediyi beklediği gibi ödese, esnek kredi ödemesi temel kredi gibi işlem görmektedir ve aynı zamanda kredi miktarının zamanla artışının sağlanmasında teşvik edici role sahip olmaktadır. Borç alanın krediyi ödememesi durumunda yükümlülüğünü yerine getirmemektense kredi sözleşmesi tekrar masaya yatırılmaktadır. Bu durumda borç alanın önüne iki seçenek sunulmaktadır: ya kredi süresini uzatacak ya da uzatılan süreç için faizi ödeyecektir. Aynı zamanda orijinal krediyi ödemediği kredi miktarın artışından mahrum tutulacaktır ve diğer grup üyeleri bu durumdan etkilenmeyecektir (Sengupta and Aubuchon, 2008).

Diğer bir teklif mikrofinans kredisine sigortanın eklenmesidir. Grameen de dâhil, birçok mikrofinans kurumu tarafından uygulanmakta olan en basit sigorta; borç alanın ölmesi durumunda borcun hafifletilmesidir. Diğer mikrofinans kurumları ise sağlık sigortası ve doğal afetler sigortasıyla çalışmaktadır. Krediyi olduğu gibi ajans sorunları mikrofinans ikilem teşkil etmektedir. Uganda'daki FINCA gibi bazı gruplar tüm müşterilerden hayat sigortası talep etmektedir. Diğer fikirler arasında sel ve doğal afetlere karşı koruyacak olan görüşler yer almaktadır. Bu görüşler mahsulün verimli olduğuna ve çoğunlukla ekonominin gelişmekte olduğu varsayımıyla yağmur döngüsüne dayanır. Bu yenilik, mahsul kredisine bağlı olan ahlaki tehlikeyi gidermektedir. Performansı tamamen yağmur yağışına bağlı olduğu için, çiftçiler mahsul kredisi almaya istekli değildir çünkü her zaman başarısız olabileceği ihtimali var olmaktadır. BİDS'teki (Bangladeş Kalkınma Araştırmaları Enstitüsü) araştırmacılar, Dowla and Barua'nın kayıtlarında, Bangladeş'teki yoksulların yüzleştiği en büyük felaketleri tasvir etmiştir.

Doğal afetler arasında ekinin zarar görmesi, konut sorunu, tornado ve selden kaynaklanan zararlar ve son olarak nehir erozyonu bulunmaktadır. Ayrıca hastalık harcamalarında yaşanan zararlar – hastalıklara yapılan harcamalar ve hastalıklar nedeniyle yaşanan kayıplar da vardır. Güvensizlik durumlarının içinde; hırsızlık, topraktan tahliye edilme, arazi davası, para ile hile yapılması, fiziksel saldırı ve fiziksel tehdit, polis tacizi, tecavüz ve kadının terk edilmesi bulunmaktadır. Çeyiz, kızın evlenmesiyle çıkan masraflar anlamına gelmektedir. Son olarak, yaşam döngüsü ekmek parasını kazananın ölümünü içermektedir.

Kronik yoksulluğun mercek altına alındığı bir araştırmaya göre Bangladeş'teki ailelerin en sık karşı karşıya kaldığı görülen durumlar; hastalıklar, kazalar ya da ölümlerdir. Birçok dönemi kapsayan verilere dayalı bu çalışmayı Naila Kabeer, kalkınma çalışmaları Enstitüsü at Sussex'te yürütmüştür (Naila Kabeer, Snakes, Ladders and Traps, 2004). Grameen müşterilerinin pek çoğu hatta durumu iyi olanlar bile yılın belirli zamanlarında aynı durumlarla karşı karşıya kalmaktadır. Belki kendisi dolandırılmıştır ve projedeki olan yatırımları kaybetmiştir, yani kredilerini ödeyecek geliri kalmamıştır. Kredi borcu alan, krediyi ödeme konusunda direnirse ona iki seçenek sunulmaktadır: Ya mülkiyetini satacak ya da çocukları okuldan alınacaktır. Buna ilaveten, çevre utancı duyacaktır. Banka tarafından konulan sert kurallara her durumda uyulmasına devam edilirse kredi alanların tekrar zor duruma düşmesi söz konusu olabilecektir. Yoksul kesimden daha iyi durumdaki kişiler, araştırmacıların tabiriyle “yarı yoksullar” da ekonomik krizlerden muaf değildir. Esnek kredi borcu, tüm yoksul halk ve yarının yoksulları için yeni bir başlangıç olabilecektir.

1.5. TASARRUF SEFERBERLİĞİ

Yakın tarihte tasarruf seferberliği mikrofinansın çok önemli bir gücü olarak tanınmıştır. Geçmişte mikrofinansın odak noktası kredi olurken; tasarruflar, mikrofinans aracılığının unutulmuş yarısıdır. Tasarruf seferberliğinin önemi mikrofinans bağlamında birkaç raporda ortaya konulmuştur. Tasarruf seferberliğini odak noktasına koyan, yani onun stratejilerini araştıran birkaç analiz yapılmıştır. Tasarruf tesisindeki eksiklikler üç düzeyde soruna neden olmaktadır:

bireysel düzeyde, finansal kurumlar düzeyinde ve son olarak ulusal ekonomik düzeyde. Bireysel düzeyde uygun kurumsal tasarruf kurumların eksikliği bireyi diğer tasarruflara (altın, hayvanlar, değişik maddeler) ya da ROSCAs (Rotating Savings ve Credit Associations) gibi gayri resmi aracılıklara güvenmeye itmektedir. Bunun gibi alternatif gayri resmi tasarruf kurumlarının eksikliği, fonların güvenliği yanı sıra hazır erişim veya likiditesi ve kolaylığı gibi para yatıran herkesin temel taleplerini garanti etmemesidir. Yoksul topluluğun tasarruf miktarının artışında ve programların faydalarının sağlanmasında mikro işlem programları önemli rol oynayabilirler.

Gelişmekte olan ülkelerde çoğunlukla yoksul topluluğun tasarruf konusunda daha az meyil gösterdiği görülmektedir. Bunun bir sonucu olarak “yoksul olanlar tasarruf yapamazlar” diye bir görüş kabul edilmiştir. Gerçeğe bakıldığında ise yani ampirik bulgulara dayalı raporlar göz önünde bulundurulduğunda; düşük gelirli insanlar da tasarruf yapabilirler ve genel olarak bunu gayri resmi şekilde yapmaktadırlar. Tasarruf için gayri resmi yaklaşımlar, grup ya da dernekler gibi alternatif yapıların kurulmasını hazırlamakta ve bu şekliyle kredi ya da tasarruf etmek gibi faaliyetler yapılmış olabilmektedir. Tasarruf kapasitesinin doğasının yanı sıra yoksul kesmi tasarruf yollarına odaklayan birçok kaynak mevcuttur. Bu kaynaklar genel olarak anketler, vaka çalışması ve bölgesel analizlere dayalıdır. Birçok kişi tarafından yoksul topluluğun tasarruf yapmakla kalmayıp ulusal ekonomiyi ve finansal marketler için kaynakların seferberliğini etkileyecek sıfatlara sahip olduğu iddia edilmektedir.

Pek çok sebepten dolayı tasarruf seferberliği, yoksul olanlar için büyük önem taşımaktadır. Yüksek gelirli ve düşük gelirli olanlara iş imkânları sağlanmasını artırmayı amaçlayan gelişme programlarının esas amacı, tasarruf seferberliğini arttırmaktadır. Son olarak, tasarruf işlemleri yoksul insanların güçlendirilmesinde ve hayat kalitelerinin yükseltmesinde hayati bir tecrübe olabilir.

Bu bağlamda devirli tasarruflar ve kredi kurumları (ROSCAs) en önemli örneklerdir. Tasarruf yapmak, risk paylaşmak ve krediyi almak gibi amaçlarla hareket eden bireyler bir araya gelerek ROSCAs gibi gayri resmi kurumları kurmaktadır. Bunun gibi gayri resmi kurumlar birçok ülkede farklı isimler altında ve farklı kesimler arasında bulunmaktadır. Devirli tasarruflar ve kredi kurumları, spontane bir şekilde organize edilmiş sosyal açıdan homojen kurumlardır. Her kurum 6 ile 50 kişi arası gruptan oluşur. Grup sorumlusu, genel olarak grubun kurucu lideridir ve tüm kaynakların toplanması ve dağıtımını ona aittir. Tüm üyeler sabit olarak belirlenmiş tutarı ödemekte ve toplam sermaye daha sonra belirlenmiş tarihte tüm üyelere dağıtılmaktadır. Fonların dağıtılma şekli ya kurayla belirlenmekte ya gruptaki yaşça büyük olanlar baz alınarak yapılmakta ya da kabul edilen farklı nedenlere göre yapılmaktadır. Tüm gayri resmi kredilerin finans aktiviteleri, sermaye fonuna erişimi devirli prensip üzerine yapılmaktadır. Bu fonlar üyelerinin devamlı katkılarıyla canlı tutulmaktadır. Faiz oranı ise borç alınan miktarla yakından ilgilidir.

Devirli tasarruflar ve kredi kurumlarının önemlerinden biri de yoksul kesiminin tasarruf yapmasına teşvik edici oluşudur aynı zamanda bunu hangi koşullar altında yaptıklarını da göstermektedirler. ROSCAs'ların temel özelliği yöresel kültüre dayalı tüm üyeler tarafından kabullenmiş basit ama aynı zamanda esnek tasarruf ve kredi sistemidir. Yoksul kesiminin üretim faaliyetlerini artırması için tasarruf bileşenlerini biçimlendirmeyi hedefleyen mikro işlem programlarının sayısının çok az olduğu söylenebilir. Mikro işlem programın parçası olarak daha az dikkat çekmiştir. Bangladeş'te Grameen Bankası, ASA (Association for Social Advancement) ve BRAC (Building Resources Across Communities), Latin Amerika'da ACCION International (ACCION) gibi kurumların tecrübeleri bu konuyla ilgili önemli bulguları ortaya koymuştur. Tasarruf tecrübelerini paylaşan diğer kurumlar arasında WOCCU (The World Council on Credit Unions), FINCA (The Foundation for International Community Assistance), ve BKK (Badan Kredit Kecamatan) adı altından bilinen Endonezya kurumu yer almaktadır. Adı geçen kurumlarının mikro işlem programları tasarruf üzerine çalışmalara odaklanmıştır.

Bangladeş'te Grameen Bankası tarafından tasarrufların kullanılmasındaki önemli amaçlardan biri; borçluların kredi yönetimi için kullanılmasıdır. Kredi borçluları haftalık tasarruf depozitoları bırakmaktadır. Daha sonra krediyi alabilmesi için tasarrufların yapılmasında ne kadar özdisiplinli olduğuna bakılmaktadır. Her borçlunun haftada bir taka, yani 0.04 dolar tasarruf etmesi gerekmektedir. Ek olarak, ödeme sırasında her onaylanmış kredi miktarından % 5'i bir kenara koyulmaktadır. Bu para grup fonuna gitmektedir. Özel bir grup tarafından gözlenmiş olan bu fonlar, acil durumlarda bulunan üyelere kredi sağlamak amacıyla dizayn edilmiştir. Kredi dağılım koşullarını her grup kendisi belirlemektedir. Bangladeş'teki mikrofinans kurumlarının yanı sıra diğer gelişmekte olan ülkelerdeki kurumların çoğu da Grameen Bankası'nın modelini takip etmektedir. Her zaman güvensizlik içinde yaşamakta olan Bangladeş halkının çoğunluğu için; hükûmetin sosyal sistem faydaları bir rüyadan başka bir şey değildir. Bu nedenle Bangladeş halkı tasarruflara her zaman diğer toplumlardan daha çok meyletmekte ve bu bağlamda birçok gayri resmi kurum oluşturmaktadır.

1.6. İNSAN GELİŞİMİ

Gelişme ve kalkınma artan gelirle yakından ilgilidir. Aynı zamanda, diğer faktörler gelişmeyi etkilemektedir ve bunu unutmamak gerekir. Gelişmenin amacı gelir artışından ziyade yoksulluğu azaltmasıdır. Mikrofinansın tüm programları bir amaca hizmet etmeye yöneliktir: İnsan gelişimi. Yani insanların ekonomik ve sosyal statüsünü geliştirmek, mikrofinansın temel değeridir. Mikrofinans kurumlarının başarısını belirlemek için kredi alanlar üzerindeki etkisini ölçmek gerekir. Tüm mikrofinans kurumlarının amacı yoksulluğu azaltmayı hedeflemektir. Yoksulluğun azaltılması ekonomik perspektiften değerlendirilmelidir. Diğer taraftan mikrofinans kurumları, yoksul kesimin yaşam koşullarını iyileştirmek adına destekleyici hizmetleri sunar. Bu destekleyici hizmetlerin önemi insan gelişiminin göstergesi olmasıdır. Bu programın amacı yoksul kesimin, özellikle kadınların hayatında, sürdürülebilecek gelişmeler sağlamaktır.

Bu doğrultuda mikrofinans kurumlarının odak noktası sağlının iyileştirilmesidir. Böyle bir amacın konulmasının temel sebebi, düşük gelirli ülkelerde en yaygın sorunun hastalıklar olmasından kaynaklanmaktadır. Yoksulluğun azaltılmasına yönelik stratejilerden bir diğeri olan mikrokredi programları da bu alanda önemli örnek teşkil etmektedir. Yoksul kesimin sağlık durumunun yoksulluğun göstergesi olduğuna dair olan düşünceler her geçen gün artış göstermektedir. Bu bağlamda yoksulluğun azaltılması sağlının iyileştirilmesi anlamına gelir. Yoksulluğun azaltılmasına yönelik olan stratejiler farklı formlar uygulayabilirler. Debra Lipson (1996) tarafından sağlık odaklı stratejilerin gözden geçirilmesi; başta mikro-işlem ekonomik kalkınma olmak üzere tarım ve gıda politikaları, eğitim politikası, makroekonomik politikalar, güvenli su temini ve temel sağlık hizmetleri geliştirmeye yönelik çevre ve altyapı yatırımlarını kapsamaktadır. İnsan gelişimi aşağıda bahsedilecek olan programlarla da yakından ilgilidir.

1.6.1. SAĞLIK PROGRAMI

Sağlık sektöründeki mücadele, mikrofinans kurumlarının ayrılmaz bir parçasıdır. Sağlık sorunlarını tespit edebilmenin yanı sıra titiz deney yapabilmek için farklı kurumlar tarafından farklı veya benzer politikalar uygulanmasıyla uygun ve aynı zamanda kültür açısından kabul edilecek olan teknoloji kullanılmaktadır. Çalışma sürecinde uygulamalar ölçülür ve gözlemlenir ve ihtiyaçlara göre program uygulanmasının yanı sıra eğitim ve yönetim gibi konularda öneriler sunulabilir.

1.6.2. EĞİTİM PROGRAMI

Mikrofinans kurumlarının amaçlarından biri toplumda eğitiminin önemini yaymaktır. Sağlık programıyla birlikte eğitim programı da insan gelişiminin göstergesidir. Onların çabaları ve misyonu yoksulluğun yanı sıra hastalıklar ve cehaletten uzak duran toplumu inşa etmek iken; amacı ise dezavantajlı çocuklara eğitim imkânlarıyla birlikte teknik ve maddi desteği sağlamaktadır.

1.6.3. GIDA GÜVENLİĞİ PROGRAMI

Gelişmekte olan ülkelerde gıda güvenliğini sağlamak hala kırsal gelişiminin kritik amacı olarak görülmektedir. Bunu başarabilmek; tarımsal verimliliğin yanı sıra tarım dışı geliri artırmak ve ailelerin sabit geliri ve gıda satınalma gücünü desteklemekle mümkün görünmektedir. Bir aile için gıda güvenliği sağlıklı yaşamı temin edecek gıdalara erişimle ölçülür.

1.7. DAYANIŞMA

Mikrofinans kurumlarının pek çoğu kredi geri ödemesindeki artışın grup dayanışması ve ortak sorumluluğu teşvik etmekle mümkün olduğuna inanmaktadır. Örneğin, köy bankaları gelir getirici faaliyetleri ve tasarrufları finanse etmek için kredilerin önemine işaret etmektedir. Grup aracılığıyla bireylere kredi sağlamak geleneksel olmayan bir politikadır. Bu durumda grup üyelerinden teminat koşullarını karşılamaları beklenmemektedir. Grup üyeleri genel olarak 5 kişilik grup aracılığıyla teminatsız koşullarla borç vermektedir. Bu beş kişiden her kişi borç ödeme yükü taşımaktadır. Bu mikrokredi prensibi Bangladeş'teki Grameen Bankası'ndan alınmıştır. Borç veren kişi açısından ortak sorumluluk, ödeme yapılmaması riskini kurumdan borç alana yüklemektedir. Ayrıca, küçük miktardaki kredilerin işlem maliyetlerinin azaltılmasını sağlamaktadır (Müşterilerin bir grupta bir araya gelmesi tek tek müşterilerle ilgilenmekten daha iyidir). Bu metodoloji kadınları da içermektedir. Maddi faaliyetlerde kadınlara rol verilerek ortak değerlerin aynı zamanda amaçların ve kolektif gücünün gelişmesini besleyerek kadınlar arasında dayanışma oluşturulur. Ayrıca, dayanışmanın özellikle kadınların güçlendirilmesi ve farkındalığının artması konusunda önemli rolü vardır.

1.8. LİKİDİTE

Yoksul kesim için artan tasarruflarla ilgili olarak faiz oranından ziyade düşük işlem maliyetlerine vurgu yapmak gerekmektedir. Finansal kurumlar ihtiyaç duyulduğu zamanlarda likidite fonlarına kısa zamanda erişim sağlayabilmelidir. Mikrofinans kurumları, gelecek kredileri vermeden haftalık ya

da aylık zorunlu tasarrufları biriktirmektedir. Müşteriler kredi vadesi bittiğinde ya da üyelikleri sona erdiğinde ayrılabilirler.

Geçen yıllarda birçok politika uygulanmasına rağmen likidite sorunlarından dolayı Bangladeş'te küçük-ölçekli sanayide beklenen sonuçlar alınamamıştır. Büyük girişimlerin gelişmesini önleyen yalnız likidite değil, diğer faktörlerden de bahsedilebilir. Bu faktörlerin en başında; zayıf altyapı, zayıf girişimcilik ve yönetim yetenekleri, makinelerin yanı sıra gereken malzemelere yetersiz erişim gelmektedir. Ayrıca, kredi erişiminin yetersiz olması bununla beraber resmi finans kurumlarından, finans hizmetlerinden uzak olması küçük çaplı girişimciliğin büyümesini engelleyen faktör listesine eklenebilir. Bunun bir sonucu olarak orta ve küçük girişimciler, pek çok durumda aileler, gayri resmi tefeci-faizcilerden borç almaktadır. 90'lı yıllarda grup kredi yaklaşımı mikrofinans için devrimci değişimleri getirmiştir. Ancak bu yaklaşım ihtiyaca göre kredi metodolojisiyle birlikte yüksek işlem maliyetleri, risk, düşük geri ödeme oranları ve zayıf sürdürülebilirlik gibi sorunları da barındırmaktadır. “Yeni mikrofinans dünyası” çok sayıda finans hizmetleri sunmasıyla yoksul kesime büyük çapta kredi imkânları sağlamış oldu.

Her ne kadar mikrofinans kurumları başarılı olsalar da hala kredilere erişimi bulunmaya girişimciler vardır ve bu nedenle kredi piyasasında hala bazı “boşluklar” olduğu söylenebilir. Günümüzde mikrofinansın önemli meselelerinden biri de girişimcilerin karşı karşıya kaldıkları likidite sorunlarının nedenini ortaya çıkarmaktır. Bu bağlamda likidite sorununu açıklayan en önemli sebepler şöyle sıralanabilir: riskten kaçınılması, kredi ödenmesinden kaynaklanan mesleğin kaybı korkusu, haftalık düzenlenen toplantı katılımına karşı olanaksızlık ya da isteksizlik, diğer insanlara kredi temin edilmesinde isteksiz olunması ve gruptaki daha iyi durumda olanların “fakir olanların en fakir olanlarını” reddetmesidir.

1.9. MİKROFİNANS PROGRAMLARININ KURUMSAL ÇERÇEVESİ

Merkezi olmayan bir yönetim yapısı, başarısını personel ve grup performansının sürekli izlenmesinin yanı sıra değerlendirilmesine vurgu yapmasına borçludur. Aynı zamanda liderliğin işe adanmış, dinamik ve enstrümantal olması beklenmektedir. Tüm personelin sorunun çözülmesinde yetenekli olması ve yüksek etik standartlarına sahip olması gerekir. Mikrokredi kurumlarının anahtarı merkezi olmayan bir organizasyon yapısıdır. Her şey taban düzeyinden yani, kredi alanlarla yakın temas içinde bulunan personelden başlar ve bu konuda atılan ilk adım bu grupların mobilize edilmesinin yanı sıra eğitilmesi ve yoksullara finansal aracılığı sunacak olanların hazırlanması konusunda şube personelinin yetiştirilmesidir.

Sahada da çalışan personel bu eğitim programda yer almakta, sosyal aracılık girişleri katılanlara en uygun şekilde sağlanması konusunda eğitim almaktadır. Saha ve grup organizatörleri şube yönetimler tarafından denetlenir. Birkaç şube, kredi portföyü yönetmesinde ve seçmesinde kendilerine yardımcı olacak olan büroyu oluşturmaktadır. Birkaç büro ise bölgesel ofisi oluşturmaktadır.

Kararların birçoğunun verilmesinde bölgesel ofis, merkez ofis gibi davranmaktadır. Merkez ofisin üstünde yönetim bulunmaktadır. Başta taban bulguları yayması olmak üzere etkin eğitimi teşvik etmesi, kurumsal gelişimi yanı sıra krediler için fonları toplaması gibi görevler yönetime aittir. Yönetimin başında, yönetici müdür veya genel müdür bulunmaktadır. Onu denetleyen en büyük grupların temsilcilerinden, kamu memurlar ve özel sektör temsilcilerden oluşan yönetim kurulu-idare heyetidir. Kurumsal gelişimin diğer bir parçası profesyonel yönetimdir. Yönetim yapısının, müşterilerin taleplerini karşılaması gerekmektedir. Aynı zamanda saha tecrübeleri ve eğitim yolunda kazanılan bilgileri çalışmalarına adapte etmeleri gerekmektedir. Eğitimin, her zaman yenilikçi yaklaşıma dayalı olması gerekmektedir. Böylece tüm hataları ve denemeleri içeren eğitim programı ortaya çıkmaktadır. Kapsamlı eğitim

programları hedef gruplara empati ve işbirliğiyle vurgu yapmaktadır. Resmi finans kurumlarından farklı olarak mikrokredi programlarının hedefi, finans aracılığını borç alanın kapısına kadar getirmektedir. Bunu başarabilmek için belirli moral ve çalışanların özverisi gerekmektedir. Bu bağlamda Shahidur R. Khandker'in (1998) sözlerini hatırlamakta fayda olacaktır: “Kurumsal açıdan mikrokredi programları; talepleri esnek, yetkileri dağıtılmış ve hiyerarşik olmayan bir organizasyon yapısına sahiptir. Aynı zamanda kararlı, dinamik ve hedeflerine ulaşmada sözsüz liderliğe ihtiyacı vardır.”

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE EKONOMİK FİNANSAL KALKINMA VE MİKROFİNANS FAALİYETLERİ

Türkiye Cumhuriyeti, birçok yönden klasik bir ”gelişmekte olan pazar”dır. Ancak Türkiye, aynı zamanda sanayileşmiş ülkelere kıyasla daha kolay şekilde makroekonomik istikrarsızlıklarla karşı karşıya kalan bir ülkedir. Bir zamanlar büyük bir kırsal kesime sahip bir tarım ekonomisi olan Türkiye, bugün Dünya Bankası tarafından tanımlanan “üst-orta gelir” kategorisinde, Rusya, Güney Afrika, Brezilya, Meksika ve bazı Doğu Avrupa ülkeleriyle aynı kategoride bulunmaktadır (World Bank 2012). Günümüzde, hizmet sektörü istihdamın ana bölümünü ve GSMH'yi oluşturmaktadır. Dahası, Orta Doğu ve Doğu Avrupalı komşularına ve gelişmekte olan ülkelerin çoğuna kıyasla Türkiye'nin ekonomisi daha gelişmiştir. Bütün bunlara rağmen yoksulluk ve işsizlik oranının yüksek olması Türkiye'nin ekonomik gelişimini engellemektedir. 2017 yılında kişi başına düşen GSMH tutarı \$ 10.500 olan Türkiye, 194 ülke arasında 76. sırada yer almaktadır (World Bank,2017). Gini endeksine göre gelir eşsizliği oranı açısından Türkiye, dünya genelinde 63. sıradadır (CIA World Factbook 2010). Kronik mali açık göz önünde bulundurulduğunda kurumsal sektör kaynakları kullanılarak yoksulluk oranının azaltılması zor görülmektedir. Son on iki yılda dört kriz yaşayan kurumsal sektör, yabancı yatırımcılar için pek cazip değildir. Bunun bir sonucu olarak ekonomide kayda değer gelişme yaşanması ve sorunsuz bir şekilde ekonomik gelişme sergilenmesi mümkün görülmemektedir. Bu bölümün amacı Türkiye'nin finans sektörüyle mikrofinans sektörünü tarihsel bir bakış açısıyla incelemektir. Bu bölümde ilk olarak Türkiye’de mevcut hayat standardının Avrupa ülkelerinin hayat standardı seviyesine çıkartılması için gerçekleştirilen çabalardan bahsedilecektir. Böyle bir amacın olması, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olmak isteğini göstermektedir.

Bölümün devamında ülkenin yoksulluk profilinin ülkenin ekonomik gelişiminin nasıl etkilediği gösterilecektir. Daha sonra, bankacılık sektörüyle ekonomik gelişimin arasında tarihsel ilişki ortaya konmaya çalışılacaktır. Bölümün sonunda Türkiye’de mevcut olan mikrofinans sektörüne değinilecek ve Türkiye’de mevcut olan mikrofinans sektörü incelenecektir.

2.1. TÜRKİYE, YOKSULLUK VE AVRUPA BİRLİĞİ

Türkiye Cumhuriyeti kurulmasından itibaren sanayileşmeye yönelik ekonomi politikaları yürütmüştür. Türkiye'nin kurucusu olan Mustafa Kemal Atatürk tarafından ortaya koyulan en önemli prensip, batı ülkelerinin ekonomik gelişmişlik düzeyine ulaşmak ve ekonomik modernizasyondur. Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Birliği'ne üyelik arzusu ülkenin en önemli ekonomik hedefleri arasında yer almaktaydı. Türkiye ilk defa AET üyeliği için 1957 yılında müracaat etmiş ve müracaattan altı sene sonra, 1963 yılında üyeliğe kabul edilmiştir. AET'nin ortak üyesi olarak Türkiye, çiftçilik ve tekstil gibi sektörleri geliştirmeye yönelik yardım almaktaydı. Buna bağlı olarak Türkiye ekonomisi birinci dünya ülkelerinin ekonomisine doğru sevk edilmiştir (Faucompret and Konings 2010, 24).

Türkiye-Avrupa Birliği arasında gerçekleştirilen Gümrük Birliği Anlaşması 1996 yılında yürürlüğe girerken, Türkiye'nin adaylık başvurusu 1999 yılında kabul edilmiştir. Bu bağlamda ülkenin Kopenhag kriterlerine uyması da kabul edilmiştir (European Commission 2012). İnsan haklarının iyileştirilmesi bir dizi reform paketinin kabul edilmesiyle sağlanmıştır. Avrupa Konseyi, 2005 yılında Türkiye'nin siyasi kriterlere yeterince uygun cevap verdiği kararını alarak üyelik sürecinin açılmasına yeşil ışık yakmıştır. Bu süreç sonrasında birliğe üyeliğin normal koşullar altında on sene sürmesi beklenirken, meydana gelen yeni gelişmeler ve sonrasında yaşanan yeni krizler (Kıbrıs, Yunanistan, Suriye, Irak, NATO) bu süreci tamamen geciktirmiştir.

Türkiye'nin uzun yıllar boyunca Avrupa Birliği'ne üye olma arzusu, ülkenin ekonomi politikasında yoksulluk sorununu azaltmaya yönelik çalışmalarıyla yakından ilgilidir.

Türkiye'de yoksulluk sorunu karmaşık bir sorundur. Aşırı yoksul olarak nitelendirilen, yani günlük 4,3 dolardan (2011 PPP) daha az tutar ile geçimi sağlayan nüfus oranı % 2.79'dur veya iki milyondur. (TÜİK,2011).

Diğer tarafta hanehalkı tüketimine bakıldığında Türkiye İstatistik Kurumu, yoksulluk içinde yaşayan nüfus oranının 2016 yılında % 21,2 veya nüfusun çeyreği olduğunu iddia etmektedir (TÜİK, 2016). İki ebeveyn ve onlara bağlı üç veya üçten fazla çocuklu aileler arasında 2017 yılı için yoksulluk oranı % 49,6 olup, bir önceki seneye kıyasla (% 41,9) bu oranın arttığı görülmektedir. 65 yaş üzeri yalnız yaşayan insanlar arasında da aynı dönemler için yoksulluk oranında % 15,1'den % 17,9'a artış olduğu gözükmemektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin gelişim süreci, Avrupa Birliği'ne üye ülkelere kıyasla oldukça gerilerdedir. İnsanı Gelişim Endeksi değeri, Türkiye için düşük seviyelerde olduğundan, ülke 64. sırada bulunmaktadır (UNDP 2018). Ülkeye ait ekonomik veriler göz önünde bulundurulduğunda; sağlık, eğitim ve yaşam standartlarının oldukça düşük olduğu söylenebilmektedir.

Türkiye'nin ortalama yaşam süresi 2017 yılında 78 yıl ve yetişkin okur-yazar oranı % 96,5'tir(TÜİK, 2017). Bu bağlamda Türk hükümetinin 2005 yılından itibaren yoksulluğu azaltmak amacıyla kayda değer olumlu adımlar atmış olduğu söylenebilir. 2007-2013 yılları kapsayan Türkiye'nin Dokuzuncu Gelişim Programı Avrupa Birliği'ne katılma sürecine katkı sağlayan en temel stratejik dosyadır (Ninth Development Plan:2007-2013).Adı geçen dosyada en önemli beş politika alanına değinilmektedir: rekabetin artırılması, iş imkânının artırılması, insan gelişiminin ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi, bölgesel gelişimin sağlanması ve kurumsal hizmetlerin kalitesinin ve etkisinin artırılması.

Aynı zamanda “iş piyasası” incelendiğinde, kadınlara yeterince yer verilmediğinin vurgulanması gerekmektedir. Bunlar incelendiğinde Türk Hükümetinin yoksulluğu azaltmayı ve Avrupa Birliği’ne üye olmayı kolaylaştırmaya yönelik adımlar atmaya niyetli olduğu görülmektedir.

2.2.TÜRKİYE’DE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ

Avrupadaki komşularından farklı olarak her ne kadar Türkiye yüksek-gelirli ülke olmasa da, kuruluşundan itibaren liderleri tarafından ortaya koyulan endüstrileşme hedeflerine büyük ölçüde ulaşıldığı söylenebilmektedir. 1968 yılında hizmet ve endüstri sektörünün GSMH’ya katkısı % 57 seviyesindeyken bu oranın 2017 yılında % 91 seviyesine yükselmiş olması bu durumun bir göstergesidir (WDI 2017). 2005 yılından itibaren Basel II gibi küresel düzenleyici standartlar Türkiye’nin bankacılık sektörüyle uyumludur. Bazı zayıf noktaları olmasına rağmen Türkiye’de finansal piyasalar çoğu açıdan doğru yoldadır. Finansal piyasalarda gelişme tahmin edildiği gibi devam ederse, ülke ekonomisi de büyüyecektir. Türkiye yüksek gelirli ülkeler seviyesine ulaşmak ve Avrupa Birliği’ne üye olmak gibi hedeflerini gerçekleştirmek isterse, bankacılık sektörüne fayda sağlayan politikaların uygulanması esastır. 1980 yılından itibaren Türkiye’nin bankacılık sektörüne bakıldığında, endüstrileşmenin yanı sıra gelişmiş finans sektörü konusunda kayda değer gelişme olduğu görülse de, düşük gelirli sınıflar için ise aynı şey söylenemez. Türkiye’nin bankacılık sektörü iki zaman diliminden geçmiştir. Birincisi Osmanlı döneminden 70’li yıllara kadar süren devlet tarafından yürütülen merkezi dönemi, ikincisi ise 1980 yılından sonra yaşanan liberal dönemdir. Bankacılık sektörünün gelişmesi devlet gelişmesine paraleldir. Ülkenin endüstrileşmesi veya diğer ifadeyle modernleşmesi için bankacılık sektörü bir araç olarak kullanılmıştır. Türkiye’de bağımsız merkezi sistem olarak bilinen modern bankacılık sektörü 1980’li ve 90’lı yıllarda gelişmiştir.

2.2.1.TÜRKİYE CUMHURİYETİ VE DEVLET KONTROLLÜ EKONOMİ

Türkiye'nin geçmişinde ekonominin devlet tarafından kontrol edilmesinin kökleri Osmanlı dönemine (1299-1922) dayanmaktadır. Osmanlı yöneticiler yol yapımının yanı sıra stratejik uluslararası ticaret ve arazi edinimini teşvik etmek amacıyla verimlilik yerine büyüklüğü ön plana almışlardır (ALTUNBAŞ, KARA AND OLGU 2009). Bu politikalar Türkiye Cumhuriyeti ilk elli yılında bir örnek oluşturmuş ve donuşturmayı amaçlamıştır. Türkiye'yi tarım ülkesinden sanayi ülkesine dönüştürmektedir. Türkiye'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, Avrupa standartlarını, yansıtan daha “modern” Türkiye'yi öngörmekte ve bunun için endüstriye yatırım yapılması gerektiğini düşünmekteydi. Zamanla tarımsal üretimin GSMH'ya oranı düşerken, üretim ve hizmet sektörü öne çıkmaya başlamıştır ve bu gelişme 1965 yılından sonra meydana gelmiştir. Osmanlı döneminde bankacılık sektörü ilk defa 18 yüzyılda ortaya çıkmıştır ve Avrupa'daki bankacılık sektörüne kıyasla az gelişmiştir. (WDI 2017). İmparatorluğun sonraki yıllarında, bankacılık sektörü neredeyse tamamen yabancıların elindeydi ve bu bağlamda 1923 yılını takiben bankacılık sektöründe Türkiye'nin tecrübesiz olduğu söylenebilmektedir. Avrupa modelini örnek olarak kullanan Türk politikacılar, yatırım sermayesinin kaynağı olarak ulusal bankacılık sektörünü geliştirmeye odaklanmıştır(Aydın,2005).Yeterince ulusal fonlara sahip olunmadığı için bankacılık sektörü özel yabancı yatırımlara ihtiyaç duymaktaydı. Böylece kamu hizmetleri ve nakliyat gibi yerli altyapı teşvik edilmiştir. 1923 yılında resmi bankacılık sektörü 35 bankadan oluşurken bunlardan 22'si Türklerin elindeydi. İstanbul'da bulunan yabancı şirketler yabancı bankalardan borç alırken, yerli bankalar ulusal endüstriyi ve ticari gelişme amaçlarını destekleyecek yeterli borcu sağlayamamaktaydı.

Devlet yerli yatırıma ihtiyaç duyduğu için özel bankaların kurulmasını teşvik etmiştir. 1923-1932 yıllar arası yeni 29 özel banka kurulmuş ve bunların çoğu kamu-özel işbirliğiyle kurulmuştur.

1934 ve 1939 yıllarda kabul edilen Birinci ve İkinci Endüstri Planları devlet planlamalarını ilerletmiş ve Sovyet modeli denenmiştir. Birinci Endüstri Planı'nın uygulanması Sovyet Birliği'nden gelen donanım ve teknik destekle mümkün kılınmıştır (Soylu and Yaktı 2011). Fabrikalarda yatırım ve donanımı sağlamak için vergiler, kamu bankaları ve faiz kullanılmıştır.

2.2.2. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE REFORMLAR

IMF (International Monetary Fund) ile Türkiye 1999 yılında imzaladıkları stand-by anlaşması ile üç yıllık bir istikrar programını devreye sokmuşlardır. Bu program için 1999'dan 2001 yılına kadar 15,6 milyar dolarlık harcama yapılmıştır (WDI, 2012). Bu anlaşmayla IMF'nin Türkiye'deki bankacılık sektöründe etkisi oldukça artmış ve bunun bir sonucu olarak da 1999 yılında 4389 sayılı Bankacılık Kanunu yürürlüğe girmiştir. Burada yer alan hedefler başlıca şunlardır: Enflasyonun düşürülmesi, bütçe açığının azaltılması, Avrupa Birliği (AB) standartlarına uygun olarak kamu borçlarının GSYH'ye oranının düşürülmesidir. Bunun gerçekleştirilebilmesi için de daha iyi bir risk yönetimi, daha yoğun sermaye yeterlilik oranı ve döviz kuru riskinin sınırlandırılması gerekmektedir.

4389 Sayılı, Türk Bankacılık Kanunu kâğıt üzerinde sağlam hedefler ortaya koymuştur. Yeni bankacılık kanununun değişikliklerinden bazıları aşırı borç verme kısıtlamasının yanı sıra döviz kullanımının azaltılmasıdır. Kanunun getirdiği en önemli yenilik ise siyasal ve finansal açıdan özerk olan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun (BDDK) kurulması olmuştur. Bu kurum vasıtasıyla ülkede mevcut olan bankalara lisans verilmekte, bankalar düzenlenmekte ve denetlenmektedir. Piyasa denetim otoritesinin Hazine'den adı geçen kuruma geçmesi siyasi kredilerin düşmesini sağlamıştır. Bir diğer önemli değişiklik de Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) üzerindeki otoritenin

BDDK'ya transfer edilmiş olmasıdır. Bu şekilde para yatırımcıların fonları üzerindeki garantiler güçlendirilmiştir. BDDK, banka tarafından ödenen sigorta primleri, banka fon ücreti, adli ve idari para cezaları ve TMSF gelirleri ile fonlanmaktadır. Bu bağlamda Kurumun finansal, siyasi ve idari açıdan bağımsız olduğu söylenebilir. BDDK, zayıf bankaların tespit edilmesi ve daha sıkı kuralların belirlenmesi noktasında etkisini hemen göstermiştir. Yeni yasayla özel sektöre ait beş banka TMSF tarafından devralınmış ve bir bankanın lisansı askıya alınmıştır. Türkiye Bankalar Birliği'ne göre bunun gibi önlemler ve değişiklikler banka şeffaflığına ve karlılığına katkıda bulunmuştur (BAT, 2010). Buna rağmen yeni yasayla sorunlar tırmanmaya devam etmiştir. Her ne kadar BDDK'ya ihtiyaç yüksek olsa da en başından beri işlemler ve oluşumlar haddinden fazla politikleştirilmiştir. Bunun bir sonucu olarak düzenleyici yapısının etkin hale gelmesinin önüne geçilmiş ve geciktirilmiştir (Alper and Öniş, 2002: 18). BDDK'nın düzenlemeleri sık sık değişmiş ve bu durum bankaların uyum sağlamasını zorlaştırmıştır. Türkiye henüz temel reformları ve diğer uluslararası banka ve muhasebe önlemlerini uygulamış değildir. Birçok yatırımcı uzun vadeli fonlarını yurtdışına taşımıştır. Türkiye'nin finans sistemindeki varlıkların neredeyse yarısı döviz cinsindendi ve kısa vadeliydi (BAT, 2010). Ayrıca Alper ve Öniş'in kanaatlerine göre IMF (Uluslararası Para Fonu), Türkiye'de ihracat rekabeti ve gelir dağılımı gibi uzun vadeli gelişmeler yerine düzenleyici reformları ve mali açığı gereğinden fazla vurgulamıştır. Bu kusuru Türkiye'nin Kasım 2000 ve Şubat 2001 tarihlerinde yaşadığı “ikiz krizlerde” görmek mümkündür. Bu süreçte sermayenin kaçıışı banka likiditesini ortadan kaldırmıştı (Yelden, 2001). IMF'nin vermiş olduğu kredilere rağmen sermayenin kaçıışı, Merkez Bankası'nın liranın değerini düşürmeye zorlandığı Şubat 2001 tarihinde tersine dönmüştür. Bu tarihten itibaren Türkiye dalgalı döviz kurunu muhafaza etmektedir. Krizin sonucunda GSMH'de % 9'luk bir düşüş kaydedilmiştir ve IMF'den alınan krediler başlangıçtaki 3,6 milyardan 18,1 milyara yükselmiştir. Buna ek olarak Dünya Bankası'ndan 6,8 milyar dolar kredi alınmıştır.

2000 ve 2001 yıllarında TMSF(Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu) tarafından on bir banka devralınmış, fonun elinde bulunan bankanın sayısı on dokuz olmuştur. Ayrıca kriz bankaların küçülmesine neden olmuştur. 2000 yılında 61 olan ticari banka sayısı 2001 yılında 46'ya düşmüştür. Aynı şekilde banka şubelerinin sayısı 7,807'den 6,889'e gerilemiştir. Bankacılık sektörünün mal varlığı % 26'lık bir düşüş yaşarken geri ödenmeyen krediler % 11,6'dan % 23,2'ye yükselmiştir (ALTUNBAŞ, KARA AND OLGU 2009).

Türkiye'nin üç yıllık başarılı kurtarma programı yeni Ekonomi Bakanı ve Dünya Bankası'nın Eski Başkan Yardımcısı Kemal Derviş tarafından gerçekleştirilmiştir. "Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" ismiyle bilinen bu yeni program ile deflasyon programı devam ettirilmiş ve bankacılık sektörünü güçlendirecek olan yapısal reformlar programa dahil edilmiştir. Programın asıl amacı yabancı yatırımcıların tekrardan güveninin kazanılması ve Türkiye'ye çekilmesi olmuştur. Finans sektöründe yaşanan en önemli değişikliklerden biri, 2002 yılında yürürlüğe giren ve özel sermayeli bankaların güçlendirilmesine katkı sağlayan kanundur. Bu kanun ile aynı zamanda devlet bankalarının yetersizliklerini ortadan kaldırmayı amaçlanmıştır. Devlet bankalarının yeniden yapılandırılmasının maliyeti 22 milyar dolar, yani Türkiye'nin GSMH'sini % 15'i kadardır. 2002 yılından itibaren Türkiye'nin ekonomisi senelik ortalama % 7'lik büyüme ile gelişim eğilimi göstermiştir. Sermaye girişi düzelmeye başlamıştır ve 1969 yılından itibaren ilk defa enflasyon tek rakama düşmüştür. 2003-2010 yılları arasındaki süreçte bankacılık sektöründeki sermaye yıllık ortalama % 23 oranında büyümüştür ve yabancı fonlar tekrardan Türk bankalarına dönmüştür. 2001 yılındaki krizden sonra Türkiye hükümetinin harcamaları azalmıştır ve 2013 yılında IMF'ye olan bütün borçlar ödenmiştir

Tablo2.1: Makroekonomik Göstergeleri Türkiye'nin Makroekonomik Ortamı

GSYH (Resmi Döviz Oranı,2017)	\$851 Milyar
GSYH Kişi başına (2017)	\$ 10540,62
GSYH Kişi başına PPP (2017)	\$25129
Doğrudan yabancı yatırım girişi (Aralık 2017)	\$10.9 milyar
Bütçe fazlası (Ağustos, 2018)	\$1.1 milyar
Hükümet borcu (Eylül, 2017)	\$ 230 milyar
Enflasyon oranı (Kaşım, 2018)	25.24%
İşsizlik oranı (Haziran,2018)	10.9%
Faiz oranı (Eylül, 2018)	24%
Kredi Notu Fitch (Temmuz 13,2018)	BB (Negatif görünüm)
Döviz oranı (Türk Lirası per USD, Aralık 2018)	5,32

Kaynak: TÜİK 2018

2.3.TÜRKİYE'DE MİKROKREDİ

Mikrokredi son yıllarda büyük bir ilgi odağı haline gelmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Eski Başkanı Erdem Başçı, Eylül 2011'de İstanbul Finans Zirvesi'nde yaptığı konuşmada mikrofinans girişimlerinin önemine vurgu yapmıştır. Nisan 2012'de İstanbul'da küresel bir mikrofinans forumu düzenlendi. Bu forumda; sermaye yöneticileri, sosyal yatırımcılar, mikrofinans kuruluşlarının ve kalkınma ajanslarının temsilcilerinden oluşan yetkililer bir araya geldi. Forumda; hükümetin mikrofinanstaki rolü, yeni ürünler ve teknolojik yenilikler, risk yönetimi ve çift taraflı sosyal yatırımlara bağlılık gibi konular ele alınıp

tartışılmıştır (Dinçer 2016). İstanbul'da, Okan Üniversitesi tarafından Muhammed Yunus Uluslararası Mikrofinans ve Sosyal İş Merkezi'nin açılması, mikrofinans ortamına bir başka akademik katkı sağlamış oldu.

Mikrofinansa olan ilgi Türkiye'de büyüdükçe, IFC (International Finance Corporation), EIB (Avrupa Yatırım Bankası) ve EIF (Avrupa Yatırım Fonu) gibi uluslararası kuruluşlar, Türkiye'deki finansal kuruluşlarla ortaklıklar kurmuştur. Birleşmiş Milletler'in (UN) 2012'yi Uluslararası Kooperatifler Yılı olarak kabul etmesi, aynı zamanda mikrofinansın küresel bir girişim olmasının önünü açmıştır. Küresel bazda mikrokrediye olan bu ilgiye rağmen; Türkiye'de 2007'den bu yana parlamento kararları neticesinde MFI'ler (Mikrofinans kuruluşları) Hakkındaki Kanun Tasarısı'nın onaylanması defalarca durdurulmuştur.

2.4.TÜRKİYE'NİN MİKROFİNANS SEKTÖRÜ

Türkiye'de mikrofinans sektörü başta kamusal olmak üzere özel ve kâr amacı gütmeyen kurumları kapsamaktadır. Bunlar arasında kâr amacı gütmeyen kurumlar en gelişmiş mikrofinans programlarına sahiptir. Diğerleri ise ölçek ve kapsam açısından oldukça sınırlıdır. 1986 yılında kurulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu (SYDF) aracılığıyla Türk hükümeti küçük mikrofinans programları yürütmektedir. Bu fon mikro işletmeler için beş ila sekiz yıllık 15,000 TL'ye kadar faizsiz krediler sunmaktadır. Aynı zamanda SYDF (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu) Dünya Bankası ile birlikte Sosyal Riski Azaltma Projesi'ni yürütmüştür. Bu proje kapsamında 2001 yılından projenin sona erdiği 2008 yılına kadar 5,242 mikro işletme projesi hayata geçirilmiştir (World Bank 2008). Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından 1990 yılında kurulmuştur. Kurumun misyonu KOBİ rekabetinin geliştirilmesi ve "girişimcilik kültürünün yayılmasıdır" (KOSGEB 2015). KOSGEB, KOBİ'ye hibeler ve düşük oranlı krediler sunmaktadır. Ama bunlar mikro işletme sektörünü hedeflememektedir. Ticari bankacılık sektörü içerisinde kamu bankaları mikrofinans ve KOBİ pazarlarındaki en büyük oyuncularlardır. Ancak bunların

ürünleri toplumun sosyoekonomik olarak dezavantajlı olan kesimine göre tasarlanmış değildir.

Türkiye'nin en büyük kamu bankası olan Ziraat Bankası tarımsal kredilere odaklanmaktadır ve günümüzde KOBİ'lere 50,000 TL'ye kadar kredi sunmaktadır (Ziraat Bank 2017). Ayrıca Ziraat Bankası hayvancılık ve tarım aletleri için küçük krediler temin etmektedir. Bu kredilere hak kazanabilmek için borç almak isteyenlerin geçmiş bilançolar, gelir tabloları, bütçe ve vergi kaydı bilgileri gibi evrakları sunmaları gerekmektedir. Bu bağlamda bu krediler Türkiye'nin herhangi bir bankada hesabı olmayan, düşük gelirli ve çoğunlukla okuma yazma bilmeyen yahut da yarı okuryazar nüfusuna göre tasarlanmamıştır.

Ülkenin ikinci en büyük kamu bankası olan Halkbank, kendisini “Türkiye'nin KOBİ ve esnaf bankası” olarak nitelendirmektedir. Ziraat Bankası'nda olduğu gibi Halk Bankası da kredi almak isteyenlerden gelir tabloları ve vergi kaydı bilgileri gibi finansal evraklar teslim etmelerini talep eder. “Kredimini” olarak adlandırılan ve bireylere 5000 TL'ye kadar kredi sunan program dahi kredi çekmek isteyenlerden önemli finansal belgeler sunmalarını ve muhtemel teminat veya başka bir geri ödeme garantisi sunmalarını gerektirmektedir (Halkbank Faaliyet Raporu, 2017). Bu koşullar düşük gelirli ve daha önce herhangi bir bankacılık deneyimine sahip olmayan, eğitimsiz nüfus için ticari bankacılık sektörünü zor bir seçenek haline getirmektedir.

Kurumsal sosyal sorumluluk projelerinden BNP Paribas (Türkiye'de TEB olarak bilinir), 2007 yılında Birleşik Millet Kalkınma Programı (UNDP) ve Genç Yönetici ve İş İnsanları Derneği (GYİAD) ile birlikte, yüksekokul derecesinde olan yahut da beş yıllık iş tecrübesi bulunan 18-35 yaş arasındaki gençlere yönelik küçük çaplı bir mikrokredi programı başlatmıştır. Programın hedefi yıllık 500 girişimciye destek sunmaktır (UNDP, 2007). Buna ek olarak BNP Paribas, 2009 yılında dünyadaki MFI'lara (Mikrofinans kuruluşları) teknik yardım hizmeti vermek üzere Microfinance Sans Frontières'i (MFSF) kurmuştur. Bu program henüz Türkiye'de yer bulmuş olmasa da yakın gelecekte bu programı görmek mümkün olabilir (MFSF Faaliyet Raporu 2013).

Türkiye’de en güçlü mikrofinans programları kâr amacı gütmeyen kuruluşlarda görülmektedir. Ülkede şu an iki otonom mikrofinans kurumu mevcuttur. 2002 yılında Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV), Türkiye’nin kuzeybatısındaki küçük kadın girişimcilere destek veren Maya programını başlatmıştır. 2015 yılı sonu itibariyle Maya programı kapsamında, 12 milyon TL’lik portföy ile 12000’den fazla kredi verilmiştir (KEDV, 2015).

Ülkenin en büyük ve en geniş mikrofinans programı 2003 yılında kurulan Türkiye Grameen Mikrofinans Programı’dır (TGMP). Ekim 2016 tarihinde bu program ile 39,000 kadın müşteriye kredi temin edilmiş ve toplam kredi değeri 56,9 milyon TL’ye ulaşmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu’na göre 12,8 milyon kişinin yani nüfusun % 18’inin yoksulluk içinde yaşadığı (2011) göz önünde bulundurulduğunda Türkiye’deki mikrofinansa yönelik piyasa talebini hesaplayabilmek için Brandsma and Burjurjee (2004) tarafından geliştirilen formül kullanılabilir. Bu hesaplama göre Türkiye’nin en yoksul kesimleri içinde potansiyel 6,1 milyon girişimci bulunmaktadır. Ülkede yalnız iki mikrofinans kurumunun mevcut olduğu hesaba katıldığında piyasada % 99’dan fazla bir boşluktan bahsedilebilir. Türkiye’deki düşük gelirli kitlelere yönelik finansal hizmetlerin eksik oluşu; tasarruf mevduatı, sigorta, eğitim kredileri, uluslararası havale vs. gibi hizmetleri bu kitlelere uygun hale getirmeyi gerekli kılmaktadır.

2.4.1. TÜRKİYE GRAMEEN MİKROFİNANS PROGRAMI

Türkiye’nin en büyük mikrofinans tedarikçisi olan Türkiye Grameen Mikrofinans Programı (TGMP) 2018 yılına kadar 173,471 üyeyi bünyesinde toplamıştır ve buna yönelik çabalarına devam etmektedir. Aralık 2018 itibariyle TGMP’te tam zamanlı 206 kişi çalışırken 93 şube işlem görmektedir.

Tablo 2.2:Türkiye Grameen Mikrofinans Programı

TGMP'deki Borçlu Sayısı Aralık 2018 itibariyle		Kredi Portföyü Aralık, 2018 itibariyle		
Aktif Borçlu	35538	Toplam Kredi Portföyü	48,1 Milyon TL	9,02 Milyon USD
Mikrokredi Bekleyen Sayısı	1800	Sürdürülebilirlik	3.036.801 TL	570,827 USD
Mikrokredi Alan Sayısı	33738	Mikro Kredi kullanıcıları Aralık 2018 itibariyle		
Pasif Borçlu	137,933	Kadın Sayısı	35,509	
Toplam MikroKredi Alan Sayısı	173,471	Mikro girişimci ortalama kredi kullan sayısı	3347 TL	

TGMP 2018

TGMP, Haziran 2003'te Türkiye'nin Güneydoğu bölgesindeki Diyarbakır şehrinde, Türkiye İsrافی Önleme Vakfı (TISVA) ile Grameen'in uluslararası mikrofinans modelini destekleyen bir Sivil Toplum Kuruluşu (STK) olan Grameen Trust'ın ortak girişimi olarak kurulmuştur. Grameen Modeli üzerinden temellendirilen TGMP'te bireyler beş kişilik gruplar halinde bireysel krediler elde etmektedir. Grup kredi sisteminin asıl rolü geri ödemelerin garanti olmasıdır. Başlangıcından Aralık 2018'e kadar bu kurum tarafından sağlanan kredi değeri 107 milyon dolar, kredi alanların sayısı ise 173,471'dir. Bunlardan 35,538'i Aralık 2018 tarihi itibariyle aktif durumdadır. Aralık 2018 yılında kredi portföyü 48,1 milyon TL (US \$9,02 milyon)'dir (TGMP,2018).

TGMP'te yedi çeşit kredi bulunmaktadır. Ayrıca, TGMP Ocak 2012 tarihinden itibaren üyeleri için gönüllü tasarruf hesapları ve mikro sigorta programı gibi imkânlar sunmaktadır. (TGMP Faaliyet Raporu, 2018)

2.4.2. TGMP BORÇ BİLGİLERİ

TGMP'den borç alan müşterilerin tamamı, yaş ortalaması 38 olan kadınlardan oluşmaktadır. Bunların üçte biri kırsal bölgelerde yaşarken kalanlar ise kentsel veya yarı-kentsel bölgelerde yaşamaktadır. Program yoksul kesime yönelik olduğu için kredi alanların çoğu ülkenin Güneydoğu (% 35,3), Doğu (% 7,6) ve İç Anadolu (% 13,5) bölgelerinde yaşamaktadır. TGMP müşterilerinin sadece % 10'u, resmi finans sektörünün kurulu olduğu İstanbul'da ve onun yakın çevresinde yaşamaktadır. Borç alanların çoğu paralarını el işleri ürünleri (% 42) veya mağaza açmak için (% 23) kullanmaktadır. Ailelerin üye sayısı ortalama olarak dördüttür. Borç sayısı ortalama olarak 2,69 iken TGMP'de geçirilen vakit ortalama 1,56 senedir (TGMP, 2018).

2.5. FİNANSAL ARACI OLARAK TGMP

Finansal aracılık teorisine göre bankacılık faaliyeti dış finansman primini düşürmekte ve piyasada tasarruf arzını arttırmaktadır. Tasarruflar ekonomik büyümeyi sağlayan üretken yatırım için kullanılabilir. Bu bağlamda finansal aracılığın ekonomik büyümeyi etkilemesi isteniyor ise tasarruflar artırılmalıdır. Türkiye'nin vergi kanununa göre sivil toplum örgütü olan TGMP, Dernekler Kanunu (5253) tarafından yönetilen "iktisadi bir kuruluştur" (Türkiye İsrافی Önleme Vakfı'nın bünyesinde TGMP iktisadi kuruluş olarak adlandırılmakta ve ayrı olarak Türk otoritelere vergi ödemektedir). TGMP sözleşmeli bir banka değildir. BDDK tarafından yönetilmemekle birlikte kamuoyundan mevduat toplamaya hakkı yoktur. Özellikle 5441 sayılı Bankacılık Kanunu, bankacılık dışı kurumları mevduat toplamaktan uzak tutmakta, bunu ancak özel yasalarla bunu mümkün kılmaktadır.(Kredi kuruluşları ile özel kanunlarına göre yetkili olanlar dışında hiçbir gerçek veya tüzel kişi, aslen veya fer'an meslek edinerek mevduat veya katılım fonu kabul edemez).

5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'na dayalı olarak sivil toplum örgütleri, valiliklerle işbirliği yaparak mikrofinans kredileri temin etmeye hak kazanmışlardır (Madde 6a ve 4c).

Bu bağlamda TGMP adı geçen kanun üzerinde çalışmaktadır. Bu özel kanuna göre TGMP'ye borçlu olan topluluğa “gönüllü tasarrufları” toplama hakkı tanınmıştır. Borçlu olanlara haftalık 1 TL yatırımları teşvik edilmektedir ve bu konuda üyeler açısından herhangi bir sınır bulunmamaktadır. Diğer tarafta, daha önce söylendiği gibi TGMP'nin kamuoyundan mevduat toplama hakkı yoktur. Çünkü bunun için yasal bankacılık statüsü ve BDDK'nın düzenlemesi gerekmektedir. İlginç olarak, TGMP'den kredi alanlar tasarruf dengesi için herhangi faiz geliri almamaktadır. Ayrıca tasarruf dengesi borcun ödenmemesi durumunda bir “nakit teminatı” olarak kullanılmaktadır. Gönüllü tasarruflar her ne kadar bireylerin acil durumlarda kullanması için toplansa da TGMP bunları daha çok borç almak isteyenlere ulaşmak için kullanır. Yani, ticari bankaların birikimci ve yatırımcılar arasında aracılık yaptığı gibi düşünülebilir. Bu bağlamda TGMP'nin finansal aracı olarak hareket ettiği söylenebilir.

Genel olarak bankalar kamuoyundan küçük birikimcileri çekerek tasarruflar oluşturur. Bunu yapmak için bankalar tarafından faiz getiren tasarruf hesabı yanı sıra mevduat sertifikaları ve diğer ürünler kamuoyuna sunulur. TGMP ise yeminli banka olmadığı için finansal aracılık, yani tasarrufları çekmesi ancak kendi saflarında bulunan müşterileri aracılığıyla mümkündür. Şimdiye kadar TGMP'nin bu konuda oldukça başarılı olduğu söylenebilir. Bunun sonucu olarak, TGMP başarılı bir finansal araç olarak çektiği küçük tasarrufları borç vermek için kullanır. Getirisi yüksek varlıklar yatırım yapan TGMP, finansman arayışında olanlara borç sağlar ve bu bağlamda kişi başına düşen gelirle ölçülen büyüme üzerinde finansal aracılığın etkili olduğu görülebilir.

UÇÜNCÜ BÖLÜM

LİTERATÜR İNCELEMESİ

Bu bölümde literatürde bulunan mikrofinans ile ilgili yapılmış çalışmada özetlenecektir.

3.1. MİKROFİNANSIN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

Mikrofinans, yıllardır geleneksel finansal araçlar tarafından yok sayılan kişilere kredi sağlayarak, piyasada bulunmaktadır (Younus, 2011). Bu finansal yenilik, milyonlarca hayata olumlu değişiklikler getirmiştir (Durrani,2011).Mikrofinansın tarihi on sekizinci yüzyılda başlamaktadır. İrlandalı bir yazar ve politikacı olan Jonathan Swift, ilk mikrofinans kuruluşlarından birine; 18. yüzyılda İrlandalı ailelerin yüzde yirmisinin en yüksek kredi teminatına ulaştığı, İrlanda Kredi Fonu sistemine ilham vermiştir (CGAP- 2006). Mikrofinansın getirdiği yenilikler birçok ülke tarafından benimsenen popüler bir kalkınma aracı haline gelmiştir. Yunus, başlangıçta söz ettiğimiz bambu ustası 47 zanaatkâr kadına 27’şer dolar ödünç verdiği zaman mikrofinans faaliyetine giriş yapmış oldu. Bu başarılı girişim, kendisini “mikrofinansın babası” olarak nitelendiren mikrofinans yolculuğu devam ederken; altı milyondan fazla müşteriye 650 milyon dolarlık kredi portföyü ile hizmet veren, kar amacı gütmeyen bir kuruluş olan Grameen Bank’ın kurucusu olmaya teşvik etti (Gangemi, 2005).

3.2. YOKSULLUKLA MÜCADELE

Mikrofinans, yoksullukla mücadelede etkili bir araç olarak nitelendirilebilir çünkü alanında uzman pek çok araştırmacıya göre, geleneksel finansman yöntemlerine bir alternatiftir (Khandker [1998]; Yunus [1997]; Can [2008]; Öner [2007]; Şimsek [2009]). ; Ağdaş [2009]), Örneğin; tasarruf, sigorta ve para transferleri gibi mikrofinans kalemleri, imtiyazsız kişilerin ekonomi faaliyetlerini sürdürmelerine olanak sağlayan fonlara erişimlerini sağlar (Gangemi,2005). İmtiyazsız kişilerin finansal hizmetlere erişimi sorunsalı (Honohan [2003]; Akbulaev [2012]; Clark ve diğerleri [2006]; Şayakci [2010];

Uluoğlakçı [2009]), gibi araşırmacılar tarafından finans piyasalarındaki eşitsizliklerin kısmen piyasalardaki kusurlardan kaynaklandığını göstermektedir. Bu nedenle; yoksul haneleri kapsayan alternatif mikro finansman sistemleri, ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliğindeki daralma için en iyi araçlardır.

3.3.MİKROFİNANS VE EŞİTSİZLİK ARASINDAKİ İLİŞKİ

Hamori [2009], gelişmekte olan 61 ülkeyi kapsayan ve ülkeler çapında gerçekleştirdiği ampirik çalışmasıyla; mikrofinans ve eşitsizlik arasındaki ilişkiyi tetkik etmiştir. Özellikle Imai yaptığı son çalışmalar [2012] ve Hermes [2014] mikrofinans sisteminin küresel çerçevedeki etkilerini vurgulamaktadır. Bu yazarlar, mikrofinans etkisinin çeşitli yoksulluk ve eşitsizlik ölçütleri üzerindeki tesirini değerlendirmek için kesitsel çalışmalar yapmaktadır.

3.4. MİKROFİNANS BORÇLUSUNUN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Ortalama bir mikrofinans müşterişinin Mikrofinans Kuruluşları (MFI) ile ilişkisi, oldukça standart bir yükümlölükler seti ile tanımlanabilir. şöyle ki; bağlı olduğu grubunun düzenli toplantılarına katılım, kredi kullanımında eğitim veya sosyal ayrımcılık, toplumsal cinsiyet bilinci ve eğitimi, sabit miktardaki tasarruf payının katkısı ve kredilerde sabit tutarların taksitler halinde geri ödemesi hakkını MFI'den veya kendi grubundan elde eder. Bu yükümlölükleri yerine getirme karşılığında; üretim faaliyetleri için kredi sabit tutarları genellikle finansal ihtiyacından ziyade MFI ile ilişkisinin uzunluğuna, tüketimine ilişkin acil durum kredilerine, grubunun onayına tabi tutulan sabit kredi miktarlarına göre belirlenir (Srinivasan ve Sriram, 2003).

3.5. MİKROFİNANSIN FAALİYET ALANLARI

Khachatryan (2010), MFI'lerin sunduğu temel hizmetlerin, geleneksel finans kurumlarının müşterilerine sunduğu ile aynı olduğunu belirtmektedir. Fark yaratan şey, hizmet sunumunun ölçeği ve yöntemidir. Ledgerwood (1999) mikrofinansı, yoksul kesime verilen borç ve diğer finansal hizmetlerin temini olarak tanımlamaktadır. Mikrofinans kurumu, işverenlerin ve yardım kuruluşlarının serbest meslek ve girişimciliği teşvik ederek yoksulluğu azaltma çabalarının bir sonucu olarak gelişmiştir. MFI'ler benzersiz zorluklarla karşı karşıyadır. Çünkü çalışmaları neticesinde çift sonuç elde etmek zorundadır; yoksul kesime (hizmet) mali hizmetler sunmalı ve sürdürülebilirlik gibi faaliyetlerin maliyetlerini karşılamalıdır (Morduch, 1999). Bu çalışma mikrofinansın, ekonomik açıdan yoksul olan kesime krediler sunmayı ve küçük tasarruflar sağlamayı amaçlayan çok boyutlu bir kavram olduğunu göstermektedir.

3.6. MİKROFİNANS KURUMUNUN PERFORMANSI

Mikrofinans kuruluşlarının performansını etkileyen faktörleri denetim mekanizmaları, yönetim bilişim sistemleri ve finansman şeklinde ifade edebiliriz. Bu faktörlerden olan denetim mekanizmaları; işletme sahiplerinin, faaliyetlerinin hedeflenen amaçlara göre yürütülmesini sağladıkları sistemlerdir (Jensen ve Meckling, 1976). Waterfield ve Ramsing (1998) yönetim bilişim sistemlerini; ham veri toplama, verileri kullanılabilir bilgi olarak işleme koyma ve bilgiyi kullanıcılara ihtiyaç duyulan biçimde yayma süreçleri ve eylemleri olarak tanımlamaktadır. Finansman ise bir finans firmasının sahipleri ve diğer paydaşları tarafından katkıda bulunulan finansal kaynakları ifade eder (Rose ve Hudgins, 2010). Mikrofinansta finansman; sermaye alanlarını ve büyümeyi kolaylaştırmak, verimliliği ve finansal istikrarı iyileştirmek için gerekli olan yapıyı kapsar (Bogan, 2008).

3.7.MİKROFİNANS KURULUŞLARININ FON KAYNAKLARI

Grant (1995), finansmanı bir şirketin faaliyetlerini yürütmesi için kullanabileceği sermaye kaynağı olarak tanımlamaktadır. MFI'lerin çoğunluğu faaliyetlerini bağış veya devlet fonları ile hibe veya imtiyazlı kredilerle finanse eder. Ancak, sermayedar finansman sayısının sınırlı olduğu açıkça görülmektedir. MFI'ler, genişleyip kritik bir büyüme aşamasına geldiklerinde, büyümelerini yalnızca hibe destekleriyle sürdüremeyeceklerini fark etmektedirler. (Bogan, 2008). Bir MFI'nin sermaye için fonlara erişebilmesinin çeşitli yolları vardır. Bunlar; krediler, öz kaynaklar, özsermaye yatırım fonları, kredi portföyünün menkul kıymetleştirilmesi ve mevduat hareketliliği yoluyla erişilen borçlar şeklinde sıralanabilir (Ledgerwood, [1999]; Uslu [2018]).

3.8. MİKROFİNANSMAN SİSTEMİNİN ETKİLERİ

Alanında uzman birçok araştırmacı -Kırgızistan'da Kangeldiev [2010], Bangladeş'te Noor [2006], Mali'de Kaminian [2017], Uganda'da Edema [2017], Bosna Hersek'te Augsburg ve diğerleri [2012]- mikrofinansın yoksulluğu azaltmaya etkisi üzerine çeşitli araştırmalar yapmıştır. Aynı şekilde Banerjee ve meslektaşları da [2015] Hindistan'ın Haydarabat şehrinde, yoksul kesime sağlanan mikrofinans hizmetlerinin etkisini ölçümlemiştir. Tarozzi ve ekibi de [2015] benzer bir yaklaşım kullanarak Etiyopya'daki birçok köyde çalışmalarını yürütmüştür.

Literatürde üzerinde fazla durulmayan bir diğer önemli husus da, resmi bankacılık sektörünün mikrofinans veya fakirlere borç verme üzerinde çok sınırlı bir etkiye sahip olmasıdır (Chakrabarti, 2005). Armendariz ve Morduch (2010), marjinal sermayeye dönüş tahminlerine dayanarak dergilerinde Lucas'a (1990) atıfta bulunmuşlardır. Neticede Hindistan'daki borçluların, ABD'deki borçlulardan elli sekiz kat daha fazla borç vermeye istekli oldukları ortaya koyuldu.

Bu durum; sokaklarda çalışan basit bir ayakkabıcının veya bir sokakta çiçek satan bir kadının, yatırımcılara General Motors veya IBM veya Tata

Grup'un verebileceğinden daha yüksek getiri sunabilir şeklinde olan azalan marjinal getiri ilkesiyle haklı çıkarılabilir. Dolayısıyla bankalar ve yatırımcılar da buna göre tavır takınmalıdır. Bu yüzden para New York'tan Yeni Delhi'ye akmalıdır. Bu düşünme disiplini daha da sürdürülebilir. Fonlar yalnızca ABD'den Hindistan'a taşınmakla kalmamalı; bu argümana göre sermaye de herhangi bir ülkede doğal olarak zenginlerden yoksul kesimdeki borçlulara aktarılmalıdır. Bu durum ise, yoksul kesimin ticari bankaların geniş kapsamına rağmen finansal hizmetlere erişememesinden dolayı tartışmaya aykırıdır (Han, 2009).

NCRFW (2004) 'e göre faiz oranları; krediye erişimin artık sorun olmadığı, daha ucuz kredi alternatiflerinin mevcut olduğu ve ekonomik ortamın, krediyle borçlananların para maliyetini mali imkânlarıyla veya beklenen gelirler ile kolayca karşılayamayacakları yerlerde bir konu haline gelmiştir. Farklı sosyoekonomik gruplardaki kadınların ihtiyaçlarını karşılamak için tasarlanmış farklı kredi paketleri olmalıdır. Kadınlar, faizsiz kredilere, grup kredilerine ve yüzde 5 faiz oranlarına sahip kredilere sahip olmalıdır. Ayrıca bu kredilerin ödeme başlangıç süresi ileri vadeli olmalıdır. Kadınlar yeterli eğitim aldıklarında ve piyasada yeteri kadar düzenli gelir elde ettiklerinde kredi borçlarını geri ödeyebilme seviyesine erişirler (Ofreneo, 2006: 12). Hibe desteği sağlayan kurumların, mikrofinansın en yoksul aileler üzerindeki etkisini araştırmak konusunda net bir yükümlülüğü vardır. Ayrıca proje uygulayıcılarının bir mikrofinans paketinin tüm kırsal yoksulların ihtiyaçlarını karşılayamayacağını kabul etmeleri gerekir (Hulme, 2000: 26-28). Araştırmacılar genel olarak düşük miktardaki mikrokredi faiz oranının gelir artışı sağladığına inanmaktadır. Neticede emek kullanımında artışa, fiziksel ve finansal sermaye birikimine, insan ve sosyal sermayenin birikmesine yani okullarda çocuk sayısının artmasına neden olmaktadır.

3.9. MİKROFİNANSTA TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ

Arasında Morduch'ın da (1999) bulunduğu birçok araştırmacı, kamuoyunda mikrofinans başarısının temel nedenlerinden birinin kadınların hedeflenmesi olduğunu öne sürmektedir. Gerçekten de, Mikro Finans Kuruluşları (MFI) kadınları hedef almaktadır. Nobel Ödülü, Mohammad Yunus ve Grameen Bankasına verildiğinde; Nobel komitesi, kadınların özgürlüğünde mikro kredilerin rolünü vurgulamıştır (The Norwegian Nobel Committee, 2006).

Kadınların kredi notunun iyi olduğu savı, mikrofinansı savunan çevre ve sponsorlar tarafından düzenli olarak ortaya konmaktadır. Bu konuda 1997'de Mikrokredi Zirvesi'nde "kadınların ödemede çabukluk ve güvenilirlik konusunda sürekli olarak daha iyi olduğunu" bildiren raporun yayınlanmasından beri çeşitli yayınlar yapılmıştır. Bu argüman, Dünya Bankası da dahil olmak üzere ikili ve çok taraflı kalkınma yardım ajansları tarafından tekrar tekrar ele alınmaktadır. "[...] Tecrübelerimiz, kadın borçlular arasında geri ödemenin, daha fazla muhafazakâr yatırım ve daha düşük ahlaki tehlike riski nedeniyle daha yüksek olduğunu göstermiştir" (World Bank 2007: 124). Armendariz ve Morduch (2005). Kadınları; geri ödeme temerrütlerini azaltmak için farklı teknikleri değerlendirirken, grup ödünç verme veya dinamik teşviklerle birlikte kendi başlarına bir teknik olarak hedeflemeyi düşünmektedir.

Yoksullukla mücadele ve verimliliğe gelince; kadınların gelirlerini ailelerinin refahını sağlamak için harcadığı görülmektedir. Bu durum, özellikle Chant (1985); Kabeer (1997); Haddad ve Hoddinod (1995) tarafından dünya genelinde yapılan deneysel çalışmalar ile desteklenmektedir. Bu nedenle, bir kadına verilen bir doların kalkınma etkisi bir erkeğe verilen bir dolardan daha fazladır (World Bank, 2007).

Öne sürülen diğer bir argüman, kadın müşterilerin işe gitmek yerine evlerine daha yakın olma eğiliminde olduklarıdır. Bu nedenle kadınlar, MFI'ler tarafından daha kolay gözlemlenebilir ve takip edilebilir durumda olmaktadır (Aghion ve Morduch, 2005; Goetz ve Gupta 1996).

Ayrıca, Aghion ve Morduch (2005) erkeklerin resmi veya gayri resmi kanallar vasıtasıyla krediye daha kolay erişmelerinden dolayı, kadınların bir kredi programına kaydolarken daha fazla risk altında olduğunu savunmaktadır. Dolayısıyla, krediye sürekli erişimin sağlanması için geri ödeme yapmak zorundadırlar. Ameen (2004), kadınların zamanlarını erkek meslektaşlarına göre daha az değerli kılan şeyin, erkeklerden daha düşük bir fırsat maliyetine sahip olduğunu savunmaktadır. Sonuç olarak kadınlar, geri ödemeler üzerinde olumlu bir etkiye sahip olan MFI'ler ile (grup toplantıları, kredi görevlileriyle toplantılar dahil) daha fazla temas kurma eğilimindedirler. Goetz ve Gupta (1996) da erkeklerin sosyal bağlantılarının daha fazla olmasına rağmen kadınların kredi geri ödemesinde erkeklerden daha fazla istekli olduğunu öne sürmektedir.

Bunun yanı sıra diğer bir taraftan, bir dizi çalışma da cinsiyet ve geri ödeme arasında anlamlı bir ilişki olmadığını bulmuştur. Bangladeş'te, Godquin (2004) tarafından yapılan analiz, toplumsal cinsiyet ile geri ödeme arasındaki korelasyonun, MFI'ye özgü bazı etkileri kontrol ettikten sonra pozitif olduğunu ancak anlamlı olmadığını göstermektedir. Etiyopya'da Brehanu ve Fufa (2008) tarafından yapılan çalışmalar da benzer sonuçlara işaret etmektedir. Son olarak, Endonezya'nın en saygın MFI'si olan BRI (Bank Rakyat, Endonezya), kadınlar üzerinde hiçbir zaman özel bir odaklanma olmamasına rağmen, birkaç yıl boyunca neredeyse mükemmel geri ödeme oranları elde etmiştir (Aghion ve Morduch, 2005).

Teoriye gelince; geri ödeme oranlarıyla ilgili cinsiyet farklılıklarını açıklamak için bir takım argümanlar ileri sürülmüştür (Armendariz ve Morduch 2005). Örneğin Todd (1996), Bangladeş'teki Grameen'ın köylerdeki deneyimine dayanarak; kadınların yatırım stratejilerinde daha muhafazakâr veya ihtiyatlı olduklarını ve bu nedenle daha iyi geri ödeme kayıtlarına sahip olduklarını savunmaktadır.

3.10. MÜLTECİLER İÇİN KAYNAK FİNANSMANI

Simya projesi, mikrofinansın yerinden edilmiş kişilerin geçim kaynaklarını desteklemede uygulanabilir bir yaklaşım olup olmadığını araştıran bir çalışmadır (Jacobsen 2004). Bu araştırma, doğru koşullar altında, mikrofinans programlarının geçim kaynaklarını etkileyebileceği üç yol olduğunu göstermektedir. Bunlar (i) hanehalkı düzeyinde (artan ekonomik güvenlik); (ii) bireysel müşteri düzeyinde (artan insan ve sosyal sermaye) (iii) daha geniş kamp topluluğudur (gelişmiş kredi kültürü ve pazarın teşvik edilmesidir) (Jacobsen, 2006).

Mülteciler için mikrofinans programları tasarlayanın yolları hakkında bir başka bilgi kaynağı, en iyi uygulamalarda ve mikrofinans müdahalelerinde uzmanlaşan kalkınma aktörleri tarafından geliştirilen rehberlerde bulunabilir. Yoksullara Yardım Eden Danışma Grubu (CGAP), 1995 yılında Dünya Bankası da dahil olmak üzere bir grup bağış ajansı tarafından başlatılmıştır. CGAP, standartlara uyumu teşvik etmekte; hükümetlere, mikrofinans sağlayıcılarına, bağışçılara ve yatırımcılara danışmanlık hizmetleri sunmaktadır.

“Çatışmada Etkilenen Topluluklarda Mikrofinansa Giriş” ortak bir ILO-UNHCR Eğitim El Kitabı (2002) ve ayrıca Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)’nın iç yönergeleri, BMMYK personeli için diğer önemli bilgi kaynaklarıdır. Bir diğer faydalı referans belgesi, Kadın Mülteciler Komisyonu tarafından hazırlanan “Geçim Kaynakları Oluşturma” (2009) el kitabıdır ve göç ortamlarındaki mikrofinans müdahalelerinin güçlü yönleri ve eksiklikleri hakkında bir bölüm içermektedir.

3.11. MİKROFİNANS SİSTEMİNDE KREDİ TEMERRÜTLERİ

Mikrofinans müşterilerinin hikayelerine dayanarak, mikrofinans hayallerin gerçekleşmesini ve hayatların değişmesini sağlamıştır (Khandker 2005; Aziz, et al, 2013). Yine de bu, mikrofinansın en verimli şekilde kullanıldığının bir göstergesi değildir ve mikrofinansın tüm müşterilerinin yaşam standartlarını arttırdığını göstermez (Westover 2008). Güney Afrika ve Filipinler'deki bazı

testler, Bosna-Hersek'te Britta Augsburg ve ekip arkadaşlarının yaptığı (2012); Türkiye'de Bircan (2008) ve Malik (2016) tarafından yapılan çalışmalar; mikrofinansın müşterilerin hayatlarında bıraktığı farklı şekillerdeki etkileri tanımlamaya ve farklı ihtiyaçlara dayalı geri ödemelerin başarısını göstermeye endekslenmiştir. Bununla birlikte, mikrofinans kredi temerrütlerinin özelliklerini analiz eden pek fazla çalışma yoktur ve özellikle mikrofinans temerrütleri açısından Türkiye'ye odaklanan bir çalışma bulunmamaktadır. Daha önce belirtildiği gibi mikrofinansın yoksulluğu azaltma üzerindeki etkisini en üst düzeye çıkarmak için, ortak temerrüt özelliklerinin kendine özgü sebeplerini analiz etmek gerekir. Böylelikle, Türkiye'deki mikrofinans kurumlarının (MFI) yöneticileri, kötü kredilerin yaygınlığını azaltabilir ve bu sorunların üstesinden gelmek için mikrofinans müşterilerini yönlendirmenin yollarını bulabilirler (Yıldırım 2008).

Özetle, tüm bu çalışmalar mikrofinans kuruluşlarının varlığının; kredi, mevduat, dayanıklı harcama ve gelir getirici faaliyetlere erişim üzerinde olumlu ve önemli bir etkiye sahip olduğunu bulmuştur.

Yapılan son araştırmalar; bankalar arası ve bankacılığın bulunmadığı toplumların finansal katılımını kolaylaştıran ve hızlandıran mikro finansman sisteminde blok zinciri konseptinin uygulama olasılığını göstermektedir. Blockchain tabanlı platform; güvenli finansal işlemlere katılma, kredi oluşturma, para gönderme ve daha pek çok şey için araç sağlamaktadır (Coppi 2018). Buna rağmen, mikrofinansın oluşmasını sağlayan tüm müellifler; mikrofinansın sağlık, eğitim veya medeni durum üzerinde doğrudan bir etkisi olmadığını tespit etmiştir.

3.12. MİKROFİNANS ETKİ ÇALIŞMALARI: GÜNEY DOĞU ASYA'YA ODAKLANMA

Mikrofinansın doğduğu yer olan Bangladeş'te, tüm çalışmalar gözden geçirilmiş yarı deneysel tasarımlara dahil edilmiş ve öncelikle kırsal kaynaklarda grup borç verme sözleşmelerini değerlendirmeye odaklanmıştır.

Bangladeş'te mikrofinans etkileri konusunda muhtemelen en çok alıntı yapılan ve etkili çalışmaları olan Pitt ve Khandker (1998a, 1998b), maksimum

olabilirlik çerçevesinde sınırlı kapasitede bilgi kullanmıştır. Bahsi geçen iki araştırmacı; mikrokredilerin, kadın borç alanların toplam harcamaları üzerinde olumlu ve önemli bir etkisi olduğunu, ancak erkek borçlular için önemsiz bir etkide bulunduğunu belirtmiştir.

Morduch (1998), ise Pitt ve Khandker'ın (1998b) orijinal çalışmasını aynı verileri kullanarak yinelemiş ve mikrofinansın kişi başına düşen tüketim ve yoksulluk üzerinde önemli bir etkisi olmadığını belirlemiştir. Morduch ile (1998) benzer şekilde, aynı veri setinde, Chemin de (2008), etkisinin önemsiz olmasına rağmen, mikrofinansın tüketiminin pürüzsüzleştirici etkisine dair kanıtlar bulmuştur. Bu sonuçlar, Hüseyin'in (1998) yaptığı "BRAC müşterilerinin kişi başına düşen aylık gıda dışı harcamaları, şubat ayındaki en yoğun sezonda ekim ayındaki ölü sezona kıyasla müşterisi olmayanlardan % 27 daha fazla oranda harcamayla artmıştır." şeklinde olan çalışmasıyla aynı ekseninde bulunmuştur. Neticede bu durum, mevsimselliğin düzeltici bir etkiye sahip olduğunu işaret etmektedir.

Birkaç yıl sonra Khandker (2005), orijinal Grameen-BRAC-BRDB veri setinin (1991–92) bir takip anketine dayanarak köy ve hane halkı sabit etki (fixed effect-FE) tahmin edicilerini kullanmış; sonuçta genel olarak mikrofinansın kadınların kişi başına düşen harcama ve gelir düzeyi üzerinde olumlu ve önemli bir etkisi olduğunu tespit etmiştir. Mikrofinansın bireylerin ve köyün refah düzeyini arttırıp yoksulluğu azaltan bir etkisi olduğunu bulmuş ve mikrofinansın aşırı yoksul kesim için ekonomik düzeyi orta derecede olan halka nazaran biraz daha yüksek etkiye sahip olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Khandker ve Samad (2013) aynı veri setinin 1991–92, 1998–99 ve 2010–11 dönemlerini kapsayacak bir takip anketi kullanarak mikrofinansın uzun vadeli (20 yıl) etkilerini incelemiştir. Mikrofinansın, borç alanların gelir, tüketim ve yoksulluğun azaltılması üzerinde genel olarak önemli ve olumlu bir etkisi olduğu sonucuna varmışlardır. Mikrofinans programlarına katılmaya devam edenler daha fazla fayda sağlamaktadır.

Hindistan'da, Imai ve ekibi (2010) 5260 haneyi kapsayan, Hindistan Küçük Endüstri Kalkınma Bankası'nın (SIDBI) mikrofinans organizasyon ortaklarından gelen verileri kullanmış ve üretken mikrofinans kredilerinin kentsel ve kırsal alanlarda refah üzerinde önemli bir olumlu etkisi olduğunu tespit etmiştir. Çalışması; kentsel alanlarda, krediye erişimin, üretken amaçlar için kredi almaktan daha büyük bir ortalama yoksulluk azaltıcı etkiye sahip olduğunu; kırsal alanlarda ise yoksulluğu azaltıcı etkinin, hane halkının verimli amaçlar için kredi kullandığında daha büyük olduğunu göstermiştir. Benzer şekilde, Arun ve ekibi (2006), SIDBI'den borç alan imece usulü yardım gruplarından (SHG'ler) uzunlamasına veriler kullanmış ve yoksulluğu azaltan olumlu etkiler bulmuş, ancak kırsal alanlara göre kentsel alanlarda daha büyük bir etkiye sahip olmuştur. Waelde (2011) ve Banerjee ve ekibi (2015), bankacılık dışı bir finansal şirket olan Spadana'nın sunduğu grup borç verme sözleşmelerinin etkisini incelemiştir. Waelde (2011), tüm yoksullar için tüm harcamalar üzerinde önemli olumsuz etkiler olduğunu bildirmiştir. Sri Lanka'da iki büyük ölçekli çalışma, bireysel borç vermenin (Thibbotuwawa ve ekibi 2012) ve grup borçlanmasının (De Silva 2012) kentsel ve kırsal borçlunun kişi başına geliri üzerinde önemli bir olumlu etkisi olduğunu bildirmiştir. Thibbotuwawa ve ekibi (2012), Hanehalkı Gelir ve Harcamaları Anketi'nden (HIES 2006-07) hanehalkı verilerini kullanmış; bunlardan 20,681 hanenin yüzde 8'i ülkenin en büyük devlet destekli MFI'sı olan Samurdhi Bank'ın katılımcıları olmuştur. Eğilim skoru eşleştirme tahmin edicileri, Samurdhi Bankası borçlularının, ortalama olarak, katılımcı olmayanlardan daha yüksek tarımsal gelire sahip olduklarını göstermiştir.

Tayland'da Kaboski ve Townsend (2011), Tayland'ın bireysel borç verme ürünleri sunan Milyon Baht Köyü Fonu programının etkisini değerlendirmek için Buriram, Srisaket, Lopburi ve Chachoengsao illerindeki 64 köyde 960 haneyi kapsayan 2002–2003 yıllarında toplanan veriler üzerinde simüle edilmiş anlar yöntemini kullanmıştır. Yazarlar, katılımın ikinci yılında müşterilerin gelirlerinde marjinal ancak önemli bir artış olduğunu bildirmiştir. Çok özel hane halklarının borçlanmasının bir sonucu olarak tüketimde göreceli şekilde büyük artışlarla oldukça heterojen etkiler bulmuşlardır. Bu etkiler şöyledir; likiditesi kısıtlı hane

halkı mevcut tüketimi finanse etmek için kredi kullanmıştır, buna karşın likiditesi olan hane halkları arasında krediye erişim tasarrufu kararları düşürülmüştür. Bazı hane halkları için krediye erişim ki tüketimi azaltılmış ek kredi olmasına rağmen yatırım fırsatları yaratmıştır. Bununla birlikte, borçlular arasında çok düşük yatırım oranları bulunduğundan; çalışma, mikrofinansın, özellikle likiditesi kısıtlı, muhtemelen daha yoksul olan haneler arasında, en yüksek marjinal likidite değerlemesi ile nakit transfer programından daha az faydalı olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca Tayland'da, Coleman (1999), köy dostluk kredisi metodolojisini benimseyen Kırsal Dostlar Birliği ve Entegre Tarım Yönetimi Vakfı'nın etkisini değerlendirmek için 1995-96'da Kuzeydoğu Tayland'da yapılan küçük bir deneyde sabit etki (FE) tahmin edicileri kullanılmıştır. Kendini seçme ve rastgele olmayan programların yerleştirilmesini kontrol ettikten sonra; gelir, tasarruf, satış veya hanehalkı harcamaları üzerinde ölçülebilir bir mikrofinans etkisi bulunmadığı sonucuna varmıştır.

Tablo 3.1: Asya'daki Yoksulluk, Gelir ve Giderler Üzerindeki Mikrofinans Etkilerinin Kanıtlarının Sentezi

Araştırmacı	ülke	Borç Tipi	Yoksulluk Kafa Sayısı	Gelir	Gıda Dışı Harcamaları	Gıda Harcamaları	Tıbbi Harcamaları	Eğitim ile ilgili Harcamaları
Morduch (1998)	Bangladeş	grup kredisi	n.a.	n.a.	=	=	n.a.	n.a.
Pitt ve Khandker (1998b)	Bangladeş	grup kredisi	n.a.	n.a.	+ Kadınlar için = Erkekler için	n.a.	n.a.	n.a.
Husain (1998)	Bangladeş	grup kredisi	+	n.a.	+	+	n.a.	n.a.
Khandker ve Samad (2013)	Bangladeş	grup kredisi	= orta zayıf + aşırı fakir	+	+	=	n.a.	n.a.
Chemin (2008)	Bangladeş	grup kredisi	n.a.	=	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Imai et al. (2010)	Hindistan	SHG (yalnızca üretken krediler)	+	+	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Arun et al. (2006)	Hindistan	Grup kredisi ve kişisel borç	+ Kentsel = Kırsal alanda	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Banerjee et al. (2015)	Hindistan	grup kredisi	n.a.	n.a.	=	=	=	n.a.
Waelde (2011)	Hindistan	grup kredisi	n.a.	n.a.	- çok fakir haneler için	- çok fakir haneler için		
De Silva (2012)	Sri Lanka	grup kredisi	n.a.	+	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Thibbotuwawa et al. (2012)	Sri Lanka	kişisel borç	n.a.	+SadeceTarımsal gelir	=	-	n.a.	n.a.
Coleman (1999)	Tayland	Köy bankacılığı	n.a.	n.a.	n.a.	=	-	=
Kaboski ve Townsend (2011)	Tayland	Köy bankacılığı ve kişisel borç	n.a.	=	n.a.	=	n.a.	n.a.

Not: Çok sayıda değişken çalışmayı devam ettirmek için, mikrofinansın etkisi sırasıyla +, = ve - ile gösterilmiştir; bu, sırasıyla, önemli olumlu etki, önemsiz etki ve önemli olumsuz etki anlamına gelir; Çalışmanın bu gösterge üzerindeki etkileri rapor etmediğini veya katı bir şekilde rapor etmediğini gösterir. GL, Grup Kredilendirmesi anlamına gelir; Bireysel Kredilendirme için IL; Köy Bankacılığı VB; ve Kendi Kendine Yardım Grupları için SHG.

Kaynak: WIDER Working Paper 2017/190 Poverty and wellbeing impacts of microfinance: p.11

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE MİKROFİNANSLAMA ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

4.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışma, Türkiye’de kullanılan mikrofinans kredilerinin temerrüde düşüp düşmemesini etkileyen faktörleri belirlemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, Türkiye Grameen Mikrofinans Programı’ndan (TGMP) elde edilen 345 borçluya ait verilere lojistik regresyon modeli uygulanmıştır.

4.2. ARAŞTIRMANIN DEĞİŞKENLERİ

Bu çalışma, Türkiye’deki mikro finansman kredilerinin temerrüde düşme olasılığının belirlenmesi için ampirik bir yöntem kullanmaktadır. Türkiye’nin mikrofinans kurumu olan TGMP (Türkiye Grameen Mikrofinans Programı) müşterilerinin kredi temerrüdünü etkileyen faktörlerin araştırılmasına yardımcı olan güvenilir verilerin toplanmasını kolaylaştırmıştır.

Kavramsal çerçeve, araştırmadaki değişkenler arasındaki ilişkiler hakkında fikir oluşturmayı ve bu ilişkileri şematik olarak göstermeyi içerir. Çalışmanın, bağımlı ve bağımsız değişkenleri Tablo 4.1’de açıklanmıştır.

Tablo 4.1. Araştırmanın Değişkenleri

Bağımlı değişkeni = Y Bağımsız değişkenleri= X_1, X_{10}	Değişkenlerinin Adı	Değişkenlerinin Açıklaması
Y	Kredi Temerrüdü	1 ise = Temerrüde Düşme 0 ise = Temerrüde Düşmeme
X_1	Coğrafi Bölge	Bölge 1= Ege Bölge 2= Güneydoğu Bölge 3= Akdeniz Bölge 4= Doğu Anadolu Bölge 5= İç Anadolu Bölge 6= Marmara Bölge 7= Karadeniz
X_2	Yaş	Borçlunun yaşı
X_3	Medeni Durum	1 ise = Evli 0 ise = Bekâr
X_4	Tarım Kredisi	1 ise = Tarım amaçlı kredi 0 ise = Aksi takdirde
X_5	Hanehalkı Büyüklüğü	Borçlunun hanehalkı büyüklüğü
X_6	Geçmiş İş Tecrübesi	1 ise = Daha önce iş kurdu 0 ise = Aksi takdirde
X_7	Ödenmemiş Kredi	Borçlunun TGMP'ye daha önceden borçlu olduğu para miktarı
X_8	Toplam Kredi	TGMP'den kümülatif borçlanma tutarı
X_9	Toplam Kredinin Kullanmayan kısmı	Toplam mevduat - toplam para çekme
X_{10}	Pasif Durum	1 ise = Borçlu kredi almayı bıraktıysa 0 ise = Aksi takdirde

4.3. ARAŞTIRMANIN KISITLARI

Bu çalışma sadece Türkiye Grameen Mikrofinans Programı'ndan (TGMP) alınan veriler ile gerçekleştirilmiştir. Çünkü Türkiye'de Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV), gibi mikrofinans kurumları olmasına rağmen bu kurumların yeterli veri seti bulunmamaktadır ve bu kurumla yerel olarak faaliyet göstermektedir. TGMP'den elde edilen verilerin analizi için hazırlaması gerekmiştir. Bu nedenle veriler birleştirilip, sınıflandırılmıştır. Verilere ait sınıflandırlar çalışmanın ilerleyen sayfalarında detaylı olarak açıklanmıştır. .

4.4. ARAŞTIRMANIN VERİ SETİ

TGMP'den elde edilen 345 borçlunun bilgileri bu çalışmanın veri setini oluşturmaktadır. Araştırmada kullanılan istatistiksel model lojistik regresyon analizidir. Lojistik dağılım (logit), iki yönlü sonuç değişkeninin analizinde matematiksel açıdan son derece esnek ve kolay kullanılan bir model olması ve anlamlı bir yorumla sonuçlanması nedeniyle diğer modellere göre avantaj sağlamıştır. İkili değişken, iki değişkenli bir değişken biçimini alır ve bu, 1 değeri olan vakaların oranına eşittir ve bir olasılık olarak yorumlanabilir.

$$(\pi) = \beta_0 + \beta_x$$

Lojistik regresyon, cevabın lojistik dağıtımı ile açıklayıcı değişkenler arasında doğrusal bir ilişki olduğunu varsayar.

Bu modelin seçimi, istenen "Temerrüt Durum" sonucunun 0 ve 1 olarak kodlanan iki olası sonucu olduğu gerçeğine dayanmaktadır. Bağımlı değişken 0 ve 1'in olası değerlerine sahip iki değerli bir değişkendir:

$$Y = \begin{cases} 0 & \text{Temerrüde Düşmeme} \\ 1 & \text{Temerrüde Düşme} \end{cases}$$

Verilerin analiz edilmesinde Sosyal Bilimler için İstatistik Paket Programı (SPSS 25) kullanılmıştır. Anlama ve analiz kolaylığı için veriler çeşitli tablolar yardımıyla sunuma uygun hale getirilmiştir.

Çalışmanın veri setine ait sınıflandırmalar aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 4.2. Mikrofinans Kredisi Kullanların Yaş Dağılımı

Kategori	Örnek Kütle	Oran(%)
25-35 yaş arası	140	41
36-45 yaş arası	130	38
46-55 yaş arası	70	20
56 yaş ve üstü	5	1
Toplam	345	100

Tablo 4.2. TGMP’den alınan verilerin % 41’inin 25-35 yaş grubundan,% 38’inin ise 36-45 yaş grubundan olduğunu göstermektedir. Çalışma aynı zamanda katılımcıların % 20’sinin 46-55 yaş grubunda olduğunu ve geri kalanların % 1’inin 56 yaş ve üstü gruba ait olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.3. Mikrofinans Kredisi Kullanların Bölgelere Göre Dağılımı

Kategori	Örnek Kütle	Oran (%)
Ege	50	14,5
Karadeniz	50	14,5
Doğu Anadolu	50	14,5
İç Anadolu	50	14,5
Marmara	50	14,5
Akdeniz	50	14,5
Güneydoğu Anadolu	45	13
Toplam	345	100

Tablo 4.3 mikrofinans kredisi kullanların bölgeler göre dağılımını göstermektedir.

Buna göre, araştırmanın örneklemini oluşturan 345 borçlunun bölgelere göre dağılımının neredeyse eşit olduğu görülmektedir.

Tablo 4.4. Mikrofinans Kredisi Kullanların Medeni Duruma Göre Dağılımı

Kategori	Örnek Kütle	Oran (%)
Evli	269	78
Bekâr	76	22
Toplam	345	100

Tablo 4.4 mikrofinans kredisi kullanların medeni halini göstermektedir. Buna göre kredi kullanların % 78'i evli,% 22'si bekârdır.

Tablo 4.5. Mikrofinans Kredisi Kullanların Kurulu İşi olup olmamasına Göre Dağılımı

Kategori	Örnek Kütle	Oran (%)
Geçmiş İş Tecrübesi	115	33
Yeni Girişimci	230	67
Toplam	345	100

Tablo 4.5 Mikrofinans Kredisi Kullanların geçmiş iş tecrübesine sahip olup olmadığını göstermektedir. Tabloya göre örneklerini % 33 geçmişte bir iş kurmuşken % 67'sinin daha önce iş tecrübesi olmadığı görülmektedir.

Tablo 4.6. Mikrofinans Kredisi Kullanların Kredi Özelliklerine Göre Dağılımı

Kategori	Örnek Kütle	Oran (%)
Tarım kredisi	160	46
Tarım Dışı Kredi	185	54
Total	345	100

Tablo 4.6. mikrofinans kredilerinin % 54'ünün tarım dışı,% 46'sının ise tarımsal kredisi olarak dağıtıldığını, göstermektedir.

4.5. ARAŞTIRMANIN MODELİ

K adet bağımsız değişken olması durumunda lojistik regresyon denklemi şu şekilde yazılabilir.

$$Pr(Y_i=1|X_i=x_i) = \frac{\exp(\beta_0 + \beta_1 x_1 + \beta_2 x_2 + \dots + \beta_{10} x_{10})}{1 + \exp(\beta_0 + \beta_1 x_1 + \beta_2 x_2 + \dots + \beta_{10} x_{10})}, \quad i=1 \dots 10$$

$$\text{veya, } \text{logit}(\pi_i) = \log\left(\frac{\pi_i}{1-\pi_i}\right)$$

$$= \beta_0 + \beta_1 x_i$$

$$= \beta_0 + \beta_1 x_{i1} + \dots + \beta_k x_{ik} \quad i=1 \dots 10, k=0 \dots 10$$

$Y_1, Y_2, \dots, Y_k$ bağımsız olarak dağılmış cevap değişkenleri olup $\beta_0, \beta_1, \beta_2, \dots, \beta_{10}$ tahmini lojistik regresyon katsayılarını göstermektedir.

Modelin uygulanmasıyla, seçilen değişkenlerin lojistik regresyon katsayıları $\beta_0, \beta_1, \beta_2, \dots, \beta_{10}$ olarak tahmin edilebilecektir. Lojistik model, parametreleri tahmin etmek için maksimum olasılık tahminini (maximum likelihood estimation) kullanır.

β katsayıları, bağımsız değişkenden de meydana gelecek 1 birimlik değişimin bağımlı değişkende yasatacağı etkiyi göstermektedir.

Tahmini parametreler:

Eğer $\beta_k > 0$ ise, $\exp(\beta_k) > 1$, olur ve oranlar artar.

Eğer $\beta_k < 0$ ise, $\exp(\beta_k) < 1$, ise ve oranlar düşerse $k=1 \dots 10$ 'dir

Ayrıca, Y yalnızca 0 ve 1 değerlerini aldığı için hata terimi (ϵ) normal şekilde dağılmaz. Y olayının oluşma olasılığı 0 ile 1 arasındadır; bu, $0 \leq P(Y) \leq 1$ 'dir. Lojistik gerileme, başarısızlık olasılığı üzerindeki başarı olasılığını hesaplamak için kullanılmıştır.

Lojistik regresyon modelinin amacı, bağımlı değişkeni en iyi açıklayan değişkenleri seçmektir. Katsayıları tahmin ettikten sonra, modeldeki değişkenlerin anlamlılığının değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu genellikle, modeldeki bağımsız değişkenin bağımlı değişkenle anlamlı bir ilişkiye sahip olup olmadığını belirlemek için formülleştirme ve istatistiksel hipotezi test etmek için

kullanılır. Aşağıdaki çeşitli testler ve önlemler, modellerin ve parametrelerinin önemini test etmeye yardımcı olur.

Katsayıların anlamlılıklarını test etmek için Wald istatistikleri (W) kullanılarak “Wald Testi” yapılabilir. Örneğin basit logit regresyon modelinin eğim parametresinin maksimum olabilirlik tahmini (β_2), kendi standart hatası $S(\beta_2)$ ’na oranlandığında;

$$W = \beta_2 / S(\beta_2)$$

Elde edilen W istatistiği bir standart normal dağılım (Z) gösterir (Hosmer ve Lemeshow, 2000: 16). Bu durumda bağımsız değişkenlerin katsayılarının istatistiksel anlamlılığını test etmek için uygun hipotezler aşağıdaki biçimdedir:

$$H_0 : \beta_2 = 0$$

$$H_1 : \beta_2 \neq 0$$

W istatistiği tablo değerinden büyük ise sıfır hipotezi reddedilir ve bağımsız değişkenlerin katsayılarının istatistikî olarak anlamlı olduğuna karar verilir.

Hosmer - Lemeshow testi gözlenen frekans değerleri ile modelden tahmin edilen frekans değerlerini karşılaştırarak modelin veriye ne kadar uygun olduğunu göstermek için kullanılmaktadır. Hosmer-Lemeshow testinin hipotezleri aşağıdaki gibidir:

H_0 : Gözlenen değerlerle beklenen değerler arasında anlamlı bir fark yoktur.

H_1 : Gözlenen değerlerle beklenen değerler arasında anlamlı bir fark vardır.

Bu testin anlamlı bulunmaması ($p > 0.05$) modelin veriye iyi uyum gösterdiği (good fit) anlamına gelmektedir.

4.6. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Çalışmaya ait lojistik regresyon modeli aşağıdaki gibidir:

$$Pr(Y_i=1|X_i=x_i) = Pr(\beta_0 + \beta_1 \text{ Coğrafi Bölgeler (Bölge 1..7)} + \beta_2 \text{ Yaş} + \beta_3 \text{ Medeni Durum} + \beta_4 \text{ Tarım Kredisi} + \beta_5 \text{ Hanehalkı Büyüklüğü} + \beta_6 \text{ Geçmiş İş Tecrübesi} + \beta_7 \text{ Ödenmemiş kredi} + \beta_8 \text{ Toplam Kredi} + \beta_9 \text{ Toplam Kredinin Kullanmayan kısmı} + \beta_{10} \text{ Pasif} + u_i)$$

Yukarıdaki denklemde β 'ler maksimum olabilirlik tahmini kullanılarak tahmin edilir ve koşul ($Y = 1$) göz önüne alındığında, eğer $\beta_j > 0$, sonra $\exp(\beta_j) > 1$, ve oran artar ve $\beta_j < 0$ ise, $\exp(\beta_j) < 1$, ve oranlar düşer. . $\exp(\beta_j)$, lojistik katsayıların üstelidir. Dolayısıyla, β_j pozitif (negatif), X_j 'deki bir artışın, olasılıklar $\exp(\beta_j)$ arttıkça (azaldıkça), $Y = 1$ olasılığını arttırdığı (azalttığı) anlamına gelir.

Tablo 4.7. Temerrüde Düşme ve Bağımsız Değişkenler (X_i) Arasındaki Lojistik Regresyonun Analizi Sonuçlar:

Modeldeki Değişkenler						
	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Bölge			27,580	6	,000	
Bölge (1)	1,177	,905	1,692	1	,193	3,246
Bölge (2)	2,006	1,046	3,678	1	,055	7,430
Bölge (3)	1,121	,744	2,273	1	,132	3,068
Bölge (4)	1,186	,702	2,850	1	,091	3,273
Bölge (5)	-5,048	1,350	13,981	1	,000	,006
Bölge (6)	-3,192	1,263	6,387	1	,011	,041
Toplam Kredinin Kullanmayan kısmı	-,002	,001	5,530	1	,019	,998
Geçmiş İş Tecrübesi (1)	-1,618	,644	6,313	1	,012	,198
Ödenmemiş Kredi	,004	,001	37,015	1	,000	1,004
Toplam Kredi	-,002	,000	25,483	1	,000	,998
Pasif(1)	-25,852	3391,195	,000	1	,994	,000
Sabit	25,203	3391,195	,000	1	,994	88198317403,205

Wald testi (“Wald” sütunu), bağımsız değişkenlerin herbiri için istatistiksel anlamlılığı belirlemek için kullanılır. Testin istatistiksel önemi “sig” sütununda bulunmaktadır.

Tablo 4.8. Model Özeti:

Model Özeti		
-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
125,485 ^a	,631	,849

Tablo 4.8, Cox & **Snell R Square** ve **Nagelkerke R Square** değerlerini içerir. Bağımlı değişkende açıklanan değişim sırasıyla Cox & Snell R^2 ve Nagelkerke R^2 istatistiklerine göre sırasıyla % 63,1 ve % 84,9’olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4.9. Hosmer and Lemeshow Testi:

Hosmer and Lemeshow Test		
Chi-square	df	Sig.
31,142	8	,200

Hosmer-Lemeshow testi lojistik regresyon analizinin uygunluğunu test etmektedir.

Tablo 4.9’da görüldüğü üzere, $p > 0.05$ ’ten büyük olduğundan modelin uygunluğunun iyi olduğu, başka bir ifade ile kurulan modelin temerrüde düşen ve düşmeyen borçluları ayırmada başarılı olduğu sonucuna varılabilir.

SONUÇ

Bangladeşli Nobel ödüllü Muhammed Yunus tarafından tasarlanan bir mikrofinans kuruluşu olan Grameen Bank'ın Türkiye şubesi TGMP 2003'ten bu yana binlerce kadına ulaşmıştır ve şu anda Türkiye'de 33.000 kadın girişimciye kredi sağlamaktadır.

Grameen, dünyadaki yoksul, dezavantajlı topluluklara yardım etmeyi amaçlar ve programın Türkiye şubesi düşük gelirli ailelerden gelen kadınlara odaklanmış ve programın başlamasından bu yana geçen 15 yılda, 180.000'den fazla kadına ulaşmıştır. Grameen'in temel amacı olan kadınların işgücüne katılımı, istikrarlı bir istihdam piyasası, oluşturulması sürdürülebilir kalkınmanın ve yoksulluğun ortadan kaldırılması, ilk kez 1983 yılında Bangladeş'te başlatılmıştır. Ülkenin işgücünde erkek egemenliğini kırmaya çalışan Türkiye, kadınların istihdam oranını, on yılda % 34,7'ye yükseltmeyi başarmıştır.

Bu çalışmanın amacı, TGMP'den kullanılan kredinin temerrüde düşme olasılığını etkileyen faktörler tespitidir. Türkiye'de mikrofinans ile ilgili başka bir az sayıda nicel çalışma bulunduğunda, bu çalışmanın sonuçlarının Türk politika yapıcılar ve program yöneticileri tarafından büyük ilgi göreceği beklenmektedir.

Bu çalışmada TGMP'den elde edilen 345 veri ile Türkiye'de kullanılan mikrofinans kredilerinin temerrüdü düşmesini etkileyen faktörler lojistik regresyon modeli ile açıklanmaya çalışılmıştır. Kullanılan lojistik regresyon sonuçlarına göre Türkiye'de mikrofinans kredilerini temerrüde düşmesini etkileyen faktörlerin coğrafi bölge, geçmiş iş tecrübesi, kullanılan toplam kredi tutarı, daha önceden ödenmemiş kredinin bulunması olarak tespit edilmiştir.

Türkiye'nin başta Ankara, Eskişehir, İstanbul, Kırklareli, Balıkesir, Edirne, Tekirdağ ve Mersin şehirleri olmak üzere Marmara ve İç Anadolu Bölgesi'nde çok sayıda Romanyalı nüfus bulunmaktadır. Bu bölgelerde temerrütlerin yüksek olmasının ana sebebi ise sözkonusu Roman vatandaşların kredilerini geri ödememeleri ve mikrofinans kredileri aldıkları şehirlerden sezonluk olarak ayrılmalarıdır. Ayrıca Türkiye'de Güneydoğu ve Doğu bölgeleri

terör olaylarının yüksek olduğu bölgelerdir ve bu bölgedeki vatandaşlar kredilerini ödemekte zorluk yaşayabilmektedir. Sözkonusu bölgesel parametreler, temerrüt olasılığı üzerinde etki sahibidir.

Temerrüt oranlarındaki artışın bir diğer nedeni de, bir bankadan iş kurmak maksadıyla kredi çeken bir bireyin kurduğu işletmeyi nasıl daha verimli hale getireceği konusundaki bilgisinin ve tecrübesinin eksik olmasıdır. Bu yüzden işletmesinden kredisini ödeyecek kazancı elde edememektedir. Bunun için daha büyük krediler isteyenlerin ilk etapta 1,000 TL'lik ilk kredilerini ödemeleri beklenmiştir. Bu, müşteri ve banka arasında güven bağının kurulmasını amaçlayan bir TGMP politikasıdır. İlk kredinin ödenmesinin ardından müşteriler daha büyük miktarlarda kredi çekme fırsatına sahip olmuşlardır. Ancak bunu yapan müşteriler büyük miktarlarda olan kredilerini geri ödeyememişlerdir. Çünkü haftalık olarak kazanabileceklerinden çok daha fazlasını ödemek zorunda kalmışlardır. Haliyle ödenmemiş kredi tutarları yükselmiştir. Bu durum yüksek miktarda borç alan ve uzun süre bu borcu ödeyemeyen kişilerin bu kredileri niçin ödeyemediklerini ortaya koymaktadır. TGMP çalışanları, kredilerini zamanında ödeyebilen ve temerrüde düşmemiş üyelere ilave borç vermeyi tercih etmişlerdir. Dolayısıyla pasif duruma düşen müşteriler (TGMP'den kredi almayı durduran borçlular), borçlarını geri ödeme durumlarının olmadığı anlaşıldığında yeni krediler alamamışlardır.

Türkiye'de temerrüt olasılığını artıran beş değişkeni daha iyi anlayabilmek için; ülkede başgösteren politik risk, hızla yükselişe geçen enflasyon ve faiz oranları ile birlikte ülke ekonomisinin 2016 yılında bozulan göstergelerine bakmak gerekmektedir.

Bu çalışma, yöneticileri en iyi uygulamalardan haberdar etmek ve ülkenin gelecekteki kalkınma politikasına rehberlik etmek amacıyla Türkiye'deki mikrofinans faaliyetleri hakkında ilave araştırmalara ihtiyaç olduğunu göstermiştir. Türkiye'nin isteklerinden en önemlilerinin yoksulluğu azaltmak ve AB'ye üye olmak olduğu düşünürlerse, politika yapıcıları mevcut mikrofinans kuruluşlarının faaliyet gösterdiği yasal ve kurumsal ortamı yeniden gözden geçirmelidir. Böylece bu sektör daha da geliştirilebilir. Mikrofinansın öncüsü olan

Muhammed Yunus, mikrofinans kuruluşlarının, kâr amacı gütmeyen organizasyonların aksine resmî bankacılık sektöründe yasal olarak faaliyet göstermeye hak kazanmış olmaları hâlinde daha büyük bir sosyal etki yaratabileceğini belirtmektedir. Şu anda mikrofinans, Türkiye'nin resmî bankacılık sektörünün bir parçası değildir. Ayrıca Türkiye'nin mevcut iki mikrofinans kuruluşu banka statüsünde olmadığından, kamuoyundan mevduat toplanmasına izin verilmemektedir. Bu durum, onların finansal sürdürülebilirliklerini kısıtlamaktadır. TGMP'nin öncelikli olarak bağışçılara ve sübvansiyonlu kredilere bağımlı olması nedeniyle kuruluşun kredi portföyünü derece derece artırması gerekmektedir. 2005 ve 2007 yıllarında Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bu konuyla ilgili yasa tasarısı sunulmuştur. Bu yasa tasarısı faaliyetlerin kapsamını, sermaye gerekliliklerini, mevduat toplama kurallarını, mikrofinans kurumlarının organizasyon çerçevesini ve Türkiye'nin finans sistemi içindeki düzenleyici statüsünü özetlemektedir. Tasarıya göre mikrofinans kuruluşları kâr amacı gütmeyen kuruluşlar olmaya devam edecek, ancak mevduat toplayabileceklerdir. Mevduat toplayan mikrofinans kuruluşları yasal olarak bankalar gibi muamele görecekle, ancak kâr amacı gütmeyen kuruluşlar olarak vergi indirimleri alacaklardır. Ancak bu yasa teklifler, Türkiye'deki siyasi muhalefet ve ticari bankalardan gelen itirazlar neticesinde henüz meclisten geçmemiştir. Bunlar, politika yapıcılarının Türkiye'de resmî bir mikrofinans sektörünün nasıl işleyeceğini incelemeleri için bir fırsattır. İyi tasarlanmış bir politika çerçevesi, mikrofinans kuruluşlarının tasarruf, mevduat ve diğer enstrümanlar aracılığıyla sürdürülebilir bir finansmana sahip olmasına imkan tanımalıdır. Hükümet düzenleyicileri açısından bakıldığında, bu çerçeve ihtiyatlı gözetimin yapılmasına da izin vermelidir. Bir mikrofinans kuruluşunun banka statüsü taşıması durumunda Türkiye'nin bankacılık düzenleme otoritesi (BDDK), tüketicilere ve bir bütün olarak sektöre yöneltilen riski azaltma yeteneğine sahiptir. Mikrofinans sektörü özellikle düşük gelirli kesimleri hedeflediği için, tüketiciler yönetim sorunlarına karşı savunmasız olabilirler.

Bu sorunu çözmek için mikrofinans kuruluşları bir işletme kuran ve bunu yürütmeye başarılı olamayan müşterileri için daha iyi iş fırsatları bulmak amacıyla

diğer kar amacı gütmeyen kuruluşlarla veya devlet kurumlarıyla iş birliği yapabilir. Yahut da bir işletmenin nasıl verimli bir şekilde yönetilebileceği üzerine eğitim imkânı sağlamak geri ödemeleri iyileştirebilir. Bu MFT'ların altıncı değişkenin varlığını nasıl idare edebileceğini göstermektedir.

Türkiye’de bulunan ve sadece kadınlara yönelik krediler sunan mikrofinans kuruluşları, denklemde bulunan müşteriye ait on altı özelliği esas alarak borcunu geri ödeyip ödemeyeceğini test eden bir modeli kullanabilir. Ayrıca bu kuruluşlar bu modeli, artan temerrüt olasılığı ile ilişkilendirilen altı değişkeni anlamak için kullanabilirler. Tahminlerin anlamlılık seviyelerinin % 1, % 5 ve % 10 olması, müşterinin krediyi geri ödeme durumu üzerinde tahminde bulunmak için iyi bir ölçüm mekanizmasıdır.

Türkiye’nin son dönemlerde yaşamış olduğu finansal kriz, gelişmiş şehirlerdeki iyi eğitilmiş insanların bile iş faaliyetlerinde en doğru seçimleri yapma konusunda başarısız olduklarını göstermiştir. Mikrokredileri daha başarılı hale getirmek için, mikrofinans kuruluşları iyi niyetten daha fazlasını sağlamak zorundadır. Kuşkusuz toplumun fakir kesimlerine hizmet sunan bir kuruluş, bu kişilere destek olma misyonuna da sahiptir. Mikrofinans, yoksulluğu azaltmak için güçlü bir araçtır. Çok sayıda çalışma, mikrofinansın birçok bölgede yoksulluğu azaltabildiğini göstermiştir. Bununla birlikte, mikrofinans kuruluşları mikrokredilerin temerrüde düşme ihtimalini azaltmaya çalışmalıdır.

Bu ülkede mikrofinans sektörü ile ilgili fazla sayıda nicel çalışma yapılmadığından, bu çalışmanın sonuçlarının Türk politika yapıcıları ve program yöneticileri tarafından büyük ilgi göreceği beklenmektedir.

Böyle bir çalışma hem bu konudaki ulusal politikaları hem de TGMP’nin yönetim vizyonunu geliştirmeye ve bilgilendirmeye yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Aghion and Morduch (2005) “The Economics of Microfinance” Cambridge, MA: The MIT Press, pp. 352
- Akgül, A Türkiye’de yoksulluğun ve işsizliğin azaltılması için Diyarbakır Milletvekili Prof. Dr. Aziz Akgül’ün TBMM’ne sunduğu kanun teklifleri.
Interview by Selina Carter. CEO of the Turkish Waste Reduction Foundation (TİSVA) Ankara, (2007).
- Emre Alper, C & Onis, Ziya (2002). Emerging Market Crises and the IMF: Rethinking the Role of the IMF in Light of Turkey’s 2000–2001 Financial Crisis. SSRN Electronic Journal. 24. 10.2139/ssrn.318664
- Anis C. (2009) “Microfinance as a poverty Reduction Tool – A critical Assessment.” Desa Working Paper No. 89. Economic and Social Affairs
- Annan, K.(2002) Sustainable Business, Opening Meeting of the World Summit.
- Akbulaev (2012) “Microfinance as a financing strategy to alleviate poverty” Masters Thesis, Sakarya University Social Science Institute, Sakarya.
- Altunbaş, Yener, Alper Kara, and Olgu.(2009) “Turkish Banking: Banking under Political Instability and Chronic High Inflation”. London: Palgrave MacMillan
- Arun, Imai, Sinha.(2006) “Does the Microfinance Reduce Poverty in India? Propensity Score Matching based on a National-level Household Data” The University of Manchester Economics Discussion Paper EDP-0625
- Aydın, Zülküf (2005) “The Political Economy of Turkey”. London: Pluto Press

Banerjee, D (2009)	The Miracle of Microfinance. Evidence from a Randomized Evaluation. Department of Economics, Massachusetts Institute of Technology (MIT), Working Paper.
Banerjee, Duflo, Glennerster, and Kinnan (2015)	‘The Miracle of Microfinance? Evidence from a Randomized Evaluation’. American Economic Journal: Applied Economics, 7(1): 22–53.
BAT (2017)	"Statistical database of the Banks Association of Turkey (BAT)."
Beşnek, R (2012)	Interview by Selina Carter. Advisor to the Presidency, Banking Regulation and Supervision Agency
Brandsma, & Burorjee D (2004)	.Microfinance in the Arab States: Building Inclusive Financial Sectors. UNCDF
Bratton, M. (1986)	Financing smallholder production: A comparison of individual and group credit schemes in Zimbabwe. Public Admin. Dev.
Bogan, Vicki L (2008)	“Microfinance Institutions: Does Capital Structure Matter?” Cornell University, Department of Applied Economics and Management, Working Papers. 10.2139/ssrn.1144762.
Brehanu, Fufa, Bekabil (2008)	Repayment rate of loans from semi-formal financial institutions among small-scale farmers in Ethiopia: Two-limit Tobit analysis, Journal of Behavioral and Experimental Economics vol. 37(6)
Brunnermeier, Andrew, Charles, Avinash. Persaud and Hyun (2009)	The Fundamental Principles of Financial Regulation. Geneva Reports on the World Economy, Geneva: International Center for Monetary and Banking Studies
CIA (Central Intelligence Agency-2018)	The World Fact Book, Country comparison distribution of family income - Gini Index https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2172rank.html
CGAP (ConsultGroup to Assist the Poor)	CGAP Annual report 2006 p.24 CGAP Annual report 2017

- Chakrabarti, Rajesh (2005) "The Indian Microfinance Experience- Accomplishments and Challenges". SSRN Electronic Journal. 10.2139/ssrn.649854
- Chant (1985) "Single-Parent Families: Choice or Constraint? The Formation of Female-Headed Households in mexican Shanty Towns" International Institute of Social Studies, The Hague, Vol 16, Issue 04 p.635-656
- Chemin (2008) "The Benefits and Costs of Microfinance: Evidence from Bangladesh", The Journal of Development Studies, 44:4, 463484, DOI: 10.1080/00220380701846735
- Collins, D., J. Morduch, S. Rutherford, and O. Ruthven (2009) "Portfolios of the Poor: How the World's Poor Live on \$2 a Day" Princeton, NJ: Princeton University Press
- Coleman, B. (2009) 'The Impact of Group Lending in Northeast Thailand'. Journal of Development Economics, 60: 105–41
- Comini, D. and Faes-Cannito. (2010) Remittances from the EU down for the first time in 2009, flows to non-EU countries more resilient. Eurostat.
- Dowla, Barua(2006) "The poor always pay back. The Grameen II Story" Kumarian Press, 2006, pp. 263, ISBN 1-56549-231-5
- De Silva, I.(2012) 'Evaluating the Impact of Microfinance on Savings and Income in Sri Lanka: Quasi-experimental Approach Using Propensity Score Matching'. The Journal of Applied Economic Research, 6(1): 47–74
- Debra L.(1996) Impact of Purchasing Strategies on Local Health Care Systems. Health affairs 15. 62-76
- Demirguc-Kunt, Asli; Klapper, Leora. (2012) Measuring Financial Inclusion: The Global Findex Database. Policy Research Working Paper; No. 6025. World Bank, Washington, DC.
- Drake and Rhyne (2002) The Commercialization of Microfinance: Balancing Business and Development: Kumarian Press, Bloomfield.

- Dernekler Dairesi Başkanlığı (2004) 5253 Sayılı Dernekler Kanunu - Dernekler Dairesi Başkanlığı <https://www.dernekler.gov.tr/tr/Mevzuat/kanun/5253-Dernekler-Kanunu.aspx>
- Dinçer, A.(2016) Bankacılık Sektöründe Konsolidasyon, Ülke Deneyimleri ve Türkiye İçin Öneriler, DPT Yayın No: 2607, Ankara.
- Durrani M. ve diğerleri (2011) Role of Micro Finance in Reducing Poverty: A Look at Social and Economic Factors” International Journal of Business and Social Science V2 no 21
- Elgar E (2008) “Microfinance: Emerging Trends and Challenges.” Cheltenham: Edward Elgar Publishing Ltd.
- Elser,L.Hannig, A.;Wisniwski, S. (1999) “Comparative Analysis of Savings Mobilization Strategies”,(CGAP) Working Group on Savings Mobilization, p.1
- Edema L.(2017) “Impact assesment of microfinance services on the performance of micro and small scale businesses (MSBs): A case study of Arua district of Uganda” Masters Thesis, Ankara Yildirim Beyazıt Üniversitesi Social Science Institute, Ankara
- Emre, Onis.(2012) "Soft Budget Constraints, Government Ownership of Banks and Regulatory Failure: The Political Economy of the Turkish Banking System in the Post-Capital Account Liberalization Era." Boğaziçi University Economics Working Paper ISS/EC 02-02, Istanbul
- European Commission (2012) Enlargement,The Copenhagen Criteria, [http://ec.europa.eu/enlargement/policy/conditionsmembershi p/index_en.htm]
- Faucompret, Eric, &Konings.(2010) “Turkish Accession to the EU: Satisfying the Copenhagen Criteria” New York: Routledge
- Gangemi, G.(2005) ‘Muhammad Yunus: Microcredit Missionary,’ BusinessWeek online,December p.46

- Ghatak M. and Guinnane T (1999) The economics of lending with joint liability: theory and practice, *Journal of Development Economics*, vol. 60, issue 1, 195-228
- Goetz, Gupta (1996) "Who takes the credit? Gender, power, and control over loan use in rural credit programs in Bangladesh" *World Dev.* vol. 24, issue 1, 45
- Godquin (2004) Microfinance Repayment Performance in Bangladesh: How to Improve the Allocation of Loans by MFIs" *World Dev.* 2004, vol. 32, issue 11, 1909
- Gonzalez (2010) (Is Microfinance Growing Too Fast? MIX Data Brief. 5. 10,2139/ssrn.1644948
- Halk Bank (2017) Halk Bank Annual Report https://www.halkbank.com.tr/yatirimci-iliskileri/images/channels/faaliyet_raporlari_pdf/2017%20FAL%C4%B0YET%20RAPORU.pdf
- Hamori & Kai (2009) Microfinance and Inequality, *Research in Applied Economics*, Vol. 1, No. 1: E14
- Harper M. (2003) " Microfinance –Evolution, Achievements and Challenges", ITDG publishing, UK, p.25
- Honohan (2003) "Financial Sector Policy and the Poor" World Bank Working Paper No.43
- Hosmer Lemeshow (1998) *Applied Logistic Regression*, 2nd Ed. University of Massachusetts and the Ohio State University, Massachusetts and Columbus
- Hulme (2000) "Impact Assessment Methodologies for Microfinance: Theory, Experience and Better Practice" *World Dev.* Vol. 28, No. 1, pp. 79
- Hussain, Nargis (2008) "A Welfare Economic Analysis of the Impact of Microfinance in Bangladesh"

- Imai, Katsushi & Thapa, Samuel & Gupta (2012) "Financial Performance of Microfinance Institutions-A Macroeconomic and Institutional Perspective," Discussion Paper Series DP2012-04, Research Institute for Economics & Business Administration, Kobe University.
- Islam N, (2006) "Mikrofinans Uygulamalarında Bangladeş örneği ve Türkiye Basari koşulları" Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Jacobsen (2004) "The Alchemy Project: Final Report, 2001-2004"
- Jensen, Meckling (1976) Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure" Journal of Financial Economics, V. 3, No. 4.
- Joseph E. Stiglitz (1990) Peer Monitoring and Credit Markets, The World Bank Economic Review, Volume 4, Issue 3, September, Pages 351–366
- Kabeer (1995) "Is Microfinance a 'Magic Bullet' for Women's Empowerment? Analysis of Findings from South Asia" Economic and Political weekly vol 02, no9.
- Kabeer, Naila, Snakes, Ladders and Traps (2004) Changing Lives and Livelihoods in Rural Bangladesh 1994-2001, Chronic Poverty Research Center 50, November.
- Kaboski, J.P. and R.M. Townsend (2011) 'A Structural Evaluation of a Large-scale Quasi- experimental Microfinance Initiative'. Econometrica, 79(5): 1357–406
- Karlan, Appel (2011) "More Than Good Intentions: Improving the Ways World's Poor, Borrow, Save, Farm, Learn, and Stay Healthy" New York - Plume
- KEDV (2017) Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı Raporu <http://www.kedv.org.tr/test/kurumsal-belgeler/>
- Khachatryan, Avetisyan (2017) "Microfinance development in Armenia: Sectoral characteristics and problems" Strategic Change, Wiley, 2017, 26 (6), pp.575
- Khandker, Shahidur R.(1998) "Fighting Poverty with Microcredit: Experience in Bangladesh" New York: Oxford University Press

- Khandker, Shahidur & Pitt, Mark.(1998) “The Impact of Group-Based Credit Programs on Poor Households in Bangladesh”. Journal of Political Economy. P.106
- KOSGEB (2015) Vision/Mission, Republic of Turkey Small and Medium Enterprises Development Organization (KOSGEB) Annual Report.
- Kunt, Asli, Klapper (2012) “Measuring Financial Inclusion: The Global Findex Database.” Washington, D.C: World Bank Policy Research Working Paper 6025
- Ledgerwood (1998) “Sustainable Banking with the Poor, Microfinance Handbook”, p.68, The World Bank.
- Lelart, Michel (2006) “De la finance informelle à la microfinance”
- Maître, M. & Niño-Zarazúa, M. (2017) “Poverty and wellbeing impacts of microfinance: What do we know?”. WIDER Working Paper 2017/190. Helsinki: UNU-WIDER
- MFSF (2017) Microfinans Sans Frontieres, Annual Report. <http://microfinancesansfrontieres.pourunmondequichange.com/>
- Morduch, J.(1998) “Does Microfinance Really Help the Poor? New Evidence from Flagship Programs in Bangladesh”, Department of Economics and HIID, Harvard University, June
- Morduch (1999) “ The Microfinance Promise” Journal of Economic Literature Vol. XXXVII, pp. 1569–1614
- Mohindra, Katherine S. Haddad, S.(2005) “Women’s Interlaced Freedoms: A Framework Linking Micro credit Participation and health” Journal of Human Development, Vol.6, No.3, p.354
- Mugenda, O. M. & Mugenda, A. G.(2003) Research methods: Quantitative and qualitative Approaches. Nairobi: African Centre for Technology Studies
- Murray, U. and Boros, R (2002) “ A Guide to Gender Sensitive Microfinance” SEAGA, Socio-Economic and Gender Analysis Programme, FAO

- Mwenda, Kenneth K. (2002) Banking and Microfinance Regulation and Supervision: Lessons from Zambia. Parkland, FL: Brown Walker Press,
- Niels Hermes (2014) “Does Microfinance affect inequality?” Applied Economics, 46:9, p.1021-1034
- Ofreneo, R. P (2005) “ Problematicizing Microfinance as an Empowerment Strategy for Women Living in Poverty: Some Policy Directions” Gender, Technology and Development, 9(3), 373.
- Paxton Julia A.(1996) A Worldwide Inventory of Microfinance Institutions, World Bank, Sustainable Banking with the Poor (Project) World Bank
- Resmi Gazete (2005) 5302 İl Özel İdaresi Kanunu - Madde 6a ve 64c
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/03/20050304-1.htm>
- Banks Association of Turkey (2017) Turkish Banking Act No.4389,Article 1
https://www.tbb.org.tr/.../banking_law_no_4389-2bsm.pdf
- Republic of Turkey, Ministry of Interior (2018) The ninth development plan,2007-2013
https://goc.gov.tr/icerik/ninth-development-plan-2007-2013_994_1259
- Sachs (2008) “The End of Poverty: Economic Possibilities for Our Time”. NewYork: Penguin Group.
- Samad (2013) “ Beyond Ending Poverty The Dynamics of Microfinance in Bangladesh” DIRECTIONS IN DEVELOPMENT Poverty, World Bank Publication
- Seibel (2005) “ Does History Matter? The Old and the New World of Microfinance in Europe and Asia” No 2005,10, *Working Papers* from University of Cologne, Development Research Center.
- Sengupta & Aubuchon(2008) The Microfinance Revolution: An Overview, Federal Reserve Bank of St. Louis Review, January/February, 90(1), pp. 9-30.

- Soylu, P and Yakti, Ö (2011) İktisadî Kalkınma Yolunda Öncü Bir Danışma Organı: Âlî İktisat Meclisi. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 12,p,677-700.
- Srinivasan, Sriram(2013) “ Microfinance: An Introduction “IIMB Management Review, June.
- Şayakçı (2010) “Microfinance in Turkey - a study of demand and supply” Masters Thesis, Bahçeşehir Üniversitesi Social Science Institute, Istanbul.
- Şimşek (2009) “Struggle with poverty by micrafinance system: Muğla case” Doctorate Dissertation, Muğla Üniversitesi Social Science Institute, Muğla.
- Tarozzi, Desai, Johnson (2015) The Impacts of Microcredit: Evidence from Ethiopia” American Economic Journal: Applied Economics, 7.1 p.54-89.
- TGMP (2018) Türkiye Grameen Mikrofinans Programı, Annual Report http://www.tgmp.net/admin/pages/files/faaliyet_raporu_TR.pdf
- The Norwegian Nobel Committee (2006) The Norwegian Nobel Committee, Press Release <https://www.nobelprize.org/prizes/peace/2006/press-release/>
- Thibbotuwawa, Printhika, Jayasinghe-Mudalige, and Udugama (2012) ‘Impact of Microfinance on Household Welfare: Assessing the Case of Samurdhi Program in Sri Lanka’. Paper Presented at 56th Annual Australian Agricultural & Resource Economics Society (Fremantle, Australia), February, 8-11.
- Todd, H.(1996) Women at the center: Grameen Bank borrowers after one decade” Boulder: Westview Press
- Türkiye Bankacılık Kanunu (1999) Bankacılık Kanununun amacı, yatırımcıların çıkarlarını korumak, ekonomik gelişmelere uygun kredi sistemlerinin etkin bir şekilde çalışması ve finans piyasasında güven ve istikrarın sağlanmasıdır, Turkish Banking Act No. 4389, Article 1.
- Türkiye İstatistik Enstitüsü (2016,2017) TUIK Faaliyet Raporu, The family in statistics, 2016
TUIK Faaliyet Raporu, 2017

Uluoğlakci (2009)	Microfinance as a tool for fighting poverty: Example of Ankara” Masters Thesis, Hacettepe Universitesi Social Science Institute, Ankara
UNDP (2018)	UNDP in Turkey, Human Development http://www.tr.undp.org/content/turkey/en/home/library/human_development.html
Waelde, H. (2011)	‘Demasking the Impact of Microfinance’. Gutenberg School of Management and Economics Discussion Paper No. 1115. Mainz: Gutenberg School of Management and Economics.
Waterfield, Nick.(1998)	“Management information systems for microfinance institutions” CGAP Technical Tool series; no. 1.World Bank
World Bank (2012)	How we classify countries, (http://data.worldbank.org/about/country-classifications)
World Bank (2017)	The World Bank in Turkey , https://www.worldbank.org/en/country/turkey/overview
World Bank (2008)	Implementation, completion, and results report on a loan in the amount of \$500 million to the Republic of Turkey for a social risk mitigation project.Vol. Report No: ICR0000306
Yeldan E. (2001)	Türkiye Ekonomisi: Krizin Yapısal Dayanakları http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/5488/turkiye-ekonomisi-krizin-yapisal-dayanaklari#.XRhpFuszbiU
Yunus, M.(2003)	“Banker to The Poor: Micro lending and the battle against World Poverty”. New York: Public Affairs
Yunus, M.(2011)	“Sacrificing Microcredit for Megaprofits”, New York Times, 14 January, p.5
Zeller, M.Meyer, Richard L.(2002)	“The Triangle of Microfinance- Financial Sustainability, Outreach, and Impact”, Published for the International Food Policy Research Institute, The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, p.21
ZiraatBank (2017)	Ziraat Bankasi Faaliyet Raporu(2017), https://www.ziraatbank.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri-ZB/finansalbilgiler/Documents/FaaliyetRaporu2017.pdf

EKLER

EK.1.TÜRKİYE’DE MİKROFİNANS DÜZENLEYİCİ ÇERÇEVE HAZIRLAMAYA YÖNELİK ÖNERİLER

1.Mikrofinans kuruluşu düzenlemesi için genel çerçeve, sosyal misyonunu korumalı ve sürdürmelidir. Mikrofinans, aynı zamanda mikrofinans kuruluşları, finansal bakış açısı etkin bir şekilde sürdürülmelidir. Türkiye'nin İslami bankacılık sektörü ayrı düzenlenmiştir. Ticari bankalara göre kurallar, potansiyel bir model sağlayabileceklerdir (Beşnek 2012).

2.Yasa, mikrofinans kuruluşlarının kâr amacı gütmeme durumu tercih etmeyecek kadar katı olmamalıdır (Brunnermeier, 2009).

3.Mikrofinans kuruluşlarının “kendine uygun olanı seçme” düzenlemelerine izin verilmemelidir. Düzenleyici çerçeve mikrofinansın sosyal hedeflerini içermelidir, mikrofinans kuruluşlarının finansal disiplin ve katı raporlama gerekliliklerine uymalıdır.

4. Bir mikrofinans kuruluşunun kâr amacı gütmeyen bir resmî bankaya dönüşmesi aşama olmalıdır. Bu, uzmanların yeni bir operasyon sistem tasarlamasına ve özel sektör kurumlarıyla rekabet edebilmek için gerekli özsermayeyi yükseltmesine izin verir. Bolivya’nın BancoSol’unun başarılı geçişi iki yıl sürmüştür. (Bolivya’da Banco Solidario, S.A. 1992’de ticari bir bankaya PRODEM adlı mikrofinans bir STK’dan dönüşmüştür. Geçiş planlamak için iki yıl boyunca bir uzman ekibi görev aldı. Banka o kadar başarılı oldu ki, 1997 yılında, hissedarlara temettü dağıtan ilk mikrofinans kuruluşu oldu. 2011 yılına kadar BancoSol yaklaşık 170.000 müşteriye ve 585,6 milyon dolarlık bir portföy değerine sahipti).

5. Risk tabanlı kontrol, sağlıklı bankaları ödüllendirmektedir. 2010 yılında, Zambiya Bankası risk bazlı olarak tasarlandı. Bireysel kurumların risk profiline bağlı düzenleyici sıkılık oluşturacak denetim yaklaşımını uygulamıştır.

6. Mikrofinans sektöründe hukuk yoluyla yapılan iyileştirici faaliyetler daha az etkilidir. Müşteriler genellikle yarı okuryazar ve bankacılık yasalarına

karşı deneyimsizdirler. Bu nedenle önleyici düzenleme eylemine öncelik verilmelidir.

7. Düzenleyici çerçeve esnek olmalı ve mikrofinans sektöründeki yeni ürünlere ve eğilimlere uyum sağlamalıdır. Örneğin, Türk MFK'lerinin, her yıl 1 milyar doları aşan gurbetçiler tarafından yapılan dış dövizleri toplama şansı vardır (Comini ve Faes-Cannito 2010).

8. Yeni kurulan bankanın yönetim yapısı, diğer ticari bankalar gibi kendi yönetim kurullarına özerk ve hesap verebilir olmalıdır. Genel bir kural olarak, ana kâr amacı gütmeyen kuruluşun liderleri, düzenlenmiş bankayı yönetecek şekilde transfer edilmemelidir. Kolombiya'nın Finansol'unun başarısız deneyimi güçlü bir ders vermektedir. (Kolombiyalı Finansal, bir sivil toplum kuruluşundan 1993 yılında ticari bir bankaya dönüştü. Başarılı STK, 1996 yılında Finansal ile ticari banka olarak iflasın eşiğindeydi (Pikhholz 2001). Öyle iken sonunda ACCION International tarafından, ABD merkezli, kâr amacı gütmeyen yönetim danışmanlığı ve dünya çapında mikrofinans bankalarına yatırım yapan Finansal (Finamérica olarak değiştirildi). 2012 itibarıyla 74.000'in üzerinde aktif borçluları, ancak düşük kaliteli portföyü tutmaya devam ediyor. Bu başarısız geçişin nedenlerinden biri, Finansol'unana organizasyonu ve kurucularının yetki devretmek yerine gayri resmi yöneticiler olarak çalışmaya devam etmeleridir)

9. Sektör güçlendikçe zaman içinde kuralların sıklığını kademeli olarak arttırmak gerekli olabilir. Zambiya'da mikrofinans düzenlemesi, daha hafif, daha az ayrıntılı bir kural sisteminden artan sıklığa sahip olan bir sisteme taşınmıştır.

10. Mikrofinans kuruluşlarının finansman yapısı sosyal görevlerini yansıtmalıdır. Faiz oranlarının, bir finansal baskı biçimi olduğu için, öngörülemez nitelikte olmasına rağmen, düzenlemeler, mikrofinans kuruluşlarının maliyetleri düşürdüğü ve verimliliği artıracığı için endüstri rekabetini teşvik etmelidir.

Sonuç olarak, Türk mikrofinans kuruluşlarının sosyal hedeflerine ulaşmaları için en uygun stratejiyi belirlemek için daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır.

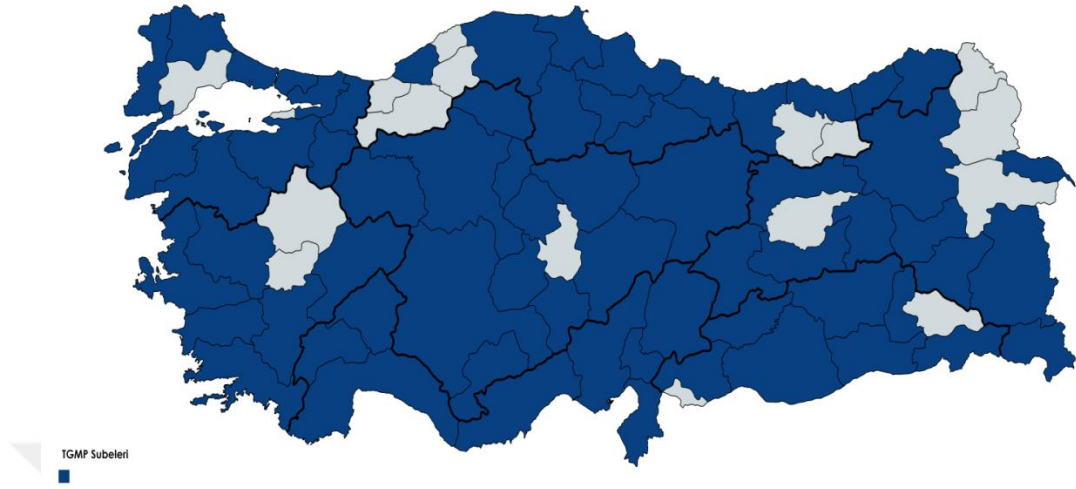
EK.2.MİKROFİNANS HUKUKİ ALTYAPI

2004 yılında, dönemin İçişleri Bakanı Sn. Abdülkadir Aksu'nun önderliğinde gerçekleştirilen Yerel Yönetimler Reformu kapsamında İl Özel İdaresi Kanunu'nun 6/a ve 64/c maddeleri çerçevesinde sağlanan fonlar ile mikrokredi uygulaması yapılmaktadır. Türkiye İsrar Önleme Vak (TİSVA), illerde uygulamakta olduğu mikrokredi faaliyetlerini aşağıdaki kanun ve genelgelere isnaden, İl Valiliği ile düzenlenen protokol marifeyle yürütmektedir:

- a) 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 6/a ve 64/c maddeleri,
- b) Belediye Kanunun 60/i ve 75/a maddeleri,
- c) İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü'nün 26.05.2005 gün ve 2005/55 sayılı genelge, d) Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün 08.02.2007 tarih ve 0228 sayılı yazısı,
- e) İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 21.02.2007 tarih ve 1058 sayılı yazısı,
- f) Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün 12.01.2009 tarih ve 0053 sayılı yazısı.
- g) İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 29.01.2009 tarih ve 880 sayılı yazısı.
- h) Valilikler ile yapılan protokol.

Bu kanun ve protokollere dayanarak, Mikrokredi faaliyetlerinin bütün illerde uygulanması hedeflenmektedir.

EK.3.TGMP SUBELERİ

Adana	Adıyaman	Afyonkarahisar	Aksaray	Amasya	Ankara	Antalya
Artvin	Aydın	Balıkesir	Batman	Bilecik	Bingöl	Bitlis
Burdur	Bursa	Canakkale	Cankiri	Corum	Denizli	
Diyarbakir	Edirne	Elazığ	Erzincan	Erzurum	Eskişehir	
Gaziantep	Giresun	Hakkari	Hatay	Iğdir	Isparta	Istanbul
Izmir	Kahramanmaraş		Karaman	Kastamonu	Kayseri	Kırıkkale
Kırıkkale	Kirşehir	Kocaeli	Konya	Malatya	Manisa	Mardin
Mersin	Muğla	Mus	Niğde	Ordu	Osmaniye	Rize
Sakarya	Samsun	Sinop	Sivas	Sanliurfa	Sirnak	Tokat
Trabzon	Van	Yozgat	Zonguldak			

EK.4.MİKROFİNANS BAŞARI HİKÂYESİNİN ÖZEL AÇIKLAMALAR: “EKONOMİYE KADIN GÜCÜ”

EK.4.1. ARTVİN

Meryem Alpaslan, 6 çocuk annesi, hayvancılık ve tarım ile uğraşmaktadır. Mikrofinans ile olan macerası 2016 yılında başlayan Alpaslan, her geçen gün başarısını ve profilini katlayarak devam etmekte ve birçok kadına örnek olmaktadır. Başarılı olmasının yanında ayrıca çok zeki ve neşelidir de. 2016 yılında kullanmış olduğu ilk 700 TL’lik mikrokrediyle tarımsal malzeme temini yapan Meryem Alpaslan daha sonraki kredisi ile 4 tane oğlak almıştır. Şu anda 5 büyükbaş, 40 küçükbaş hayvandan oluşan kocaman bir ahıra sahip olan mikrogirişimci her zaman istediği işini mikrokredi ile gerçekleştirmiştir.

EK.4.2. KARAMAN

Ayla Yılmaz, hayatındaki bütün olumsuzluklara rağmen yaşama dört elle sarılıp, çoğu insanın hayal bile edemeyeceği başarılarla ulaşmıştır. Bedensel engeli sebebi ile iş bulmakta zorlanan Yılmaz, ümitsizliğe kapılmak yerine kendini el işi yapmaya vermiştir. Yakın çevresinden destek almadan başarıya ulaşmak amacıyla yola çıkmıştır. 2012 yılında, kullanmış olduğu ilk 700 TL mikrokrediyle, yazma, havlu, yelek ipliği, oya ipliği olarak iş hayatına girmiştir. 2012 – 2018 yılları arasında, toplamda 15.300 TL mikrokredi kullanan Ayla Yılmaz, bugüne kadar kullanmış olduğu mikrokredilerden yaklaşık 36.240 TL gelir sağladığını belirtmektedir. Bir iş fikri dışında varlığı olamayan, engelli ve azimli bir kadın olan Ayla Yılmaz, bugün sahip olduğu erişte üretimi ile aylık gelirini 600 TL’ye ulaştırmış bir iş kadınıdır.

EK.4.3. ESKİŞEHİR

Saadet Songül, uzun yıllarca yaptığı çeyizlik danteller ve örgüler ile eşine destek olurken bir yandan da iki çocuğunu büyütmektedir. El emeği, göz nuru çalışmalarını etrafındaki insanlara ulaştıran Saadet Songül daha büyük hayalleri vardır. Halk eğitimin kurslarına katıldığı süre içerisinde mikrokredi ile tanışır ve en kısa sürede ilk kredisini alarak hayallerinin peşinde koşmaya başlamıştır. 2013 yılında arkadaşları ile, şu an 200 kadar kadına destek sağlayan Eskişehir Kadın El Emeğini Destekleme Derneğini kurarlar. 2016 yılında dokuma kurslarına katılarak işin inceliklerini öğrenmiş ve dokumaya aşk ile bağlanmıştır. Şu anda ürünleri yerli ve yabancı bütün turistlerden büyük ilgi görmektedir.\

EK.4.4. BURSA

Güldeste Mahmutoğlu 1989 yılında Özbekistan’da çıkan devrimden dolayı ailesi ile birlikte Rusya’nın Kursk şehrine yerleşmiştir. Aradığı hayatı Rusya’da bulamadığından dolayı Azerbaycan’a taşınmıştır. Bundan 4 yıl sonra ise Karabağ Savaşı çıkmış, düzenlerini tekrar bozup Türkiye’nin Bursa iline göç etmek zorunda kalmıştır. Fakat maddi manevi sıkıntılar peşini bırakmamıştır. 2 yıl boyunca biriktirdiği parayla atölye açan Mahmutoğlu, çok geçmeden müşterisi tarafından dolandırılmıştır ve sonucunda iflas etmiştir. Tam da bu dönemde mahalledeki arkadaşından mikrokredi uygulamasını duymuş ve hemen başvurmuştur. 2012 yılında 1.000 TL’lik ilk mikrokredisiyle dikiş makinası almış ve evde gelinlik dikmeye başlamıştır. Kısa sürede kredi borcunu kapatmış ve daha yüksek miktarlarda krediler alarak işini ilerletmiştir. 2012-2019 yıllarında toplam 22.000 TL mikrokredi kullanmış olup, 100.000 TL iflas borcunu kazandıkları ile kapatmayı başarmıştır. Bugün sahip olduğu atölyesinde aylık 5.000 TL’lik bir kazancıyla rahat bir hayat sürmektedir.

EK.4.5. İSTANBUL

Çocukluğunun çoğu ebeveynlerin evinde geçirmiş ve birkaç çocuk hastalığına yakalanmış. 55 yaşındaki Ayşe Tuncer beş sene önce babası ve annesini kaybederek yalnız kalmıştır. Kendisine bakmak zorunda kalan Ayşe Hanım TGMP ile ilgili komşusundan duyarak şansını denemeye karar vermiştir. TGMP'ten önce kazak atkıları örmeye başladı. TGMP'ten aldığı krediyi kapasitesi artırmak için kullanmıştır ve şu an birkaç kadını çalıştırmaktadır. Devamlı olarak ürünlerini İstanbul'da satmaktadır. Bir kız çocuğu da edindi ve onu okutmaya planlamakta. Maddi açıdan durumu iyidir. Geçmişte, yani TGMP ile tanışmadan önce, arkadaşlarından borç alan Ayşe Hanım bugün onlara borç vermektedir. Bununla birlikte çevresinde de ona duyulan saygı artmıştır.